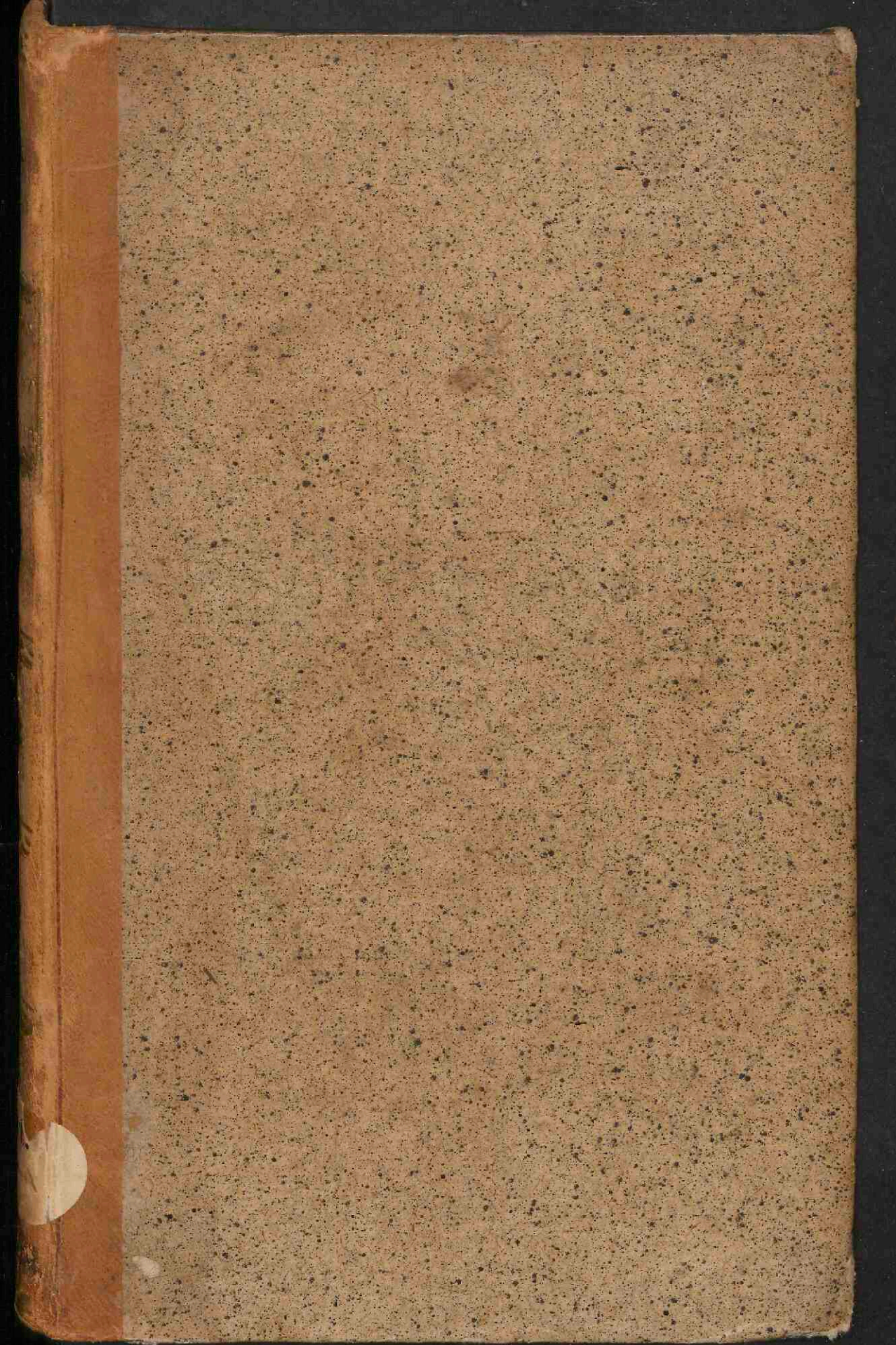

Verhandeling over het aderlaten, en deszelfs toevallen, ten nutte der heerkundigen

<https://hdl.handle.net/1874/236130>

IV. 8. 37³

N. oct.

82^A

2

VERHANDLING

1844

VERBODEN

1844

FORVALLEN

VERHANDELING

OVER HET

A DER LAATEN;

EN DESZELFS

TOEVALLEN.

VERHANDLING

over het

ADRIANATIA

en de

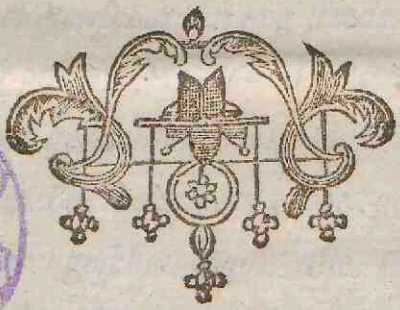
TORVALLEN

11

D 1933

N° 82 ^a

VERHANDELING
 OVER HET
 ADERLAATEN,
 EN DESZEELFS
 TOEVALLLEN,
 TEN NUTTE DER
 HEELKUNDIGEN,
 TE ZAAMENGESTELD DOOR
 W. J. E. U. R. S.,
Heelmeester te Utrecht.
 MET KOPERE PLATEN.

Te ROTTERDAM,
 By J. HENDRIKSEN,
 Boekverkooper in het Hang, by de
 Groote Markt, 1791

BIBLIOTHEEK
 RIJKSUNIVERSITEIT
 UTRECHT

*Principlijke
 Bibliothec
 te s'Grave.*

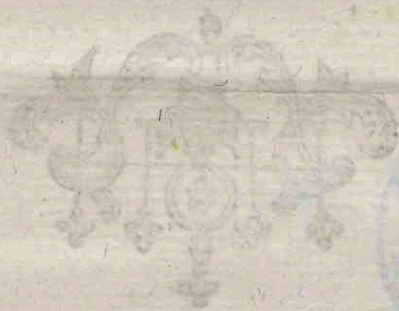
BIBLIOTHEEK DER
 RIJKSUNIVERSITEIT
 UTRECHT
 K. B.

VERHAANDLING
OVER HET
ADELJ. A. A. T. E. N.
IN DEZELVE
T O M V A L L E N.
TEN NUTTIGHEIT
HEERKUNDIGEN.

Nisi utile est, quod facimus, stultum est gloria.

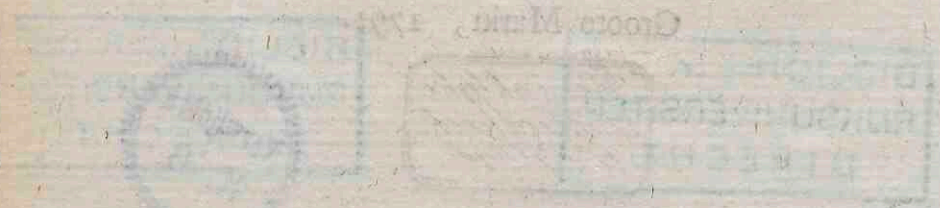
Phcedr. Lib. III. Tab. XVII.

ROTTERDAM
BY J. NEANDRIKSEN

Boekverkoop in het Land, by de

Gez. Mann. 1793

VOORBERICHT.

Greene Konsten , geene Wetenschappen zijn aan het eindig vernuft der sterfelingen bekend, welke voor het geduurig kwijnende Menschdom nuttiger ja noodzaaklijker zijn , dan de GENEES- en HEELKUNDE. — Hoe veele beruchte verstanden hebben hunne dagen , hunne krachten tot opbouw daar van niet doorgebracht ! en tot welk eenen luister zijn dezelve thans niet gesteegen !

Echter is en blijft 'er in het onbeperkte veld deezer edele Wetenschappen nog steeds stoffe genoeg over , voor onderzoekenden en weetgierigen , om derzelver gedachten bezig te houden. — Een Brein , hoe bekwaam , hoe geestig ook , is nimmer geschikt om alle takken derzelven met dezelfde naauwkeurigheid te doorgronden. — Onze Leeftijd is te kort,

VOORBERICHT.

en de geest te onvermoogend om alles te bezitten.

Dit meer dan eens beöogende, nam ik de vrijheid, om mijne poogingen meede tot voortzetting deezer Konst en tot nut van derzelver Leerlingen aan te wenden. — Hier toe verkoos ik het geheele Leerstuk der Aderlaatingen en derzelver gevolgen tot onderwerp, — Waarlijk een onderwerp, door veelen met de uiterste onächtzaamheid beschouwd; door anderen als van geen aanbelang aangezien; ja door de minstgeöeffendste Leerlingen gebezigd. — Een onderwerp, dat, zo men het in zijne waare hoedanigheid betracht, niet zeldzaam eene der moeilijkste, eene der neteligste operatiën mag genoemd worden. — Hoe menigmaalen wordt dezelve niet onächtzaam of noodeloos verricht? . . . Hoe veelmaalen niet achterweege gelaaten daar zij al-
ler-

VOORBERICHT.

ternoodzaaklijkst verëischt wierd? Hoe dikwerf zijn niet de gevaarlijkste gevolgen daar uit voortgevloeid? Hoe veele Lijders zijn niet door eenen ongelukkigen of slegt bestierden adersteek verminkt, of buiten staat gesteld om ooit het gebruik van dat deel te kunnen hebben? En eindelijk, hoe vaak heeft niet de Dood sommigen deezer ongelukkigen hier door weggerukt? — Dus eene Wetenschap van het uiterste aanbelang voor eerstbeginnende Heelkundigen, die niet zelden hun eerste werk, veelmaal zonder genoegzaam onderwijs, hier van maaken ().*

Ik

(*) Het is te beklagen, dat aan de Leerlingen onzer edele Konst, het kleinood aller Wetenschappen! Zo hier als elders geene meerdere gelegenheid tot onderwijs, zo noodzaaklijk, zo nuttig voor allen, gegeven wordt. Hier door zoude de weg, om Mannen van bekwaamheid te vormen, openstaan; dat nu maar bij geluk, en door onëindig meer moeite moet ver-richt worden.

VOORBERICHT.

Ik beken dat beroemde Mannen over deze Stof behandeld hebben; doch slechts weinigen hebben hier over afzonderlijk, en geenen, zo veel mij bewust is, in onze Moeder-taal, geschreeven. — Het eenigste dat over deze Stof gewoonlijk nog door de Leerlingen gezegd

De alom beroemde, en bij mij en alle Konstituënaars hooggachte Heeren, G. TEN HAAFF en A. BALTHAZAAR hebben niet dan met reden over dit verzuim hun Leedwezen getoond. — Aan wien is dan dit verzuim gelegen? Kan men hier zo wel niet als op andere plaatsen een openbaar onderwijs aan Leerlingen verschaffen? — Er zijn immers bekwaame Heelkundigen genoeg, die dit op zich zouden nemen: ook twijffel ik geenzins, of de *Wetgeevende Macht*, die niets dan het waare beoogt, wier Luister in de vermeerdering der Konsten en Wetenschappen gelegen is, zoude hier met gewilligheid in toestemmen. — Aan wien, zeg ik dan nogmaals, is dit zo schaadelijk, zo verderfelijk verzuim gelegen? Ik zal voor het tegenswoordige de oplossing dezer Vraag, om moogelijk in geene mistastingen te vervallen, met stilzwijgen voorbij gaan.

VOORBERICHT.

zigt wordt, is de door den Geleerden TEN HAFF vermeerderde Proeve van J. VAN WIJCK: — en hoe onvolkomen deeze kundige Schrijver hier omtrend geweest zij, zal een Onpartijdige uit de volgende Verhandeling kunnen opmaaken. — Waarschijnlijk liet de kortheid zijns besteks geene grootere uitbreiding toe.

Reeds lang had ik over deeze Stof al iets verwacht, en hoopte altoos, dat de eene of andere Konstmninaar hier op zoude neder zien, en ten nutte der Leerlingen eene nieuwe en verbeterde Verhandeling te voorschijn brengen. — Edoch, tot nu toe is mijne Hoop verijdeld. — Dit deed mij dierhalven besluiten, zelf handen aan het werk te slaan, en mijne krachten tot het zelve te beproeven.

V O O R B E R I C H T.

En zie daar, ik heb geen tijd ontzien, geene moeite gespaard tot derzelver zaamenstelling. — Met de voornaamste zo Oude als Hedendaagsche Schrijveren heb ik raad gepleegd; hier en daar, waar ik het noodig oordeelde, heb ik hunne eige woorden gebezigd, en veele plaatzen, welken geene juiste betrekking, of niet gevoeglijk in den loop der Verhandeling konden ingevlochten worden, als Aanteekeningen bijgevoegd. — Mijne eige denkwijze en Aanmerkingen, die moogelijk aan veelen nieuw of vreemd zullen schijnen, geef ik aan het oordeel van kundigen en onpartijdigen over.

Wel is waar, dat de manier van Aderlaaten en derzelver behandeling, welke ik in dit Leerstuk heb voorgesteld, aan allen niet even voldoende zal of kan voorkomen. — Verschillende Heelkundigen hebben verschillen-

V O O R B E R I C H T.

de denkwijzen. — Doch ik heb de meest gebruikelijke, en de door de voornaamste Schrijveren meest voorgestelde wijze gevolgd.

— Met voordacht ben ik veele verschillende stelsels, om het geheugen of de verkieslust der Leerlingen niet te verwarren, voorbij gegaan; wel bewust zijnde, dat door de oeffening aan veele eene bijzondere hebbelijkheid of gewoonte eigen wordt, welke hen de verkiezing boven de gewoone wijze doet stellen. — Doch alle deeze bijzondere wijzen, schoon mogelijk in zich zelven nuttig, kunnen als geene Regelen worden aangemerkt.

Ook oordeelde ik het van geen geringe waarde voor oeffenende Leerlingen te zijn, dat het voornaamste en wezenlijkste van dit Leerstuk, het welk konde aangetoond worden, met eenige na het leeven getekende afbeeldingen te voorzien. — Hier door kan men de den-
kings-

VOORBERICHT.

kingskracht derzelven te gemoed komen, en hen in staat stellen, om door eene eenvoudige beschouwing te leeren, het geen anderszins door veel moeite is gezocht, en zoms wel nimmer onder het oog gebragt of verkreegen wordt.

*Men verdenke mij echter niet, dat ik hier door wil verstaan hebben, dat deeze Verhandeling dus volmaakt, onverbeterlijk te voorschijn kome. — De schijn deezer gedachten zal nimmer in mijnen geest huisvesten! — Ik geef dezelve, zodanig als ik die na mijne vermoogens heb kunnen zaamenstellen. — En zijl niets volmaakt onder ons te vinden is, wensch ik dat het gebrekkige daar van, door meer geoeffende en diepdenkender vernuften, tot mijner Leering, en ten algemeene nutte, op eene bescheidene wijze zal verbeterd worden. — Alleenlijk heb ik, wat in mij was, toe-
ge-*

VOORBERICHT.

gebragt: en deze mijn goede wil zal aan de welmeenende, vertrouw ik, genoeg zijn.

Ik wil wel bekennen, dat somwijlen bij de doorblading deezes Leerstuks, het eene of andere zal worden aangetroffen, dat voor meer-geöeffenden van geen nut, van geen belang is: — doch men bedenke, dat dit geheele zaamenstel voor geene bekwaame, bedrevene, maar voor onkundige, mingeöeffende en eerst-beginnende Leerlingen is ingericht.

Eindelijk ook, waage ik het mijnen Naam aan het hoofd deezes Verbandeling te plaatsen, in de vaste overreding, dat Menschenvrees, die mij wel eer mijne Hersfenoruchten daar van ontbloot heeft doen te voorschijn komen, niet anders dan eene loutere op zich zelfs niets beduidende verbeelding is. — Wel eens dier-
bal-

VOORBERICHT.

Kalven schreef ik: dat wel is waar, NIJD en WANGUNST gedrochten waaren, welke veelmaalen eene ontluikende Bloem haaren steel ontrukken enz. — Maar een onpartijdig Lezer, die de Wetenschap haaren verdienen Loftoezwaait, zal deeze mijne welmeenende poogingen, met geen oog van verachting aanzien. — En aan den Laster der partijdigen, die 'er altoos gevonden worden, of aan de minachting der onweetenden, die 'er maar al te veel plaats hebben, zal ik mij niet laten geleegeen zijn: — ik betuig dat de Liefde voor mijnen Evenmensch, de zucht tot deeze edele Wetenschap, en de Lust om aan derzelver Leerlingen nuttig te zijn, de drijfvoeren zijn, welken mij tot het zaamenstellen deezer hebben aangezet.

Wat de order en verdeeling deezer Verban-
de-

V O O R B E R I C H T.

deling betreft, daar in ben ik meerendeels van de gewoone wijze afgeweeken. — Overal heb ik getracht, zo veel in mij was, eene naauwkeurige verdeeling, en eene korte bepaaling te behouden: begrijpende, dat dit de gronden waren, waar op het Fundament eens Leerlings het veiligst konde gevestigd worden. — Veele stukken heb ik als aangerogerd; en wederom anderen, die meer oplettendheid verëischten, meer uitgebreid: en om de uitgestrektheid deezer Verhandeling zo veel mogelijk te bekorten, en eene lastige herhaaling te vermijden, heb ik telkens het gezegde, daar het noodig was, op voorige bladzijden aangewezen.

Hier meede wensche ik aan den Welmeenenden voldaan te hebben. En zo ik kan bespeuren, dat mijne moeite niet te vergeefs is

aan

VOORBERICHT.

*aangewend, zal zulks mijnen ijver vermeer-
deren, en mijne poogingen, om mijnen Even-
mensch nuttig te zijn, doen verdubbelen.*

W. LEURS.

UTRECHT,
DEN 28. MAY
1783.

KOR.

VERHANDELING

OVER HET

A D E R L A A T E N

EN DESZEELFS TOEVALLEN.

ADERLAATING, ADERÖPENING, bij de *Latiijnen* Wat **VENAE SECTIO**, bij de *Grieken* **PHLEBOTOMIA** Aderlaa- ten zij. genoemd; veröndcriftelt ééne in de ader gemaakte Opening, om daar uit na verëisch, eene bepaalde hoeveelheid bloeds te ontlasten.

De OORSPRONG deezcr konstbewerking is Oor- sprong daar van. haare Geboorte, waarschijnlijkst, noch aan de *Geit* van **GALENUS**, noch aan het *Rivier Paard* van **PLINIUS**, maar, in navolging, aan eene heilzaame uitwerking der natuur verschuldigd (*).

De

(*). Veele *Schrijveren* geeven, omtrend den Oorsprong, aan deeze of andere dieren de voorkeur; — doch onzes bedunkens is de natuur, zo als wij hier bepaald hebben, als de naaste te rekenen: immers de verlichting, na de bloedingen uit den *Neus*, *Lijfmoeder*, *Aanbetèn* enz. in volbloedigheid, getuigt deezen stelregel.

De *eerste Aderlaating*, zo veel bekend is, is gedaan door **PODALIRIUS**, aan de dochter van den Koning **DOMETIUS**, even na het beleg van *Trooijen*: — en dus lang

A

voor

Hoedanigheden van eenen Aderlaater.

De HOEDANIGHEDEN van eenen *Aderlaater* onderscheid men, of in *zinlijke*, of in *persooneelijke*.

Door de *Zinlijke* verstaat men eene kennis of bewustheid van al het geene, dat betrekking heeft tot het *geheele Leerstuk* der Aderlaatingen.

De *Persooneelijke* zijn: een bedaarde geest; goede Lichaams gesteldheid; een goed gezicht; geene grove bevende of trillende Handen; een sijn en teder gevoel, en eindelijk, het gebruik zo wel der *linker-* als *rechterhand*.

Verdeeling van dit Leerstuk.

VIER AFDEELINGEN maaken het *Leerstuk* dezer Operatie uit. — als:

1. de *Aderlaating* in het algemeen,
2. de *uitwerkselen* van het Aderlaaten,
3. de *bijzondere Aderlaatingen*, en eindelijk
4. de *voevallen*, welken op het Aderlaaten kunnen volgen.

EERSTE AFDEELING.

VAN HET ADERLAATEN IN HET ALGEMEEN.

Wat het eerste deel bevat.

Het EERSTE DEEL der Aderlaatingen bevat voor *eerst*

voor den Leestijd van den Grooten HIPPOCRATES: — zijnde na Rekening nu meer dan drie duizend jaaren geleeden. Zie ULHOORN's aantekeningen op L. HEISTER Heelkundige onderwijzingen. 2. deel, bladz. 464.

eerst, — de kennis van het wezen, verspreiding en benaming *eener ader*, in tegenstelling van eene *slagader*, *zenuw*, *pees* en *watervat*; ten *tweede*, — de *plaats*, waar adergelaaten kan worden; ten *derde*, — de *werktuigen*, benoodigd tot deeze Operatie; ten *vierde*, — de *oplettendheid* van bijzondere voorwerpen en gevallen, waar in men Aderlaat; ten *vijsde*, — het *Handwerk* zelve; ten *zesde*, — de *hoeveelheid* van het afge-laaten bloed; en eindelijk ten *zeyende*, — de *beschouwing* van hetzelve.

I.) VAN DE ADEREN ENZ.

ADEREN (*venæ*), zijn kegelächtige vliezige Wat Ader-
ren zijn. buizen, neemende haaren oorsprong van het uiteinde der slagaderlijke zo wel bloed- als wattervoerende vatjes, holligheden, en oppervlakten der huid; en eindigen, van tijd tot tijd verëenigende en grooter wordende, in de rechter holligheid van 't hart.

Zij bestaan uit *vier Vliezen* of *Rokken* (*Membrane seu Tunicae*): als, een vatächtig (*vascularosa*), een celächtig (*cellulosa*), een spierächtig (*musculosa*), en een zenuwächtig (*nervea*). Derzel-
ver Rok-
ken.

De *omloop van het bloed* (*circulatio sanguinis*) geschiedt, wanneer de *long* in de Omloop
van het
bloed. uitga-

deming, door werking der *borst-buik- en middenrifts-spiere*n, als in een gedrongen wordt; het bloed als dan uit dezelve, door de longader (*vena pulmonalis*) in het linker oor en de linker holligheid van 't hart wordt uitgestort; welke het vervolgens, door deszelfs zaamentrekking (*systole*) in de groote slagader (*arteria aërta*) voortstuuwet, die het eindelijk met beurtelingsche zaamentrekkingen, door derzelve *op- en nedergaanden stam*, naar alle de deelen van het Lichaam tot deszelfs onderhoud omvoert: — van waar het overgebleevene door de beginselen der Aderlijke buisjes wordt opgenomen, en door de geduurig van achteren aankomende persing, gepaard met behulp der *Klapyliezen (valvulae)* en werking der Spieren, al van kleinder in grooter en grooter wordt voortgestooten, tot dat het zelve eindelijk in den *opper en nedergaanden stam der holäder (truncus venæ cavæ superior & inferior)* overgaat (*), die het verder in het rechter Oor en de rechter holligheid van 't Hart uitstort: Vervolgens wordt het door de Longslagäder (*Arteria*

(*) De bovenste stam der Holäder (*vena cava ascendens, vel truncus superior*) ontvangt al het bloed boven het hart gelegen; als van het Hoofd, den Hals, de Armen, en het *bovenste der Borst*. — De onderste stam (*vena cava descendens, vel truncus inferior*), daarentegen, al het geene, dat van de *onderste Ledemaaten, Bekken, Buik* en het *onderste der Borst* voorkomt.

teria Pulmonalis) tot eene nieuwe bereiding, met de nieuwe uit de *Borstbuis* (*ductus thoracicus*) bijgekomen *Chijldeelen*, in de long overgebracht.

Hier nu, in onzichtbaare kleine bolletjes gekleinst, bewerkt, en met de versche *Luchtdeeltjes* bezwangerd, gaat weder op nieuw, zo als wij hier voor gezien hebben, in de *Longäder* over.

HET ONDERSCHIED tusfchen eene *Ader* en *Slagäder* ligt hier in: *voor eerst*, de *Slagäderen* hebben haaren Oorsprong uit de linker holligheid van 't Hart en verspreiden zich, in tegenstelling der *Aderen*, naar en door alle de deelen van 't lichaam; *ten tweede*, de *Slagäderen* voeren het tot voeding bezwangerd bloed; de *Aderen* daar entegen, dat geene, welk meerendeels deszelfs voedende kracht verlooren heeft; *ten derde*, de *Slagäderen* kloppen en voeren haar bloed snel en hortende om; de *Aderen* hebben eene ongevoelige min of meer evenredige beweging; *ten vierde*, de *Rokken* der *Slagäderen*, sehoon met die der *Aderen* in een getal, zijn dikker, sterker, en hebben eene zaamentrekkende beweging, in tegenstelling van die der *Aderen*; *ten vijfden*, de *Aderen* zijn wijder, ruimer, en in het algemeen oppervlakkiger en zichtbaarder onder de huid geplaatst, dan de *Slagäderen*;

Onderscheid tusfchen eene *Ader* en *Slagäder*.

ten zesden, de kleur der Slagäderen is min of meer wit, daar die der Aderen, uit dunheid haarer Vliezen, bij zommige voorwerpen, welke eene tedere huid hebben, zich veelmaalen als Blaauwachtig vertoonen; en eindelijk *ten zevende*, in de Slagäderen worden geene *Klapvliezen* (*valvulae*) bespeurd, die echter in de Aderen gevonden worden.

Onder-
scheid
tusfchen
eene Ader
en Pees,

Eene ADER is onderscheiden van eene PEES, (*tendo*) in derzelve *zaamenstelling* en *uiterlijk gevoel*: — want daar eene Ader eene holle vliezige Buis is, zo bestaat eene Pees uit eene zaamengepakte vezeldraadige zelfftandigheid. — Het *gevoel* doet eene ader van eene Pees onderscheiden, doordien deeze *laatste*, in tegenftelling van eene Ader, *een hard, koordächtig, en wederftreevend Lichaam* is.

Onder-
scheid
tusfchen
eene Ader
en Ze-
nuw.

Alle ZICHTBAARE ZENUWEN (*nervi*) (*) zijn bundeltjes van kleine Zenuwen, door vliesjes afzonderlijk omwonden, en aan elkanderen zaamengehecht, welke vervolgens allen met een gemeen vlies omkleed zijn, en voor het oog een enkelvoudig wezen vertoonen.

Deeze bepaaling geeft genoegzaam het onderscheid tusfchen de *Ader* en *Zenuw* te verftaan :
al-

(*) Wij zeggen *zichtbaare Zenuwen*, hier door verftaat men die *Zenuwkoorden*, welke onder de huid, tusfchen of onder de Spieren, of elders gevonden worden.

alleenlijk zullen wij er bijvoegen, dat de Zenuw zeer duister, of bijna niet voor het zintuiglijk gevoel te kennen zij (*).

HET WATERVAT, schoon gelijk de *Ader*, eene holle buis zijnde, en uit dezelfde, doch dunner, vliezen bestaande, voert een dun lijmphatiek waterächtig vocht.

Onder-
scheid
tuschen
eene Ader
en Water-
vat.

Zij zijn, of *Slagäder* — of *Aderlijk*: de eerste zijn uiteindens der Slagäderlijke bloetvatjes. —

Verdee-
ling der-
zeiven.

De anderen zijn in twee soorten onderscheiden: de eerste soort zijn klein, en maaken het begin der Aderen uit; doch de anderen zijn vatjes op zich zelven en zijn onregelmatig, met verscheide takjes en buisjes door het Lichaam verspreid: eindigende gedeeltelijk, of in bloedvoerende Aderen (*venæ*); in klieren (*glandulae*); in de borstbuis (*ductus thoracicus*); of wel in andere deelen. — Hun loop en ligging is bezwaarlijk na te spooren, en ontduikt meerendeels het fijnste gezicht en naauwkeurigste gevoel (§).

2.)

(*) ULHOORN wil, dat de Zenuw kan gevoeld worden, daar hij zegt: „de Zenuw geeft eene strakheid onder de vingeren, welke koordächtige strakheid bij het buigen van het Lid verslapt en als voor de vingeren wijkt.” Aant. op L. HEISTER Heelkund. Onderw. 2d. bladz. 493.

(§) Deeze laatste zijn het, welke in de Aderlaating gekwetst zijnde, eene lekkings veroorzaaken.

2.) PLAATS DER ADERLAATING.

Verdeeling. DE PLAATS, waar Adergelaaten kan worden, verdeelt men in *algemeene* en *bijzondere*.

In algemeene. De *algemeene plaats* verönderstelt het geheele Lichaam, en wel daar, waar maar eenige aanzienlijke Aderen gelegen zijn, welke door het LANCET kunnen geopend worden.

En bijzondere plaatsen. Doch de *bijzondere* is het *Hoofd*, de *Hals*, *Armen*, *Handen*, *Manlijke roede*, *Heup*, *Kuiten*, en eindelijk de *Voeten*.

Welke Aderen aan het hoofd geopend worden. Aan HET HOOFD worden *vijf Aderen* geopend: als,

De *voorhoofds-Ader* (*vena frontalis*), gelegen op het midden van het *voorhoofdsbeen*, van tusschen de *wenkbraauwen* oploopende.

DE SLAAP-ADER (*vena temporalis*), aan de slaapen van 't hoofd, ter plaatse der *slaapbeenderen*, en de zijdelijke deelen van 't *voorhoofdsbeen*, gelegen.

DE OOGHOEKS-ADER (*vena angularis*), geplaatst tusschen de *oogleden* en de zijde van den neus.

DE NEUS-ADER (*vena nasalis*), gelegen aan den top van den neus, tusschen en in het midden der *twee neuskraakbeenderen*. (Zie de afbeelding en plaats deezer vier Aderen op pl. I. fig. 1).

DE KIKVORSCH-ADER (*vena ranina*), onder de tong ter zijde van den tongriem (*frenulum*) gelegen.

De

De vier eerſten deezer genoemde Aderen ontlaſten haar bloed in de uitwendige Kropäderen (*venæ jugularis externæ*); — doch de vijfde of laaſte in de inwendige Kropäderen (*venæ jugularis internæ*.)

Waar
deeze va-
ten zich
ontlaſten.

Aan den HALS worden de UITWENDIGE KROP-ADEREN (*Venæ jugularis externæ*) geopend, gelegen ter zijde van de Luchtpijp (*aspera arteria*), en het Strottenhoofd (*larynx*). — en ſtorten haar bloed uit in de Onderſteutelbeens-aderen (*venæ subclaviæ*), die het verder in den bovenſten ſtam der Heeläder overvoeren. (Zie de afbeelding pl. I. fig. 1).

Aan den
Hals.

In het VOUWEN VAN DEN ARM worden vier Aderen geöpend: als,

Op den
Arm.

De HOOFD-ADER (*vena cephalica*), liggende aan de buitenzijde van het vouwen des Arms.

De LEVER-ADER (*vena basilica*), aan dezelfs binnenzijde, ter plaatſe van den arm ſlagäder (*arteria brachialis*) gelegen.

Uit deeze twee takken komt de MIDDEN-ADER (*vena mediana*) voort, welke meerendeels ſchuin van den eenen in den anderen loopt, en waar onder de Pees van de tweehoofdige ſpier (*musculus biceps*) en derzelve uitſpanzel (*aponeurosis*) gelegen is.

De ELLEPIJPS-ADER (*vena cubitea*), loopt aan

den binnenkant van den arm, ter plaatse van den *binnensten knobbel* (*condylus internus*) van 't *ellebeen*. (Zie over deeze aderen pl. I. fig. 2.)

Deeze Aderen ontlasten haar bloed in de *Oxel-ader* (*vena axillaris*), die het verder, even als de *Sirotaderen*, aan de *onderseutelbeen-ader* overgeeft.

op de
hand.

Op DE HAND wordt de *Pinkäder* (*vena salvatella*) en de *Hoofd-ader* (*vena cephalica*) geopend. — De *eerste* is die, welke uitwendig op de Hand na den Pink loopt: de *andere* heeft gemeenlijk tussehen den *duim* en *voorsten vinger* plaats. (Zie pl. I. fig. 3.)

van waar
afkom-
stig.

aan de
Roede.

Zij zijn beiden afkomstig van de *Lever- en Hoofd-ader*.

Aan DE MANLIJKE ROEDE (*penis*) opent men de *ader*, die over het bovenste van dezelve heenloopt; zijnde een tak van de *uitwendige SCHAAM-ADER* (*vena pudenda externa*), en eindigt in de *uitwendige Darmbeens-ader* (*vena iliaca externa*).

aan de
Heup.

Aan DE HEUP wordt de *uitwendige Heup-ader* (*vena ischiatica externa*) geopend, boven het *Dijebeen* ter zijde van de Heup gelegen.

aan de
Kuit.

Aan DE KUIT, de *Kuit-ader* (*vena suralis*), in 't achterste en midden der Kuit geplaatst.

Op den
Voet.

Op DEN VOET wordt de *in- en uitwendige*
moes

moeder-ader (*Vena Saphena in E externa*) geopend: loopende langs den binnen en buiten enklaauw, tot over den geheelen voet, (zie pl. I. fig. 4.)

Deeze Vaten, als ook die van de *Kuit* en *Heup*, eindigen in de groote *dijeäder* (*Vena cruralis*), die verder het bloed in de *inwendige darmbeensüder* (*Vena iliaca interna*) en van daar in *den nederdaalenden stam der Holäder* over brengt.

Waar zij zich ontlasten.

3.) OVER DE WERKTUIGEN BENOODIGD TOT HET DOEN EENER ADERLAATING.

DE WERKTUIGEN (*instrumenta*) tot deeze operatie behoorende, zijn DE LAATBAND EN HET LANCET.

Welke werktuigen gebezigd worden.

DE LAATBAND is een Roode Rechtdraads *laaken* of *Saaijen* band. — Eén en een half el lang, en één duim breed (*).

Wat de Laatband is.

HET LANCET (*lancetta seu phlebotomus*) is een klein mesje, welks Lemmer lensgewijs geslepen

Het Lancet.

(* De Laatband moet niet breeder dan één duim zijn: breeder zijnde, zoude hij niet genoegzaam drukken: te smal weezende, knelt hij, en veroorzaakt pijn.

Ook moet men nimmer eenen *gebreiden Laatband* gebruiken, om dat dezelve te rekbaar is, en deszelfs kanten knellen.

pen is zeer puntig, tweesnijdend, en vast in eene *kas*, welker vleugels of bladen aan derzelver bovencinde van elkanderen gaan; doch aan het lemmer door een koper-staafje verëenigd zijn.

Het zelve wordt verdeeld, in zijne *kas* en *lemmer*. — De *Kas* bestaat uit twee kleine dunne schildpadden of balcinen plaatjes, dienende om het lemmer te bewaaren.

Het *LEMMER* wordt weer in drie deelen, als de *punt*, het *midden* en het *achterste* verdeeld.

— Deszelfs voorcinde, dat de *punt* maakt, behoudt altoos in zijn midden een weinig dikte; doch de zijden verminderen aanmerkelijk, en maaken twee zeer scherpe *sneeden* en eene zeer fijne *punt* uit: — dit gedeelte noemt men het *gebruineerde*, doch het achterste stompe het *ongebruineerde* van het lancet.

Deszelfs
grootte.

DE GROOTTE van een gewoon *Lancet* moet aan *deszelfs lemmer* ten hoogsten *éene duim* en *zes linien lang*, en *vier linien breed* zijn. — Het *gebruineerde* dient op zijn minst *zeven linien* in *zijne lengte* te bevatten. — De *Kas* is, na evenredigheid van het *lemmer*, een weinig grooter. — Ook moet het *lemmer* altoos van uitmantend goed welgetemperd staal zijn.

Vier
soorten.

Vier soorten van Lancetten worden in de gewoone *practijk* gebezigd.

Eerste
soort.

Het *eerste* noemt men *GARSTEKORN LANCET*

(*Lan-*

(*Lancette à greins d'orge*), hebbende eene punt in vergelijking eener *Garstkorn*. — Dit lancet is breeder dan de anderen, en het versmalt niet dan digte bij de punt.

De *eerstbeginnenden* moeten zich van dit soort bedienen, om dat zij, hier meede alleen steekende, eene genoegzaame opening maaken.

Het tweede is het HAVER-KORN LANCET Tweede soort. (*Lancette à grains d'avoine*;) dit heeft de punt langer dan het voorgaande. — Het is zeer gemakkelijk en meest in gebruik, en zeer geschikt om zo wel *diepe* als *oppervlakkige vaten* te openen.

Het derde is het IJRAMIEDS OF SLANGENTONGS Derde soort. LANCET (*lancette à pyramide*), hebbende eene lange fijne spitze scherpe punt, beginnende van zijn achterste (bij de kas) af smalder te worden, loopende gestadig minder tot aan de punt. — Het wordt in de diepstliggende vaten gebezigd, en moet nimmer van eenen Leerling of onhandigen Aderlaater gebruikt worden.

De vierde en laatste zijn KLEINE NETTE LAN- Vierde soort. CETJES, (*lancette à petit fer* genoemd). — Zij zijn zeer gemakkelijk in de handen van een *geoefsend Aderlaater*, bij den welken zij meermaalen de voorkeur boven de anderen hebben. (zie de afbeelding deezer lancetten pl. I fig. 5. 6. 7. 8.) (*).

4.)

(*) In vroeger tijden wierden verschillende instrumenten tot

4) DE OPLETTENDHEID VAN BIJZONDERE VOORWERPEN EN GEVALLEN, WAAR IN MEN ADERLAAT.

Inleiding. DE ADERLAATINGEN, welken door eenen GENESHEER zijn voorgesteld, kunnen min of meer vei-

tot de aderlaating gebezigd. — Men merkt aan, dat tot aan de *zwaalfde Eeuw* een *puntmes* (*bystorie*) in gebruik was. — Daarna heeft men een soort van *vlijm* uitgedacht, dat hier te lande nog door de *Smits*, om Paarden ader te laten, gebezigd word. — Eenige *Heelkundigen* in *Frankrijk* hebben een instrument op de manier als eenen boog, waar in de *vlijm* den *pijl* verbeeldt, en door eene veerachtige voortstuwing in de ader wordt ingedrukt, uitgedacht. — *Anderen* wederom hebben lancetten met *kromme punten* voorgesteld, welke zij, om de kweetsing van onder of bij gelegene deelen te ontgaan, snijdende gebruiken. — Doch alle deeze soorten van bijzondere instrumenten zijn, zo niet *geheel*, ten minsten *meerendeels*, om hunne lompe of ongeschikte gedaante, buiten gebruik. — Echter nog veelen, vooräl in *Duitschland* (eenige ook hier als elders), gebruiken lancetten met eene springveer (*Snepper* genoemd) tot deeze operatie; doch, onzes bedunkens is het lancet boven dit werktuig te verkiezen: *voor eerst*, omdat de bewerking van de *Snepper* meerendeels buiten onze *directie*, en bij gevolg zeer ligt te *diep*, te *ondiep*, of (vooräl in slappe losse vaten) kan mislaan, en hier door min of meer ongemakken veröorzaaken: — *zen anderen*, kunnen de *Sneppers* nimmer veilig in diep liggende vaten, of bij zulken, waar onder onmiddelijk eene *Slagäder*, *Pees*, het *Beenvlies* enz. gelegen is, gebruikt

veilig aan den kant des *Aderlaaters*, zonder nader onderzoek, of in achtneeming van *bijzondere gevallen* of *omstandigheden* verricht worden (*).

Echter gebeurt het veelmaalen, dat, zonder het voorschrift van eenen *GENEESHEER*, *Aderlaatingen* worden in het werk gesteld; dierhalven is het niet alleen noodzaaklijk, maar ten uiterste noodig, dat de geenen, welken dezze *Operatie* oeffenen, eene naauwkeurige kennis bezitten, van al het geene, dat tot *bijzondere voorwerpen en gevallen* betrekking heeft.

DE

bruikt worden: — en *eindelijk*, maaken de *Sneppers*, bij het afspringen hunner veeren, een min of meer geluid, het welke, bij *aandoenlijke Lijders* veelmaalen schrik veroorzaakt. — Dit alles heeft men van het *Lancet* minder te wachten, het welke van de bestiering *onzes vrijen wils* alleen afhankelijk is.

Wij willen dierhalven liever *alle leerende Aderlaaters* aanraden, zich aan het gebruik van het *Lancet* te gewennen, en geene andere instrumenten, vooral *ongeoëffend* gebruiken.

(*) Nogthans is een *oplettend Aderlaater* in de verplichting, dat, wanneer hij overtuigd is van het *onnut* of de *schaadelijkheid* der voorgestelde aderlaating, dit alvorens onder het oog van den *Geneesheer* te brengen, en deszels *advies* nader af te wachten. — Immers zoude buiten dit de *Aderlaater* zich zelven, *willens en wèetens*, van verzuim bezoodeld vinden.

Waar op
een Ader-
laater
dient acht
te gee-
ven.

De OPLETTENDHEID van eenen *Aderlaater* moet
dierhalven bepaald zijn:

Voor eerst, op de krachten, den ouderdom, de
manier van leeven, en gewoonten zijner Lijderen;

Ten tweede, omtrent den tijd;

Ten derde, bewust zijn, in welke gevallen hij
mag en moet aderlaaten;

Ten vierde, toezien, of 'er geene omstandig-
hden of toevallen zijn, welke de aderlaating ver-
bieden; en eindelijk,

Ten vijfde, in acht neemen, welke, en wan-
neer eener *zwangere vrouw*, mag, en moet ader-
geöpend worden.

Krach-
ten.

1.) Omtrent de KRACHTEN maakt men onder-
scheid tusfchen *sterke en tedere perfoonen*; ter-
wijl de *eerften* met minder fchroom vrij groote
en aanzienlijke aderlaatingen verdraagen kunnen,
daar nogthans bij de *laaften* de ontlasting zeer
klein, omzichtig, en in weinig hoeveelheid ge-
fchieden moet.

Ouder-
dom.

2.) De OUDERDOM komt in aanmerking, om
dat aan *Kinderen*, noch bij *Hoog Bejaarden* eene
aderlaating nimmer, dan in dringende omflan-
digheid, moet in 't werk gefield worden.

De reden deezer uitzondering bestaat, daar in
dat naamelijk bij *Kinderen* zowel als bij *Hoog Be-
jaarden*, de middelen van hun leevens- onder-
houd, min of meer, door de vermindering van hun
bloed

bloed worden te kort gedaan; naardien de *vermeerderde bloeddeelen* zo spoedig niet dan bij *volwaslene en sterke Persoonen* worden voortgebracht; en hier uit natuurlijk, of eene *verhinderde groeiing bij de eersten*, — of eene *vermindering der levenskracht bij de laatsten* moet voortvloeijen.

DE MANIER VAN LEEVEN toont ons, dat *de* Manier van leeven. *geenen*, welken eene werkzaame Levenswijze oeffenen, zwaar arbeiden en sterke voedzelen gebruiken, met minder schroom mogen en kunnen Adergelaaten worden, *dan zulken*, welken juist het tegengestelde van deezen uitmaken.

DE GEWOONTE, eindelijk, leert den Aderlaa- Gewoon- *ter*, dat hij bij *de geenen*, welken gewoon zijn te. *eens of meermaalen 's Jaars*, op gezette tijden Ader geöpend te worden, bij dezelve vrij onbeschroomd deeze Operatie (zo 'er geene verbiedende omstandigheden zijn) kan verrichten: — daar nogthans *bij die*, welken dit niet gewoon zijn, of wel nooit zijn adergelaaten meer omzichtigheid moet plaats grijpen.

2.) DEN TIJD DER ADERLAATING verdeelt men, Onder- *in een' tijd van Noodzaaklijkheid*, en in scheid *eenen* des tijds *tijd van verkiezing*.

DE TIJD VAN NOODZAAKLIJKHEID is die, waar Tijd van *in men aanstonds de Operatie moet verrichten*, noodzaak- *en volstrekt geen uitsfel om dringende Redenen* lijkheid. *kan gedoogd worden.*

Tijd van
verkie-
zing.

DE TIJD VAN VERKIEZING komt in Aanmerking omtrent *het jaargetij en den tijd van den dag.*

Wanneer men volgens gewoonte of voorbehoedend aderlaat, verkiest men de *Lente* of *Herfst*, als de gemaatigste tijden van 't jaar: — doch wanneer dit in den Zomer geschiedt, het koelste van den dag. — *de tijd van den dag* wordt het best 's morgens, nuchteren, of 's namiddags vier of vijf uren *na den eeten* genomen (*). — Zo de maag ledig is, zijn alle uren van den dag tot de aderlaating van het zelfde nut.

Gevallen
waar in
eene A-
derlaating
vereischt
wordt.

3. De voornaamste gevallen, waar in eene Aderlaating van nut kan zijn, zullen wij tot *agt* bijzondere onderdeelingen brengen. als:

1. In

(*) Wanneer men kort na den eeten aderlaat, tapt men gemeenlijk veel *chijl* (*chilus*) met het aderlijke bloed af; doordien het zelve in zo een korten tijd, nog niet genoegzaam bereid, en tot voeding van het lichaam kan geschikt zijn; maar noodwendig dit *laatste*, door den overvloed uit de *Slagaderen* in de *Aderen* moet overgaan: — dit bewijst ook de *witte melkachtige korsz* (*crusta*), die men op het (anderszins gezonde) kort na den eeten afgetapte bloed gewaar wordt.

In eene *voorbehoedende aderlaating* wordt vooraf de zuivering der *eerste wegen* (*Via Prima*) zeer aangeprezen, doordien deeze onzuiverheden overgebleeven zijnde, in de ledig gemaakte aderen indringen, en het bloed met deeze haare deeltjes doen bezwangeren.

1. In bijna alle Heelkundige gevallen, waarin Ontsteeking en Koorts gevreesd wordt: als; Beenbreuken (*fracturæ*), Uittledingen (*luxationes*), Kneuzingen (*contusiones*), Wonden (*Vulnera*), Brandingen (*ambustiones*) enz.
2. In hevige Bloedstortingen (*hæmorrhagiænes*) het zij uit den Neus, de Long, de Baarmoeder, Aanbeien of elders.
3. In alle soorten van Ontsteekingen (*inflammationes*), en in 't bijzonder in die der Hersenen (*phrenites*), Oogen (*ophthalmiæ*), Keel (*anginæ*), Long (*peripneumonix*), Ribbenvlies (*pleurites*) of andere deelen.
4. In hevige pijnen, spanningen, benaauwdheden, sluiptrekkingen, beroertens, hartkloppingen enz.
5. In hevige gemoedsbeweegingen, als, schrik, vrees, gramschap, blijdschap enz.
6. Bij Drenkelingen, Verworjden, en bij zulken, die door besmette lucht, of dampen, van metalen verftikt zijn: — of overal, waar de leevendmaakende bewegingen schielijk door een of ander toeval gestremd worden.
7. In verstoppingen der gewoone ontlastingen, als die der maandzuiveringen, Aanbeien enz.
8. En eindelijk bij zodanige voorwerpen,

Gesteld-
hedens
waar in
de ader-
laating
schaade-
lijk is.

bij, welken eene te overvloedige *valsche* of *waare Bloedrijkheid* plaats heeft (*).

4) DE GESTELDHEDENS, waar in eene aderlaating *schaadelijk*, en zomwijlen *gevaarlijk* kan zijn, zullen wij in *veertien klasfen* begrijpen, als:

I. Bij zwakke en krachteloze Lijders, 't zij uit de natuur, of dat eene voorgaande ziekte,

(*) DE WAARE BLOEDRIJKHEID (*plethora*) komt meerendeels bij zodanige voorwerpen, welken gewoon zijn gulzig en meer te eten, dan tot leevens onderhoud van 't lichaam verëischt wordt; — gepaard met een ledig en stilstaand leeven. — Als ook door verzuim van *natuurlijke* of door *konst* gemaakte *bloed-ontlastingen*.

De *Kenetekenen* zijn: eene bloozende roode kleur; eene opspanning der bloedvaten; loomheid en vermoeidheid der Leden; naeenlg werken, wandelen of buitengewoone beweging, volgt gemeenlijk eene schielijke krachteloosheid, vermoeidheid, moeilijke ademhaaling en hartkloppingen; veelmaalen worden dusdanigen met sterke en aanhoudende hoofdpijnen gekweld; zommigen hebben eenen diepen, anderen wederom eenen onrustigen afgebroken slaap; schielijk bukkende, worden zij ligthoofdig en duizelig; in de Borst wordt zomwijlen eene persing en benaauwdheid waargenomen; en eindelijk, als na eene *natuurlijke* of *konstige* *bloed-ontlasting* verligting bespeurd wordt.

Hevige bloedstortingen, in en uitwendige ontfteekingen, heete koortsen, zinkingen, kramptrekkingen, schielijke beroertens, sterke slaauwtens, verstoppingen, vochtsbederving en nog veele anderen, zijn de gevolgen deezer ziekte.

te , nachtbraaken, wellusten, of onmatige oefeningen 'er oorzaak van zij.

2. Bij die , bij welken zich eenen slappen, zwakken, flauwen , onëvenredigen Pols opdoet.

3. Bij die , wiens uiterste Ledemaaten veeltijds of altoos koud zijn; eene schraale Leevenswijs hebben; en weinig voedende spijzen gebruiken.

4. Bij die , wiens Leeven *hard*, *arm*, en *werkzaam* is.

5. In Teering, Teering-koorts, of andere langduurige sleepende Ziektens.

Bij deeze vijf voorgestelde voorwerpen kan de natuur niets misfen; bij gevolg zoude men door bloed-ontlastingen, de bronnen dier ongesteldhedens, nieuw voedzel aanbrengeu.

6. In verhardingen (*indurationes*), veretteringen (*suppurationes*), het vuur (*sphacelus*), en gezwellen (*tumores*), daar noch volbloedigheid, noch koorts plaats heeft.

7. In gezwellen en verzweeringen, welken uit eene *Ziekte-scheiding* (*crisis*) voortkomen; of in die, welken tot eene verettering (*suppuratio*) moeten overgaan.

8. Bij bloedstortingen (*Hemorhagiones*), daar reeds een al te groot gebrek van bloed plaats heeft.

9. Bij de in zwang gaande *Zinking-* en

kwaadaartige koortzen (febres Catharrales & malignæ), en vooral wanneer de Lijder zwak is.

10. In scheinbuikige, jichtige en waterzuchtige gebreken (*).

11. In tusfchen-poozende koortzen, (*febres intermittens*), als ook in eene huivering, welke de voorboode eener koortze zij.

12. In alle geraakthedens, en foortgelijke ongemakken.

13. Ten tijde van zonnige ontlastingen, als hevige Buikzuiveringen, Buik en Roodeloop, sterke uitwaasfemingen, vloeijing der Aanbeien, Maandzuiveringen enz.

14. Eindelijk moet men nimmer aderlaaten in *befmettelijke ziekten*: want door de vermindering der bloedkolom, wordt het befinet-
tend

(*) In alle foorten van *Waterzucht* kan en mag de aderlaating niet achter weege gelaaten worden; vooral niet, wanneer de waterzucht ontftaat 1) door dat het bloed niet genoeg bevrijd wordt *van die waterüchtige deelen*, welke het in eene te groote menigte bezit; 2) het gebrek fchielijk ontftaan zijnde, en de lijder fterk en bloedrijk is; en eindelijk, 3) in eene pas ontftaane waterzucht, tusfchen vel en vleefch, waar de longen zeer zijn aangedaan, en waar meede koorts verzeeld gaat.... Zie hier over de Verhandeling der Waterzucht door den *Hoogleeraar MONRO* bladz. 39. en de daar nevens zijnde nuttige aanmerkingen.

tend gift (*virus*) spoediger, vrijer en gemaklijker door de geheele masfa verspreid (*).

5. Het is eene bijna algemeene gewoonte onder *zwangere Vrouwen*, om zich op de helst haarer dragt eene ader te doen openen; — doch Aderlaating bij Zwangeren. — doch deeze gewoonte, hoe algemeen ook, heeft echter haare uitzonderingen, en zoude gevoeglijk onder deeze volgende regelen kunnen begreepen worden.

Ten eerste, of eene Vrouw gezond, sterk en arbeidzaam is. Wordt in vijf klas sen verdeeld.

Ten tweede, of zij een teder, zwak en weeklijjk gestel bezit.

Ten derde, of zij gezond en bloedrijk is, veel eet en weinig beweging heeft.

Ten vierde, of eene zwangere vrouw, voor haar zwangergaan, gewoon was, aan hevige en sterke maandzuiveringen, en eindelijk

Ten vyfde, of 'er bij eene zodanige, dringende

(*) Schoon wij nogthans in de *Ziektens en ongesteldhedens*, welken in deeze voorgestelde veertien afdeelingen begreepen zijn, de aderlaating onnut en schandelijk hebben voorgesteld, kunnen er echter omstandigheden zijn, welke dringende Redenen tot het doen deezer operatie geeven; en hier op dient een *Opletten Aderlaater* nauwkeurig een waakend oog te vestigen.

de omftandigheden, waar in het aderlaaten vereischt wordt, zich voordoen.

Eerste en
tweede.

Wat de twee eerstgenoemde (schoon twee tegenstrijdige voorwerpen) betreft, daar in behoest, ja behoort mijns bedunkens, in de loop haarer geheele zwangerheid nimmer adergelaaten te worden: want in de eerste werkt de natuur regelmatig, en zal door de arbeidzaame levenswijze tot geene overtollige bloedsvermeerdering gelegenheid geven. — En bij de tweede zoude de aderlaating schadelijke gevolgen kunnen hebben; doordien uit de vermindering van het bloed, de vermindering van 's levens onderhoud gebooren wordt: en bij gevolg zoude hierdoor Moeder en Kind van 't noodige Levensvoedzel beroofd worden.

Derde. In het derde voorwerp is de aderlaating, in tegenstelling der twee voorigen, nuttig ja noodzaaklijk: want door de bloedrijkheid en derzelver geduurige vermeerdering worden de bloedvaten te veel opgevuld; de Vrucht ontvangt meer, dan vereischt wordt; en de noodige uitzetting der Baarmoeder wordt belemmerd: hier uit zoude eene miskraam (*abortus*) of andere toevallen, zo de aderlaating verzuimd wierd, verwekt worden.

Vierde. In het vierde geval is het noodzaaklijk om tegen den tijd der gewoone maandelijksche ont-
las-

lastingen eene ader te openen, en dit eenige maanden achter den anderen, ja zomwijlen wel de geheele *dragt* door, ieder maand te herhaalen, om een te menigvuldig bloed van de Baarmoeder af te leiden, het welk anderzins veelmaalen doet miskraamen.

En eindelijk, wat het *laatste geval* betreft, *Vijfde*, daar in kan en mag men altoos van den gewoonen regel afwijken. — Immers zijn de gevallen van *Keelontsteekingen*, *Zijdeweën* en menigvuldige andere hevige ziekten genoegzaam in getal, waar in men zonder nadeel van *Moeder* en *Kind* herhaalde aderlaatingen verricht hadde (*).

5). VAN HET HANDWERK EENER ADERLAATING.

Door HET HANDWERK verstaat men de werkelijke uitvoering der *operatie* zelve. Wat het handwerk zij.

De oplettendheid van den *Aderlaater* moet bepaald zijn, wat VOOR, wat ONDER en wat NA DE OPERATIE moet verricht worden.

VOOR DE OPERATIE wordt vereischt, het gereed

(*) Hier van vindt men, onder anderen, een aanmerkelijk geval in *L'art de Saigner pag. 71*, alwaar verhaald wordt van eene Vrouw, die *agt en veertig maalen* gedurende haare zwangerheid, met een gelukkig gevolg, was adergelaaten.

Wat voor de opera-
 tie ver-
 richt
 wordt.

reed zijn van den *noodigen toefstel*; welke bestaat: in een *laarband*, *lancetten*, een *bekken* of kommetje om het bloed te ontvangen, eene *spons*, een *kom met water*, (en zo men op de hand of den voet aderlaat een *vat* of *emmer* met genoegzaam warm water gevuld,) *tien* of *twee kompresen*, een *zwachtel*, *twee* of meer *spelden*, een *glas met water*, *azijn*, *brandewijn*, of ander *geestrijk vocht*, een *handdoek*, *noodige helpers*, en eindelijk, zo men van het *daglicht* geen gebruik kan maaken, een *ontflooken*, *wasch* of *kaarslicht*.

Wat on-
 der de o-
 peratie
 verricht
 wordt.
 Plaatfing.

ONDER DE OPERATIE wordt voor *eerst* acht ge-
 geeven op de PLAATSING van den lijder: welke
 plaatfing is, of *noodzaaklijk* of *verkieflijk*.
 In de *plaatfing van Noodzaak* kan men gee-
 ne fehikking maaken; maar de Operatie wordt
 gemeenlijk op het bed liggende verricht.

In de *plaats van Verkiezing* zet men door-
 gaans den lijder op eenen *stoel*, in eene ge-
 maklijke houding, zo voor *zich zelyen*, als voor
 den *Aderlaater*, ten ware de Lijder van een
 zwak en ziekljk geftel was, en gewoon onder
 het *aderlaaten* flauw te worden, als dan, om
 dat te verhoeden, verricht men veelmaalen te
 bed liggende dit handwerk.

Daarna, wordt *de druk of knelband* aange-
 legd; op die wijze, als in de *afzonderlijke Ader-
 laatingen* zal gezegd worden.

Na dit alles, onderzoekt men het vat, dat men wil openen. — Dit uitgekoozen hebbende, neemt men het lancet, 't welk men als een slaauwen driehoek geöpend, met het einde der kas in den mond, even tusfchen de tanden insteekt; met de punt van die hand gekeerd, met welke men de Operatie verrichten zal.

Vervolgens het vat bepaald hebbende, neemt men het Lancet *tusfchen den duim en wijsvinger* in het midden van deszelfs lemmer, niet te laag bij de punt, om niet belemmerd te worden, en niet te hoog bij de kas, om het behoorlijk te kunnen ftieren (zie pl. I. fig. 9.) — rustende met de overige vingeren op dat deel, hetwelk adergelaaten zal worden. — Eindelijk buigt men de twee vingeren, die het lancet houden, en met ze uit te ftrekken doorfteekt men de bekleedzelen op de bepaalde plaats, zagjes drukkende tot binnen in het vat; 't welk men gewaar wordt uit de ligte weêrftand bieding van de ader, en uit eenige uit het wondje sijperende droppelen bloeds. — Dan brengt men het lancet, door het zelve een weinig op te ligten, terug, om daar door de opening te vergrooten.

Twee tijdperken neemt men in acht, in het doen deezer handgreep, de *steek* naamelijk, en de *opsnijding*.

Het tijdperk der STEEK is dat, 't welk noodig is

Hoe de
Operatie
verricht
wordt.

De tijd-
perken
deezer O-
peratie

De Steek.
is

is om den weg van buiten naar binnen te maaken.

De op-
snijding.

De OPSNIJDING is de tijd, die noodig is om den weg van binnen buitenwaards te verwijderen. — Gedurende *den eersten tijd*, doet men den steek met de punt en de twee snijdende zijden: — en gedurende *den zweeden*, vergroot men de opening van het vat en der bekleedzelen met het bovenste snijdende deel van het lancet.

Het inbrengen van het lancet is verschillende, in *oppervlakkige*, en in *diepliggende vaten*.

Hoe het
lancet
wordt in-
gebracht

In *Oppervlakkige vaten* wordt het lancet min of meer *schuin* ingevoerd: doch in *diepliggende* moet het bijna *loodrecht* ingebracht worden (*).

Hoe de
vaten ge-
öpend
worden.

DE OPENING DER VATEN geschiedt *in de groote recht, de kleine dwers en de middelmaatige schuin* (zie pl. I. fig. 10). — Schoon onzes bedunkens, deeze laatste, in alle foorten van vaten de verkieslijkste zij. — *De eerste manier* kan ligtelijk door de wegrolling van 't vat missen; en het bloed loopt veelmaalen niet genoegzaam uit: — in *het tweede geval*, loopt men niet zo zeer gevaar om de Ader afsteekken, maar het wond-

(*) Wanneer men in diepliggende vaten het lancet schuin wilde invoeren, zoude men veelligt over de Ader en dus missteeken. — Deeze ligging heeft meest bij *vette personen* plaats; en bij zodanige is minder vrees voor *Slagader, Poes* of *Zenuwkwetzing*.

wondje heeft zomwijlen eene traage Sluiting: — bij gevolg blijft *de laatste*, waar in dit voornoemde na evenredigheid zo veel niet te vreezen is, als de veiligste over (*).

NA DE OPERATIE maakt men den drukband los, (verönderstellende dat er bloeds genoeg ont- las zij); men zuivert het wondje, en voorziet het verder met een behoorlijk verband (†).

Wat na de Opera- tie ver- eischt wordt.

6).

(*) Er wordt verschillende gedacht, of men naamelijk *eene groote*, dan wel *eene kleine opening* in de Aderlaating maaken moet. — Het beste hier in is, dat de grootte van de opening geëvenredigd zij aan de grootte van het vat: — en wanneer de vaten zulks toelaaten, liever eene ruime, dan eene kleine opening de voorkeur verdient. — Niet zo zeer, gelijk veelen te onrecht gelooven, als of men door eene kleine opening het beste bloed aftapte; dit is een verkeerd gevoelen, nadien de *veneuze* bloedbollerjes, het zij dezelve in een groot of klein getal zijn, echter hun eigen wezen behouden; en bij gevolg zo wel in hun kleinder als grooter deelen (zo er iets plaats heeft) ontaart kunnen zijn: — maar men verkiest eene grooter opening, om dat het bloed hier door vrijer en ruimer kan uitloopen en dus spoediger aan het oogmerk zoude voldoen.

(†) Men moet deeze geheele operatie met zo weinig omslag verrichten, als immers mogelijk is, om geene onnoodige vrees of schrik aan de omstanders, veel min aan den geenen, die adergelaaten zal worden, aan te brengen. — DIONIS verhaalt van eenen in zijn tijd voornaame *Chirurgijn*, welke meest tot aderlaaten te Parijs gebruik wierd

6.) OVER DE HOEVEELHEID VAN HET
AFGELAATEN BLOED.Verdee-
ling.

DE HOEVEELHEID heeft betrekking, of tot *éene*, dan wel tot herhaalde Aderlaatingen.

Hoe veel
bloeds op
eens af-
gelaaten
wordt.

Het is niet ligtelijk te bepaalen, hoe veel bloed op *eenmaal* moet afgelaaten worden: — Eene laating tusfchen *vijf en tien oncen* zal in de meeste gevallen genoeg zijn. Doch hier in moet in aanmerking komen, de krachten van den Lijder, en de Redenen waarom hij adergelaaten wordt. — In de meeste gevallen is het beter wat minder, dan te veel aftelaaten: veelmaalen is het nuttiger, dat men twee dagen na elkan deren aderlaat, dan dat men op eenmaal te veel bloeds aftappe, en hier door het lichaam te veel verzwakke (*).

Hoe

wierd; „dezen, zegt hij, doet deuren en vensters sluiten, hij wil niet dat 'er iemand zal spreken of over de kamer gaan: hij maakt zo groote bereidsfels en neemt zo veel voorzorg om eene ader te laaten, als of hij eenen arm of een been ging afzetten”. *Chir. Oper.* pag. 511. — Te recht belacht deeze beroemden *Heelmeester* deeze zotte en schaedelijke manier.

(*) Het beste teken, zeggen zommigen, dat er bloeds genoeg door de Laating ontlast is, is, als het hooger van kleur wordt: — en dit geschiedt gemeenlijk na dat *vier zes of agt oncen* afgelaaten zijn. — Nogthans zien wij deezen regel niet altoos vast gaan.

Hoe veelmaalen eene laating herhaald moet worden, daar van moet *de Ziekte, Lichaams-gesteldheid, tijd, Jaaren* enz. des lijders, tot eene Lijdster verstrekken.

Doch onnoodig aderlaaten, 't zij ongeregeld, of op gezette tijden van het jaar, kan nimmer dan kwaad en zomtijds van nadeelige gevolgen zijn (*).

Herhaalde aderlaatingen geeft eene gesteldheid tot bloedrijkheid, nadien het bloed bij sterke perfoonen zich spoedig weder herstelt: (†) —
Want

(*) *De Baron van Swieten* zegt, in de aantekeningen op de korte stellingen van BOERHAAVE, „mannen, die „aan dikwils herhaalde aderlaatingen gewoon zijn, lijden omtrent den gewoonen tijd der aderlaatingen dezelve ongemakken, als de vrouwen van opgehouden maanden, stonden enz.” I. Deel bladz. 288.

(†) DODART heeft opgemerkt, dat zestien oncen bloed door aderlaating ontlast, in een niet verzwakt mensch binnen vijf dagen hersteld worden. *Hist. de L'Acad. des Sciences L'an. 1707. pag. 234.*

Deeze spoedige bloedsherstelling blijkt nader in het geval van eene *Weyntje Andries*, welke tot haar een en zestigste jaar met eene overmaat van bloedrijkheid, meer dan *zeven honderd maalen* is adergeöpend, telkens van twaalf, veertien, of zestien oncen: — hier komt bij, dat deeze Vrijster nog *vier Jaaren* achter den anderen, van zo eene hevige bloedstorting *ex utero* achtervolgd wierd, dat zij in al dien tijd daar van geen halven dag bevrijd was.

Zie

want door geduurige Aderlaatingen worden de vastedeelen van het lichaam minder veerkrachtig; en geeft bij gevolg gelegenheid tot ruimere uitzetting voor aankomende nieuwe en vermeerderde vochten. — Dierhalven is het nuttig, de gewoonten van veelmaalen in het jaar bij gezonde Menschen voorbehoedend ader te openen; zo niet geheel, ten minsten meerendeels uit de Genees- en Heelkunde te verwijderen (*).

7.) Be-

Zie SCULTETUS *Wapenhuis der Heelmeesteren*, 2 deel bladz. 837. en van eene *Jufvrouw*, welke drie Jaaren lang tweemaal in eene maand deeze operatie onderging, *ibid* bladz. 840.

Nog aanmerklijker is het geen verhaald wordt in het *Recueil de Medicine Chir.* & tom. VI. pag. 392, van een Vrouwspersoon, die in *negentien Jaaren*, (van haar zestiende af gerekend) in opstopping der *menstruæ* voor deeze ongesteldheid, *een duizend en twintig maalen* is ader-gelaaten: 80 maal op den voet, en 940 maal op den arm.

(*) Zie hieromtrent ook GALENUS bij *charter*, Tom. X. pag. 455.

Om zich van het onnoodig aderlaaten te gewennen, moet men dit in navolging der natuur, zo als dit bij het ophouden der *menstruæ* plaats heeft, (die van tijd tot tijd in hoeveelheid verminderd worden, en komen na langer verloop van tijd voor den dag, tot dat ze geheel ophouden: want schielijk ophoudende, volgen 'er doorgaans lastige toevallen op,) in hoeveelheid, en in tijd doen ver-

min-

7.) BESCHOUWING VAN HET BLOED.

HET BLOED (*Sanguis*) is dat roode vocht, Wat
bloed zij.
rondloopende in de Aderen en Slagaderen,
hebbende zijn oorsprong van de *Chyl*.

HET is zaamengesteld uit vier *Hoofdstoffen* Waar uit
zaamen-
gesteld:
(*Elementa*); als Water (*Aqua*), Vuur of vlam-
vattende stoffe (*Ignis seu phlogiston*), Zout (*Sal*),
en Aarde (*Terra*).

ONMIDDELIJK na de Aderlaating vertoont zich Hoe het
zelve na
de afstap-
ping zich
vertoont.
het Bloed als een *dikächtig, donkerrood eendaan-
tig vocht*: doch stillstaande en koud wordende,
verdeelt het zelve zichtbaarlijk in een *rood
Vast*, en in een *Wit Geelächtig* dunner ge-
deelte (*).

HET ROODE VASTE GEDEELTE (*Cruor Sanguis*) Het vaste
gedeele.
is eene Vezel- en Vliesächtige Zelfstandig-
heid; en welke door eene herhaalde afspoeling,
tot

minderen: — bij voorbeeld, men wagt eenige weken
langer, en tapt eenige oncen minder af dan na gewoon-
te; dit neemt men in de volgende keer weér in acht; tot
dat men eindelijk op het laatst daar van geheel ophoud;
en niet dan *uit noodzaak* aderlaaat.

(*) Het Bloed nog warm (afgetapt) zijnde, dampt 'er
een waasem of geest uit, evenredig aan Water-deelen; en
uit de goede of kwaade Reuk deezer uitdampende stoffen,
kan (zeggen zomtijden) veelmaalen des bloeds hoedanig-
heid afgeleid worden.

tot een wit vezelachtig draadweefzel overgaat (*).

De *Wije*. HET WITTE GEELÄCHTIGE GEDEELTE, *Wije* (*Serum*) genoemd, is eene dunne lijmachtige vloeibaare Zelfstandigheid, van aart als het wit der Eijeren; schijnende een zaamenmengfel van water, slijm en zoutdeelen (†).

De *Evenredigheid*, die zich tusfchen deeze twee deelen (naamelijk het vaste en vloeibaare) moet bevinden, derzelve *aart*, en de *onderscheide kleuren*, waar van zij zaamengefeld zijn, doen over de hoedanigheid van 't bloed oordeelen.

De *Evenredigheid*. DE EVENREDIGHEID heeft geen vasten stelregel; nogthans zoude men dezelve gevoeglijk kunnen bepaalen *in eene gelijke hoeveelheid van het vaste met het vloeibaare*: — zo dat, wanneer *het eerste het laatste* aanmerklijk overtreft,

(*) Bij eene herhaalde afspoeling, scheidt de Bloedklomp (*Cruor Sanguinis*) in een Vezelachtig (*pars fibrosa*), en in een Rood gedeelte (*pars Rubra*.)

(†) In de *Wije* is het water het overvloedigst; in het *Roode gedeelte* heeft het vlamvattende de overhand; doch in het *Vezelachtige* vindt men de meeste aarddeelen. — Aan de *Wije* wordt de vloeibaarheid toegeschreeven, aan het *Roode gedeelte* de kleur; en aan het *Vezelachtige* eigent men de dikheid en vastheid toe. — Zie hier omtrent meer bij A. BALTHAZAAR Heelk. Ziektek. I deel bladz. 516 et Seqq.

treft, het bloed als dan te dik, te taaij en te onvloebaar is: en in tegendeel, wanneer 'er meer *Wijedichtige*, in evenredigheid van het *vezelachtige* gevonden wordt, als dan eene te groote verdunning en vloebaarheid van het bloed plaats heeft (*).

DOOR DEN AART verstaat men de hoedanigheid, De aart. van het vaste vezelachtige en van het vloebaare gedeelte van 't bloed.

Wanneer *het eerste* minder of langzaam, dan na gewoonte zaamenstolt, veronderstelt zulks een ge-

(*) Doch deeze stelregel heeft veel bezwaar in; want bij den eenen Mensch stolt het bloed, afgetopt zijnde, schielijker dan bij den anderen: of wanneer het langzaam en als droppelende uitloopt, is het veelmaalen, eer het gescheiden is, koud en verdikt: — ook maakt de tijd van 't jaar, als zomer en winter, hier veelmaalen verschil in.

Ook is het bloed, in 't algemeen, in zeer *jonge menschen* dun en waterachtig; dat van *oude lieden* dik en zwart; doch die van een *midden ouderdom* zijn 't gereedst om eene bloedrijke gesteldheid te krijgen.

Zommige Natuurkundigen bepaalen, dat in eenete groote vermeerdering van het vezelachtige gedeelte, de zwartgallige gemaatigheid (*temperamentum melancholicum*); in de overvloed van witte, de waterachtige gesteldheid (*temperamentum phlegmaticum*), en in eenen te boven gang van het Roodde gedeelte, de galachtige gemaatigheid (*temperamentum Cholericum*) zoude bestaan.

gebrek van genoegzaame hoeveelheid deezer stoffe, of eene te overvloedigheid van water of slijmdeelen, of eene te groote beweging van het zelve, of ook wel eindelijk, het gevolg uit gebrek van noodzaaklijke voedzelen.

Wanneer *het laatste*, namelijk de *wijze*, van een te lijmigen aart is, dan is dezelve vervuld met eenen overvloed van slijmdeelen. — Wanneer zij door stilstaan en koud te worden, even als het vezelachtige stofft en dik wordt, geeft zij eene ontsteekingachtige gesteldheid te kennen.

De kleur. DE KLEUR van het bloed heeft mede betrekking, of tot het *vaste*, of tot het *vloeibaare* gedeelte.

Het bloed is gezond, wanneer de kleur noch te schitterend, noch te donker, maar bruin rood is.

Van het vaste gedeelte. Het *vaste*, of *roode* gedeelte, kan, of te *bleek*, of te *rood*, of wel te *zwart* zijn.

Wanneer het *te bleek* is, veronderstelt zulks een gebrek, of niet genoegzaam bewerkte, of door eenige ziekte ondergehouden roode bloedstoffe.

Eene te *hooge roodheid* geeft eene te snelle beweging, omlooping, en eene te groote verdunning van de roode bloeddeelen met de wijze te kennen: en ontstaat door eene prikkeling, uit overvloed van *loog*, *pekels*, of *piszouten*, die onder hetzelfde vermengd zijn.

De

De zwarte kleur is meereendeels een medgezellinne van onderscheiden scherptens, en het gevolg van bijzondere ontäarting van den geheelen vochtloop.

DE WIJSE, of het vloeibaare gedeelte, is of *wit* of melkächtig, of te *geelkleurig*. Van het vloeibaare.

Het *eerste* ontstaat gemeenlijk, als de laating te vroeg na den eten gedaan is, en daar door de Chijl, onder dezelve vermengd, meede afgetapt wordt (zie bl. 18 *).

Het *laatste* wordt door de vermenging der gal (*bilus*) onder dezelve voortgebracht.

Zomwijlen vertoont zich eene witächtige *korst* (De korst *crusta*) op het vaste roode gedeelte. — En op het bloed is, deze is, of *goed-* of *kwaadäartig*.

Goedäartig, wanneer dezelve zacht en vast- Goedäartig, houdend is, overeenkomt met gestolde melk, tuschen de vingeren smelt enz. — Deze is als dan niet anders dan Chijl, en bewijst eene te vroeg na den Maaltijd verrichte Aderlaating.

Kwaadäartig, is wanneer deze *korst* te dik, te vliezig, of zomwijlen geel of groenächtig is, — *crusta phlogistica* genoemd; en heeft Of kwaadartig. eene vastheid gelijkende na zwoort, — voortkomende uit de meerderé samenpakking en verdikking der vaste Zelfstandigheid van den algemeenen bloedloop.

Deze korst vindt men bij lijdens, die aan *heete*

ziektens onderhevig zijn; en is meerendeels het gevolg eener plaatselijke, of voorafgegaane ontsteeking (*).

Het
schuim,

Wanneer het *schuim*, dat zich den eenen tijd meer, den anderen tijd minder, op het afgelaaten bloed vertoont, niet dan zeer langzaam, en na eenen geruimen tijd (sometijds in het geheel niet) verdwijnt; geeft eene te taaije lijnächtheid des bloeds te kennen.

Wanneer
de Ader-
laating in
eene ont-
steekings-
korst nut,
tis is.

Zo de ontsteekings-korst, met den rooden bloedklomp, beide sterk onder elkanderen verëenigd zijn; — de ontsteekings-korst eene aschverwige kleur heeft, zeer taaij, en moeijelijk met het mes doorsneden wordt; — de roode bloedklomp insgelijks (schoon minder dan de ontsteekings-korst) taaij is; — dan is het buiten tegenspraak noodzaaklijk, herhaalde Aderlaatingen werkstellig te maaken.

Wanneer
schade-
lijk.

Daar in tegendeel, zo beide deeze deelen
slap

(*) Het is Aanmerkenswaardig, dat op het bloed van *Zwangere Vrouwen* zich bijna altoos (schoon anderszins gezond zijnde) eene ontsteekings-korst vertoont. — buiten twijffel komt dit, onzes bedunkens, door de uitzetting der Baarmoeder, waar door derzelve, en bij gelegen, vaten gedrukt, en in hunne vrije werking belemmerd worden; en bij gevolg hier door hnnne doorstraelende vochten min of meer, als waare het, door eene *natuurlijke ontsteeking* beledigt en aandoet.

slag zaamenhangen; de korst op het bloed minder taaij, ligt deelbaar, verschillend van kleur, groenachtig, en het bloed onder dezelve ontbonden gevonden wordt: — in dit geval, zullen de Aderlaatingen meêr schaade dan voordeel aanbrengen.

De Aderlaating moet niet, zo lang de ontsteekings-korst zich op het bloed vertoont, telkens herhaald worden. — Men zoude buiten twijffel veelmaalen tot den *laatsteu droppel* dit verschijnzel waarneemen.

Hoe lang de Aderlaating herhaald wordt.

Doch hier in gaat men zo lang te werk, tot dat de bloedrijkheid voorbij, de overige geweldige verschijnselen verminderd, en de te vooren harde polsflag verzacht zij (*).

TWEDE AFDEELING.

OVER DE UITWERKSELEN VAN HET ADERLAATEN.

DE UITWERKSELEN van het Aderlaaten bepaalt men, of *algemeen* of *bijzonder* te zijn.

Verdeeling.

Door

(*) De bloote beschouwing van het Bloed is veelmaalen niet genoegzaam, om eene goede voorzegging te kunnen doen; maar men moet, gelijk de Hoogteenaar, DE HAEN zegt, tevens met alle de overige tekenen der ziekte zaadpleegen.

Algemeen
uitwerk-
fel.

Door een *algemeen uitwerkfel* verstaat men de vermindering en ontlasting van den algemeenen bloed- hoop.

Bijzon-
dere uit-
werkfelen

Doch de *bijzondere uitwerkfelen* worden verschillend en veelvuldig bij zommigen opgegeeven: echter zullen wij dezelve, in navolging van anderen, tot vier foorten bepaalen, als:

1. in *uitledigende (evacuativæ)*,
2. — *afleidende (derivativæ)*,
3. — *aantrekkende (revulsivæ)*, en
4. — *verminderende (spoliativæ)*.

1.) OVER DE UITLEDIGENDE ADERLAATING.

Uitledi-
gende A-
derlaa-
ting.

DE UITLEDIGENDE ADERLAATING (*evacuativæ*) is die, waar in men zich voorstelt, een gedeelte van de massa van het bloed te verminderen.

Derzelver
uitwerk-
felen.

De *uitwerkfelen* deezer Aderlaating zijn dierhalven menigvuldig, als: — zij vermindert de hoeveelheid van bloed; ontlast de te gezwollen vaten; verslapt de overlaadene, versterkt de vaste, en maatigt de verhitte deelen; begunstigt den vrijen omloop des bloeds; verwekt eene gemaklijker afscheiding der vochten; en herstelt eindelijk de natuurlijke werkingen.

Hoe lang
herhaald
moet
worden.

Deeze *Aderlaating* moet zo dikwerf herhaald worden, tot dat de bloedskolom haare ver-

verëischte hoeveelheid heeft (*): dit wordt gekend aan de evenredigheid der natuurlijke werkingen, lichaams gesteldheid, krachten, levenswijze, jaaren enz. ten opzichte van het voorwerp.

Doch, wanneer de vaste deelen reeds verflapt zijn, en het bloed weinig en schraal is; Waar in schaa-
de-
lijk. vermeedert men, in plaats van de Geneezing, de kwaal der Aanwezende ziekte: — te meer, wijl men hier door het lichaam te veel verzwakt, en buiten staat stelt, om zich van het schaadelijke, waar meede het bezwangerd is, te kunnen ontdoen.

2.) AFLEIDENDE ADERLAATING.

DE AFLEIDENDE ADERLAATING (*derivatiæ*) Afleidende Ader-
laating. is die, welke het bloed, dat te overvloedig in eenig deel gevonden wordt, afleidt.

Om

(*) Soms, wel is waar, wordt deeze regel bij noodzaaklijkheid wel te buiten gegaan; doch, dit kan bij vereischte omstandigheden min of meer veilig geschieden, vooral, zo de hoeveelheid in de vaten maar groot genoeg blijft, om de leevendige werkingen te kunnen verrichten: dit kan wel met geen zekerheid bepaald worden, doch de gesteldheid en krachten van het onderwerp moeten den weg hier in aanwijzen.

Hoe dit uitwerkfel wordt voortgebragt. Om dit Uitwerkfel voort te brengen, opent men eene nabij, of wel eene verftaf of tegenover geftelde Ader.

Het *eerfte* heeft plaats in fchielijke en hevige toevallen, als zwaare kwetsingen van 't Hoofd, het zijdewee, verftikkingen enz.

Het *andere* gefchied, of na de *lengte van het Lichaam*, het zij aan de voeten in ziekzens aan het Hoofd; of aan het Hoofd, Hals of Armen, in gebreken of ontfteeking der onderfte Ledemaaten: — of na de *breedte van het Lichaam*, het zij van de rechter na de linker, of van deeze na de overgeftelde zijde: — of eindelijk *ten derde*, van *binnen na buiten*, gelijk men bij voorbeeld de *strot ader* opent in eene hevige keelontfteeking.

Veelmaalen is het nuttig, dat men in hevige gevallen eerst *nabij* het beledigde deel, en vervolgens op *afgelegen* plaatsen bloed ontlast (*).

Nut dezer Aderlaating. Deeze Aderlaating is *noodig* in verftoppingen, ontfteeking, bloedftortingen enz.

3.)

(*) Zie J. Z. PLATNER, Handleidinge tot de Chirurgie. 2 Deel, bladz. 324.

3.) OVER DE AANTREKKENDE ADELAATING.

DE AANTREKKENDE ADERLAATING (*revulsivæ*) is die, in welke meer voedend bloed in een deel, dan het gewoon was, wordt aangevoerd.

Aantrek-
kende A-
derlaa-
ting.

Deeze opening moet dierhalven in die plaatsen, in welke men den overvloed van bloed wil vermeerderen zo veel mogelijk is, gemaakt worden.

In wat
plaatsen
gedaan
wordt.

Zomwijlen wordt door deeze Aderlaating eene meerdere toevloeiing na eenig verstopt deel beöogd, om daar door eene spoediger ontlasting te verwekken. — Dit ziet men in eene verstopping der Baarmoeder door eene Aderlaating op den voet gebeuren (*).

4.) OVER DE VERMINDERENDE ADERLAATING.

DE VERMINDERENDE ADERLAATING (*spoliati-
væ*) is die, waar in men zich voorstelt, de evenredige hoeveelheid van het vaste gedeelte van 't bloed te verminderen.

Vermi-
derende
Aderlaa-
ting.

Zij

(*) Over de *al* - of *onbestaanbaarheid* der afleidende en aantrekkende Aderlaatingen is veel getwist: doch onzes bedunkens, bevestigt, onder anderen, de beroemde HALLER door onwraakbare Waarneemingen de bestaanbaarheid van beiden. Zie het 2 deel der uitgezochte Verhandelingen bladz. 75. *Seqq.*

Bij wel- Zij worden gebezigd bij zodanige lijdens, bij
ken ge- welken, na evenredigheid, eene meerdere
bruikbaar. vaste zelfstandigheid in de vochten huisvest.

Hoe de- Herhaalde Aderlaatingen, welke zo wel het
zeive *vaste* als het *vloetbaare* verminderen, brengen
werkt. dit uitwerksel voort: — want, doordien het laat-
ste zich spoediger dan het eerste herstelt, moet
natuurlijk volgen, dat na eenige, kort op elkan-
deren verrichte, Aderlaatingen, de bloedkolom
hier door in haaren Natuuftaat zal weder-
keeren.

DERDE AFDEELING.

OVER DE ADERLAATINGEN IN HET BIJZONDER.

Verdee- De Bijzondere Aderlaatingen verdeelt men
ling. *in gewoonen, minder gewoonen, en zeldzaamen.*

In ge- Door de GEWOONEN verstaat men de Ader-
woonen, laatingen van den Arm, de Hand en den Voet.

Minder MINDER GEWOONEN zijn die van den Hals,
gewoo- het Voorhoofd en het Oog.
nen;

En Zeld- ZELDZAAMEN, eindelijk zijn de Aderlaatingen
zaamen. onder de tong, de slaapen van het Hoofd,
den Ooghoek, den Neus, de Mannelijke-roede,
de Heup en de Kuiten.

1.) OVER DE GEWOONE ADERLAATINGEN.

1.) ARMLAATING.

Door Armlaating verstaat men die laating, Bepaa-
welke aan het vouwen des Arms geschiet. ling.

Vier Aderen komen ter deezer plaats ge Welke A-
opend worden: als de Hoofd- (*cephalica*) Mid- deren ge-
den (*mediana*). Lever- (*Basilica*) en Ellepijps- opend
Ader (*cubitea*). (Zie bladz. 9.) worden.

Tot deeze Operatie komt in Aanmerking:

Voor eerst, het gereed zijn van den noodigen
Toestel; Wat tot
deeze
Operatie
vereischt
wordt.

Ten tweede, de Plaatsing van den Lijder;

Ten derde, de onderzoeking van den Arm,
en ligging der Aderen;

Ten vierde, de aanleg van den Laatband;

Ten vijfde, de Uitkiezing van het Vat, dat
men wil openen;

Ten zesde, het doen der Operatie;

Ten zevende, noodige verrichtingen onder
het uitloopen van 't bloed;

Ten agtste, de aanleg van het Verband; en
eindelijk

Ten negende, de bezorging, zo van den Arm,
als van den Lijder.

Wat het *eerste en tweede* deezer Afdeelingen Noodige
aangaat, daar van is reeds in het *Hoofdstuk van* toestel en
plaats van
het den Lijder.

het Handwerk bladz. 26, gesproken: — als leenlijk komt bij het laatste nog in Aanmerking; dat, wanneer de Lijder op eenen Stoel zit; deszelfs Schoot en Kleederen, of zo dezelve te bed is, over den Deken of het Laken een Servet of Handdoek, voor de bevuiling van 't Bloed, moet gelegd worden.

Onder-
zoeking
van den
Arm enz.

3.) Na bit bezorgd te hebben, *ontbloomt men den Arm*, tot vier vingeren breed boven den elleboog; zorgdraagende, dat de boord der kleederen niet te veel knelle, het welk zomwijlen in het toemaaken van het wondje moeilijkheden zoude veroorzaaken. — Zo men dit niet konde beletten, moeten de knellende kleederen uitgetrokken, of anderen, die ruimer zijn, in derzelve plaats aangedaan worden.

Vervolgens laat men de hand geöpend uitstrekken, met de palm derzelve tegen het onderste der Borst van den *Aderlaater* steunende, om dat de spieren van den voorarm niet gespannen zijnde, de ligging der Aderen zoude doer veranderen.

Men onderzoekt de Aderen en de ligging der Slagader en Peezen, om dezelve in de Aderlaating te kunnen vermijden.

De aanleg
van 'den
Laatband.

4.) Hier van genoegzaam verzekerd, neemt men den *Laat- of Knelband* (*bladz. 11.*) bijna in deszelfs midden, laatende het binnensarms

han-

hangende eind een weinig langer, om den strik te maaken: men legt denzelven, zonder opstrijking van de Huid (*), één of één en een half duim boven de plaats, daar men de opening maaken wil, tot meerder vastheid aan. Men overkruist de twee einden achter den arm, doende het buitenste eind binnen door over den arm naar buiten gaan, om aldaar eenen enkelden strik te maaken, waar van de luts na boven, en de twee einden na beneden afhangen (*zie pl. I. fig. 2.*)

Men haalt den band niet meer toe, dan noodig is, om de Ader te drukken, zonder nogthans de Slagäder te knellen (†).

5.)

(*) Veele zijn gewoon, om, wanneer zij den Laatband aanleggen, de huid daar meede op te schuiven en te spannen; — doch dit geeft veelmaaten gelegenheid, dat, als de Laatband wat los raakt, de Opening van de huid met die van het vat niet over een kome, en bij gevolg daar door veeltijds eene belette uitvloeijing, of andere toevallen gebooren worden.

(†) De Redenen, waarom men den band om den arm, boven de plaats, die men openen wil, aanlegt, is, om den terug loop van het bloed te verhinderen, het welk door de Slagäderen naar de vingeren overgebracht zijde, van daar door de Aderen weder in zijnen loop door den omgelegden Band gestuit en tegengehouden wordt, 't welk natuurlijk de Aderen onder den Band doet zwellen.

De uit-
kiezing
van het
Vat.

5.) Zo de vaten niet genoegzaam zichtbaar worden, doet men eenige ligte Wrijvingen met den voorsten en middensten vinger, beginnende van de hand opwaards: — dit niet genoegzaam zijnde, legt men den duim of voorsten vinger digte bij den Band op eene der Aderen; en men vervolgt de zo evengenoemde wrijvingen. — Hier door wordt de Bloedkolom naar den duim geperst, en de vaten worden zichtbaarder (*).

Men verkiest *de Ader*, welke zich het oppervlaktigst voor het oog vertoont, en min of meer vrij ligt van Slagader en Péezen.

Het doen
der Ope-
ratie.

6.) Dit bepaald hebbende, neemt men het Lancet, het welk men opent en in den mond steekt (*Zie bladz. 27.*); vervolgens vat men den Onderarm des Lijders, en brengt denzelven uitgestrekt tegen het onderste zijdelijke deel der Borst; latende de hand sluiten met den duim tusfchen de vingeren, op dat de Spieren de Aderen naar buiten zouden drukken en ondersteunen.

Men haale den Band nogmaals nauwer toe,
of

(*) *Eenigen* raaden aan, zo de vaten niet genoegzaam zichtbaar worden, dezelve met eene Spons in warm water gedoopt te botten: of zo *Anderen* willen, de hand, en zelfs wel den Onderarm, in warm water te houden, waar door het bloed verdund wordende, de vaten doet zwellen.

of losfer, indien het noodig is; daarna omvat men den Arm, (met de *Linkerhand* bij voorbeeld, als men den *Rechter*, en met *deezee laatste*, als men den *Linkerarm* Aderlaat,) zodanig, dat *de duim* op het vat, twee of drie vingers breedte onder de bepaalde plaats der opening, en de hand achter beneden den elleboog komt te steunen. Als dan bevoele men nogmaals *deezee plaats* met den top des voorsten vingers, om te onderzoeken, of de Ader door de beweging, welken de arm gemaakt heeft, niet van ligging veranderd is. — Indien men als nog de Ader in den vorigen staat, of voldoende om geöpend te worden, gelegen vindt; zo neemt men het Lancet (zonder die plaats uit het gezicht te verliezen) tusfchen den duim en voorsten vinger, maakende eene opening zo als wij reeds *bladz. 27* *Seqq.* geleerd hebben.

7.) Het bloed ontspringt zo dra men het lancet te rug haalt. — Een omftander of helper, welken achter den lijder staat, (ten ware men denzelven op het bedliggende moest Aderopenen, en men zich schikken moest, na de gelegenheid der plaats,) ontvangt in een Bekken, dat hij onder den arm des lijders heeft doorgeftooken, het uitfpringende bloed. — Aanftonds na *deezee verrichting*, fluit men het lancet, en legt het zelve in het kommetje, waar in het

Noodige
verrich-
tingen
onder het
uitloopen
van 't
bloed.

water met de spons is, om het voor het aankleeven van 't bloed te beveiligen. — Zo het Bloed niet driffig genoeg uitloopt, laat men den lijdcr zijne vingeren beweegen, of men geeft hem iets in de hand om rond te draaijen, om dat door de beweeging der spieren, het bloed schielijker uit de *inwendige*, in de *uitwendige* Aderen overgaat.

Zo lang het bloed loopt, ondersteunt men den voorarm des lijdcrs. — Doch indien het bloed geenen Boog maakt, of niet genoegzaam straalt, maakt men den laatband, zo dezelve te stijf gebonden mogt zijn, een weinig los; — op dat het bloed vrijer door de slagader zoude kunnen loopen: in tegendeel, zo de Band te los is, en de Ader niet genoegzaam gedrukt wordt, haalt men denzelven wat nauwer toe; zorgdraagende, de opening der bekleedzelen tegen over die der Ader te houden, en den arm in zo eene gedaante, als in de tijdstip der opening, ten einde de verdraaijing der spieren te verhoeden.

De aan-
leg van
het Ver-
band.

3.) Wanneer men genoegzaam bloed ontlast heeft, maakt men met de linker-hand (veronderstellende, dat men op den rechter-arm gelaaten heeft,) den band los, terwijl men met de andere een zacht Sponsje tegen het wondje houdt. — De Band weggenomen zijnde, houdt men den duim van de hand, welke de Operatie niet gedaan

daan heeft, even boven de gemaakte Opening; drukkende vervolgens het sponsje langs de Ader nederwaards, zodanig, dat de duim, die daar boven ligt, hetzelfde onmiddellijk kan dekken (*): de Opening aldus bepaald hebbende, laat men den arm een weinig buigen, en reinigt, met de spons, het overige van dat deel.

Hierna neemt men de *Kompres* tussehen den duim en vóórsten vinger, welke men van binnen opwaards langs de huid (dezelve een weinig plooiende) opvoert: intussehen doet men den duim nederwaards, langs de strekking der ader, zakken, om de uitvloeijing van het bloed te beletten: — plaatsfende op dit oogenblik de kompres, welken uit een *agt* of meer dik gevouwen, droog zuiver linnen lapje bestaat, Wat de Kompres is.

(zie

(*) Veelmaalen houdt het bloed, zo dra de band wordt losgemaakt, met uitvloeijen op, en vervordert zijnen natuurlijken weg: in dit geval behoeven zo veele voorzorgen niet, en men verbindt eenvoudig. — Doch zomwijlen, schoon de Laataband is weg genomen, blijft de drift der uitvloeijing duuren; 't welk meerendeels door de *enge knellende Mouwen* veroorzaakt wordt, die de Ader als een tweede Knelband blijven drukken: dit zo zijnde, moet zulks uit den weg genomen worden, het zij met dezelve een weinig op te ruimen, of wat afstrekken: om hier door aan het bloed ruimte te geeven, op dat het vrijer door de Aderen kan omloopen.

(zie pl. I. fig. II.) op het wondje, en bevestigende dezelve verder door den *Zwachtel*.

Wat de
Zwachtel
is. De *Zwachtel* bestaat uit een reep recht draads
oud linnen, zonder naaden of zoomen, *twee el-
len lang*, en *één duim breed*.

Hoe de
zeive
wordt
aange-
legd. De aanleg daar van geschied, op deze wijze:
men neemt denzelven opgerold in de Linker-
hand, zo men op den Rechter-arm heeft Aderge-
laaten, en in de Rechter zo men den Linker-
arm heeft geöpend. De rechter-hand bepaalt
als nog met de twee voorste vingers de kom-
pres op het wondje. — Men laat den zwach-
tel een half voet ontrollen, leggende deszelfs
eind even over de kompres binnens-arms aan: —
de vingers verlaaten een voor eenden drukdoek,
om den zwachtel op denzelven te steunen; intus-
sehen gaat men met de hand, die den zwachtel
heeft, buitenwaards onder den elleboog heen,
overkruisfende voor de eerstemaal de kompres;
men verp laatst de vingers wederom beurtelings,
(en dit doet men bij elke overkruisfing); — ver-
volgens gaat de zwachtel boven den elleboog
heen, en keert ook weder boven denzelven aan
den binnenkant terug; overkruisfende ter plaatse
van de kompres, zo lange tot dat de geheele
zwachtel ten einde is (*). — Dit einde be-
ves-

(*) Wanneer twee omslagen over de Kompres gedaan

vestigt men (te lang of te kort zijnde, slaat men dat deel binnenwaards een weinig om,) met twee spelden, ter plaatse van de kompres; in acht neemende, dat *beiden*, of ten minsten één derzelven, tot op en in den drukdoek, ter meerdere vastheid doorgaat (*). (*zie pl. II. fig. 1.*)

9.) Ein-

zijn, is het nuttig (vooral bij woelende Lijders, of als het tegen den nacht gaat), deeze met eenen Speld, welken tot op de Kompres doorgaat, tot eene naauwkeuriger vasthechting te verzekeren. — Ook laat men na één of twee omslagen, den arm een weinig buigen, waar door het verband geschikter kan aangelegd worden.

(*) Dit is de tegenswoordige *bij ons*, en bij de meeste Aderlaaters gebruikelijkste manier. — Voorheen, gelijk nog heden bij weinige geschied, vestigde men den zwachtel met toeknooping der beide einden, of met één eind dat opgesneden was, of wel met Banden die aan de einden gehegt waren. — De aanleg geschiedde op dezelfde wijze als wij aangetoond hebben: alleenlijk met dat verschil, dat het eerste eind langer binnensarms blijft overhangen, en in de omgaande gangen van den Zwachtel niet begrepen wordt; deeze bijna ten einde zijnde, neemt men beide de einden, en maakt dezelveu achter den elleboog met eenen Knoop en Strik vast. — Volgens de *tweede manier*, naamelijk met een eind opgesneden, wordt de Zwachtel, even als in de Verhandeling geleerd is, aangelegd; doch het opgesneden eind, dat het laatste is, wordt met geene spelden gehecht; maar een der opgesnede einden gaat te rug over den arm, en wordt aan het anderen, als het vorige, verbonden. — De *derde wijze*, door Banden

De be- 9.) Eindelijk gaat men tot de *bezorging*, zo
zorging, van *het deel*, als van *den lijder* over.

Zo van Eerstelijk schikt men de kleederen voorzich-
den Arm, tig op hunne plaats: *vervolgens* laat men den
arm, op dat het verband niet afglijde, of kome
te verschuiven, een weinig geboogen voor het
lijf, en eenigen tijd stil houden.

Als van Omtrend *den lijder* komt in aanmerking, of
den Lij- dezelve bedliggende ziek, of op zijnde en ge-
der. zond is. — In het *eerste geval*, kan men den-
zelve wat meer toegeeven, en eenige verster-
kende middelen noodig zijnde, toedienen: ook

Den slaap mag men Ouden die wel eer zeer uitdruklijk verboden,
toestaan. echter veilig toestaan; en is bij *deezem*, om dat
daar door het dierlijk levens- beginsel, als ver-
kwikt en gevoed wordt, zelfs heilzaam.

Doch is Doch, bij den *laatsten*, en bij sterke Persoo-
zomtijds nen, moet men met denzelven omzichtiger te
schaade- werk gaan; nadien door *woelen*, of *andere be-*
lijk. *wegingen*, ligtelijk het verband zoude kunnen
los geraaken, en eene min of meerdere sterke
bloedstorting verwekken: ook is het voordeelig-
ste

naamelijk, is nog wel, (in tegenstelling dezer genoemde,) de beste; deeze Banden zijn aan ieder eind des Zwachtels één, en worden, wanneer de Zwachtel is aangelegd, achter den elleboog met eenen Knoop en Suik bevestigd.

fte bij deezen, van zich eenigen tijd in beweeging te houden; om daar door niet alleen eene betere menging en beweging in de vochten te verwekken, maar ook eene spoediger en heilzamer uitwerking te veroorzaaken.

EENIGE AANMERKINGEN BETREKLIJK DE A-
DERLAATING OP DEN ARM.

I.) Wanneer men bij het verrichten der Laa-
ting *eene Kaars* of *Konstlicht* noodig heeft, moet
de geene, die het zelve houdt zodanig achter
den Lijder geplaatst worden, dat het Lichtschijn-
zel juist op de Ader tegen de punt van het
Lancet aanschijne.

Hoe het
licht ge-
plaatst
wordt.

II.) Men moet nimmer steeken, als men de
Ader, *noch zien, noch voelen* kan; al was er
zelfs een lidteken, dat de plaats aanweest: want
men zoude niet dan bij geluk treffen; het geen
onvoorzichtig zoude zijn. — Liever zal
men in dit geval *den anderen arm*, of zo het
daar het zelfde is, *de hand, den voet*, of *eenig
ander deel* openen, dan onbedacht den weg der
blinden inslaan (*).

Geene
Ader zond-
er het
gezicht of
gevoel te
openen.

III.)

(*) Er zijn nogthans *eenige* (doch denkelyk maar *weinige*)
Heelmeesters, welke in dit geval raaden; *de huid te door-
snijden, de Ader te zoeken, en dan te openen.* —

De plaats
niet uit
het ge-
zicht ver-
liezen.

III.) Wanneer het Vat zo diep ligt, dat men het zelve niet dan door het gevoel kan ontdekken; zo moet men die plaats, daar men het gevoeld heeft, *niet uit het gezicht verliezen*; maar op dezelve aanstonds de punt van het Lancet inbrengen.

Daar zijn Vaten, welke zich niet doen voelen, zo dra de band gelegd is; maar wel eenigen tijd daarna.

Waar de
Ader ge-
opend
wordt.

IV.) In het algemeen moet men de Ader openen, daar dezelve zich het klaafte voordoet, onder het lidteken van vorige Aderlaatingen: want indien men haar op het lidteken zelve opende, zoude men niet alleen meer pijn verwekken; maar het bloed zoude zo goed niet staa-
len, om dat de lidtekens de middenlijn der A-
deren verkleinen. — Hierom opent een Ader-
laater, uit voorzorg voor volgende Aderlaatingen,
de Ader voor de eerste reize zo hoog als moo-
gelijk is, en geduurig nederdaalende, doet hij de
openingen zeer nabij elkanderen, om altoos voor
eene volgende eene plaats over te houden.

Hoe men
de Pees

V.) Om de Pees van de tweehoofdige Spier

7115-

Doch deeze Handelwijs van Aderlaaten schijnt niet alleen Wreed, maar hoe weinige Patienten zouden zich hier aan onderwerpen, en aan welke moeilijkheden is dezelve niet verknocht?

(*musculus biceps*) te ontdekken, laat men den arm een weinig buigen; waar door dezelve zich als dan zeer duidelijk aan het gevoel vertoont.

VI.) Men is zomtjids in de noodzaaklijkheid, om de Vaten, welke vlak op eene Slagader, Pees of op het Peesächtig-uitspanfel liggen, te openen. Doch hier in moet men ten uiterste omzichtig zijn, en de punt van het Lancet bijna *horizontaal* houden, tot dat het in de holligheid van 't vat gekomen is, en dan opligtende (eleverende), met deszelfs bovenste snijdende deel de opening vergrooten.

Zo men het lancet loodrecht insteekt, loopt men gevaar om eene der zo even opgenoemde deelen te kwetsen. — Beter is het nogthans, dat men nimmer op deeze plaatsen Aderlaat, maar veel liever een weinig hooger of laager, daar de Ader vrij is, schoon dieper liggende.

VII.) De *Midden- en Lever-ader* (*vena mediana & basilica*), worden het meest, als de gemakkelijkste en geschiktste vaten geöpend; doch in beiden moet men zeer omzichtig, uit vrees voor de *tweehoofdige- spier* en *Armslagader*, te werk gaan. — Een *jong Aderlaater* zal dierhalven voorzigtiger doen, de *hoofd- of ellepijps-ader* (*vena cephalica & cubitea*), als vrij zijnde van Slagader en Peezen, in moeilijke gevallen te openen.

nen. — Het bloed loopt uit dezelve juist wel zo vlug en sierlijk niet, als uit de anderen: doch het is beter, zegt Dronis, eene laating te doen, die in het oog van de omstanders zo bevallig niet is, dan zich in gevaar te stellen van andere deelen te kwetsen.

VIII.) Zomtijds is een Aderlaater in de verplichting, lijders, ten tijde der *Kinderziekte* te Aderlaaten. — Dit geval verwekt veelmaalen, bij den geoefendsten, de grootste oplettendheid: vooral zo de arm ter plaatse der ader met pokken bezet is. — Men moet hier in omzichtig te werk gaan; en zo zij droog zijn, dezelve alvorens te dier plaatse, die men verkiest te openen, eerst afschilveren.

IX.) Een zelfde moeilijkheid baart het dikwerf, als *Waterzuchtigen* (die zo als wij *bladz.* 22 *. hebben aangetoond, in eenige gevallen, of door bijkomende omstandigheden deeze Operatie ondergaan moeten) moeten Adergelaaten worden: bij deeze voorwerpen zijn, vooral als het eene *algemeene Waterzucht (hijdrops Universalis)* is, alle hunne deelen zodanig gespannen en gezwollen, dat hunne vaten, zo niet geheel, ten minste voor het meeste gedeelte, het gezicht en gevoel ontduiken. — Hier in moet, zo als klaarblijkelijk is, de uiterste omzichtig- en naauwkeurigheid, gepaard met een ont-

Omzichtigheid
bij die de
Pokjes
hebben.

Omzichtigheid
bij Waterzuchtigen.

ontleedkundig oordeel, als leidster verftrekken. —
 Echter, mijns bedunkens, was het veiliger voor
jonge- of mingenoeffende Aderlaaters, in dit, in
het voorige en in andere moeilijke gevallen, zo
 het mogelijk ware, hunne toevlucht tot *bedree-*
vene en oordeelkundige werkmeesters te neemen,
 dan door eene mislukte uitvoering hunnen naam
 te bezwalken.

X.) De Aderlaating op den *linkerarm* kan van
 eenigen met de linkerhand niet, of zeer moeilijk,
 gedaan worden; maar zij gebruiken hier toe hunne
 rechterhand: — Zij moeten als dan *ter zijde*
en achter den lijdor staan, en hunnen geheelen
 arm brengen, over den opperarm des Lijders
 en dus voorzichtig eene der Aderen openen.

Hoe men
 met de
 Rechter-
 hand den
 Linker-
 arm ader-
 laat.

Echter moet deeze wijze, zo weinig als mooge-
 lijk is, gevolgd, maar van den beginne af met
 de linkerhand gewend worden,

II.) ADERLAATING OP DE HAND.

HANDLAATING, is die laating, welke op den
 rug der hand, meerendeels ter plaatse der na-
 hands-beenderen, verricht wordt.

Bepaa-
 ling.

De *Pink en Hoofdader (vena Salvatella &*
cephalica) of eene van derzelve takken (*zie bladz.*
 10) worden in deeze Operatie geopend.

Welke
 Aders ge-
 opend
 worden.

Al-

Voorzorgen. Alvoorens men tot deeze Operatie begint, laat men de Hand (de mouwen een weinig opgestroopt of omgeslagen, indien het noodig is) eenige minuten in warm water houden; wrijvende dezelve een weinig, op dat de vaten, die hier veeltijds klein zijn, meer bloed ontvangen, en daar door beter zouden opzwellen (*). Vervolgens schikt men den noodigen toestel (*bladz. 26*) in gereedheid, en zet den Lijder op eene bekwame plaats.

Aanleg van den laatband. Men legt den laatband, op den onderarm, even boven de voorhand aan, op dezelfde wijze als bij de Aderlaating op den arm (*bladz. 46*) is aangewezen: in acht nemende den Strik aan de buitenzijde der hand te leggen (*zie pl. I fig. 3*).— Laatende dezelve als dan weder op nieuw in 't water houden, tot zo lange men ziet, dat de Aderen genoegzaam gezwollen zijn.

Hoe geopend en verder behandeld. Daarna droogt men de hand met een handdoek af; men onderzoekt de Ader; en deeze be-

(*) Zo de Vaten zeer groot en vol zijn, gelijk bij eenige voorwerpen plaats heeft, behoeft deeze voorzorg niet.— doch dit niet zijnde, moet men zich aan den Regel houden: echter in acht nemen, dat het water genoegzaam warm, doch niet te heet zij; en ook dat de Hand daar niet te lang inblijve: om dat daar door de huid *bol* en *opgezwollen* zoude worden; 't welke de Operatie en uitvloeijing van 't bloed veeltijds hinderlijk maakt.

paald zijnde, doet men de hand sluiten om de huid te spannen; en opent dezelve even als wij in het handwerk (*bladz. 27*) hebben aangetoond.

De Ader geöpend zijnde, en het bloed willende niet uitvloeijen gelijk veelmaalen gebeurt, laat men de hand van den Adergelaatenen weder in het *warme water* steeken; wanneer niet zelden het bloed genoegzaam uitloopt.

Bloed genoeg ontlast hebbende (*); neemt men de hand uit het water; men maakt den band los; zuivert het wondje met de spons; leggende op hetzelfde een drukdoek, en hier over het windzel.

Het VERBAND tot deeze Aderlaating bestaat uit een éénhoofdig windzel, anderhalf el lang, en één duim breed. — Veele gebruiken uit welstaandshalve *een zwart zijde lint*; lengte en breedte als het voorige.

Het Ver-
band.

Het

(*) Het is niet wel mogelijk, *in deeze*, zo wel als in de *Voetlaating*, de hoeveelheid van het uitgelopen bloed nauwkeurig te kunnen weten. — De snelheid, waar meede het uit de Ader vloeit, en de grootte van de Ope-ning doen hier best over oordeelen: te meer, als men een weinig in een Kopje kan ontvangen, en daar uit kan afleiden, den tijd, die tot volloopen noodig is.

Eenigen gissen uit de kleur van het water, dat met het bloed vermengd wordt, doch dit is meerendeels, zo uit de verschillende Bloedsgeteldheid, als uit deszelfs min of meerdere kleurigheid, zeer onzeker.

Dezelfs
aanleg.

Het wondje met den Drukdoek bedekt zijnde, begint men den aanleg van den zwachtel, aan de voorhand bij den duim; en leidt den zelve schuins over de kompres en het achterste nahands heen, uitwaards om den pink; en tusfchen den duim en voorften vinger doorhaalende, gaat men fchuin over den voorgaanden omflag, in de gedaante van een *dwersch kruis*, na het achterfte en bovenfte der voorhand; men daalt achter onder dezelve heen, en vervolgt weder boven den duim, als vooren: — men maakt na *drie* dusdanige omwindingen het windzel in de rondte om de voorhand vast. (zie *pl. II. fig. 2*).

III.) ADERLAATING OP DEN VOET.

Bepaa-
ling.

VOETLAATING is die, welke *op* of aan de *buitenzijde* des voets, of wel aan den *binnen en-
klaauw* (*malleölus internus*,) bij den grooten toon verricht wordt.

Welke A-
deren ge-
opend
worden.

De in- en uitwendige Moeder- aders (*Venæ Saphenæ in- et externæ*) (*bladz. 10*) worden in deeze Operatie geöpend. (*pl. I. fig. 4.*)

Voorzor-
gen.

Men laat den Lijder, aan welken men de voet-
laating zal in 't werk ftellen, eenigen tijd te voo-
ren, met beide de voeten (*), in een emmer of
tob-

(*) Men laat *beide de voeten* in het warm water hou-
den;

tobbe met water, zo warm als lijdelijk is, zitten.

Intusfchen is men bedacht den noodigen toefstel (*bladz. 26*) in gereedheid te brengen.

De Aderlaater plaatst zich zittende op eene Operatie. knie voor den Lijder en laat deszelfs voet, den een' voor den anderen, op den kant des emmers of van de tobbe zetten, om ze beiden te onderzoeken, en verkieze dien, waar op de vaten zich het beste voordoen.

Om deezen legt hij den laatband, *even boven den enklaauw* (*); in acht neemende, dat de strik buitenwaards gelegen moet zijn (zie pl. I. fig. 4); latende vervolgens den voet weder in het water zetten; en maakt intusfchen zijn Lancet ('t welk hij als meermaalen gezegd is, in den mond steekt) klaar; — zettende zich als vooren
op

den, om dat, wanneer één derzelven tot de laating niet gefchikt was, men als dan des noods zijnde den anderen hier toe zoude kunnen verkiezen.

(*) Sommigen willen den laatband even onder de knie, daar de *Vrouwen* gewoon zijn, kousbanden te draagen, aangelegd hebben, om dat, zeggen zij, als men den hand boven de enkels legt, belet het *scheen*- en *kuitbeen* en de *Pees van Achilles*, dat hij de bloedvaten genoegzaam drukke, en wordt ook ligtelijk nat en slap: in tegendeel onder de knie liggende, belet niets zijne drukking; heeft geene oorzaken van Slapwording; en doet de vaten bij gevolg beter zwellen, en zichtbaar worden.

op eene knie voor den Lijder, en den gebonden voet met een Handdoek afgedroogd hebbende, zet hij denzelfen met de hiel op den kant van den emmer of de tobbe welke altoorens met een dubbel gevouwen doek bedekt is (*); neder: onderzoekende nogmaals de Ader, welke hij openen wil, en bevestigt dezelve met den duim der *Linkerhand*, en opent met de *Rechter* de bepaalde plaats (†).

Verder gaat men te werk, als in de Aderlaating van de hand (*blaux.* 61) gezegd is (§).

Het Verband.

Het Verband bestaat in een *kompres* en *zwachtel*; wordende deszelfs aanleg in het algemeen *slijgbeugel* (*stapes*) genoemd.

De zwachtel is een éénhoofdige windzel, drie ellen lang, en één duim breed. — Het eind van

(*) Zo men een Plankje, of iets diergelijks bij de hand heeft om over den emmer te leggen, zoude de Lijder daar wel zo gemakkelijk zijnen voet op doen steunen.

(†) Ik zegge met de *Rechterhand*, terwijl dit op beide de voeten met deeze zeer wel geschieden kan, ten ware men *links* was, en liever met die hand de Operatie verrichte.

(§) Men neem in acht, dat men den voet of de hand waar op gelaaten is, niet te diep *in* of *onder* het water houde; want door de drukking of zwaarte der waterkolom, wordt zomwijlen den vrijen uitloop des bloeds belemmerd.

Van denzelven legt men op de Kompres, en maakt één of twee ronde omslagen om den voet; vervolgens doet men eenen slag boven den hiel, om de Pees van *Achillus*, en keert weder, deezen overkruisende, naar vooren: — gaande dusdanig voort, tot dat de geheele Zwachtel ten einde zij; welken men op de Kompres met spelden (als *bladz. 53.* gezegd is) vastmaakt (*zie pl. II fig. 3.*).

Men bezorgt verder behoorlijk *deezem* en *den anderen voet*, zo wel als *den Lijder*: latende denzelven eenigen tijd Rust genieten, en den *voet*, zo weinig als mogelijk is, beweegen.

In *deezem*, zo wel als in de Laating op de *Hand*, is men bedacht de Opening der vaten, zo veel doenlijk is, wat Ruim te maaken; dewijl anderszins ligtelijk, zo door de *Voos* en *Bolheid* van de huid, als door *het Water*, de Opening ligt *sluit*, toezuigt of het bloed op dezelve doet *stollen*. (*).

Bezorging van het deel

De Opening moet Ruim ge- maakt worden;

OVER

(*). Sommigen prijzen aan, de *Voetlaating* 's namiddags te doen, of dat de lijder (zo het geschieden konde) alvorens met *wandelen*, *gaan*, of andere *bezigheden* zich wat beweege, om dat, wanneer dezelve zich meer bewoogen heeft, het bloed meer neêrzakt; en de *Adertien* des te beter doet zwellen.

II. OVER DE MINDER GEWOONE ADERLAATINGEN.

I. ADERLAATING AAN DEN HALS.

Bepaa- ling. H_{ALS}LAATING, noemt men de Laating, waar in eene der uitwendige Kropaderen (*Vena Jugularis externa*) (*bladz. 9.*) geöpend wordt.

Voorzor- ger. Men neemt den Regel, zo omtrend den toe- stel als omtrend de plaats in acht, (*zie bladz 26.*)

Aanleg van den Kuel- band. Men ontbloot den Hals, en een gedeelte der Borst; voorziende deeze laatste, als ook de Schouders met een gevouwen Handdoek: — leggende voorts een dik gevouwe kompres op de Ader, bij het Sleutelbeen, aan de zijde, welke men openen wil; hier over den Laatband, doende met denzelven twee omslagen om den Hals, zodanig, dat zij den drukdoek steunen; en vestigende vervolgens denzelven, in den Kuil der Nek, min of meer stijf aanhaalende, met een' knoop en strik vast: doende altoorens, eer men denzelven vastmaakt, *een Lind of anderen Band*, voor, bij de Luchtpijp (*aspera Arteria*) onder denzelven heenhaalen; laatende den Lijder, of deeze buiten staat zijnde, een Helper, de einden van deezen laatsten band na vooren trekken, — om daar door de Ademhaaling te beveiligen, en eene naauwkeuriger drukking op de kompres te verwekken. (*zie pl. I. fig. 1.*)

Het

Het Vat zich genoeg vertoonende (*), laat Operatiemen het Hoofd van den Lijder een weinig achter over houden; men legt den duim der linkerhand op den drukdock, en den voorslen Vinger een weinig daar boven, om het Vat te verzekeren en de huid te spannen. — Men neemt het Lancet uit den mond, en opent in de Lengte met de *Rechterhand*, de, tusschen den duim en wijsvinger, gezwolle Ader.

Het Vat geöpend zijnde, laat men den Lijder een weinig voor over buigen, houdende het hoofd uitgestrekt: doch indien het bloed niet genoegzaam vloeide, geeft men aan denzelven iets in den mond (verönderstelt zulks te kunnen verrichten) te kaauwen; om daar door den aandrang van het bloed te vermeerderen.

Wat na de Operatie te doen.

Zomwijlen, of veeltijds loopt het bloed langs de huid af; in dit geval bedient men zich van een *Kaarte-blad*, in de gedaante van een Goot, dat

(*) Zo de *Strotäder* aan de eene zijde niet genoegzaam zichtbaar wierd, verandert men de Kompres, en laat dezelve op de tegenovergestelde zijde drukken, om als dan die Ader te openen. — Doch indien zij beiden zo diep liggen, dat ze niet zichtbaar konnen gesnakt worden, opent men twee van haare takken, meer na vooren liggende, zo dezelve groot genoeg zijn, om aan het oogmerk te voldoen.

dat men met de eene zijde tegen de huid onder de Opening houdt, om uit de andere zijde het bloed in een Bekken, of in iets anders te ontvangen.

Bloeds genoeg ontlast hebbende, maakt men den Drukband los: hebbende ten gevolge, dat meestentijds het bloed als dan met uitvloeijen ophoudt; om dat hetzelfde na beneden vallende minder weêrstand vindt om de richting der Ader te volgen, wanneer de band is afgedaan, dan om door de Opening te ontspringen. — Doch indien het van zelve niet ophield, zet men den vinger op de Opening, en reinigt het bloed van den Hals, en der overige deelen.

Het Ver-
band. Men legge vervolgens over het wondje een welkleevend Pleistertje (bij voorbeeld *de Diapalma*, de *Diahylum cum Gummi* of iets diergelijks), een Kompresje, en over dit een Windzel. Tot een *Windzel* gebruiken *sommigen* maar eene *gewoone Das*; *anderen* wederom eenen *eenvoudigen rondgaanden Zwachtel*: doch wij willen liever in navolging van den Heer H. Bass (*) dit volgende gebruiken: — men legt op het midden van 't Hoofd een' kleinen Band, één el lang en één duim breed, welkers einden tot op de

(*) H. Bass, grondig bericht over de Verbanden. *Hoofdstuk 8, blaadz 170.*

de Schouderen komen; over deeze einden, en den drukdoek, windt men een *éénhoofdig windzel*, omtrend of ruim anderhalf el lang, en drie vingeren breed, in de rondte om den hals; maakende deszelfs einden met Spelden vast: — de twee op de Schouderen hangende einden van den op het hoofd gelegden band, slaat men om, en worden aan den Kringswijzenband gevestigd (*zie pl. II. fig. 4*).

Zo men geen verband genoegzaam tot drukking voldoende, uit aanmerking der *Luchtpijp* (*Aspera Arteria*), konde aanleggen; zo kan men veilig en met nut van het *Konst-tuig* bij PLATNER beschreeven en afgebeeld (*), gebruik maaken: dit Instrument maakt op de geöpende Ader eene Drukking, en geeft aan de *Luchtpijp* genoegzaame ruimte, tot Ademhaaling (†).

Andera
een
Konst-
tuig.

Ein-

(*) J. Z. PLATNER, Handleidinge tot de Chirurgie, plaat III. fig. 22.

(†) In eenige gevallen, b. v. bij *Drenkelingen*, *verstikten* of *andere* perfoonen, bij welken eene *Strotader* geöpend is, is het veelmaalen moeilijk een behoorlijk verband aan te leggen: eens deels, om dat de *Lijders* gemeenlijk uitgestrekt op den grond neder liggen, en daar door het bloed ter dier plaats, in zijnen vrijen loop verhinderd wordt. — Anderdeels, om dat men bij dusdanige *Voorwerpen* geen sluitend of knellend verband, om hunne reeds te veel benaauwde halzen kan aanleggen: — echter is

Eindelijk bezorgt men den Lijder, als meermaalen (*bladz. 54*) gezegd is (*).

II.) ADERLAATING OP HET VOORHOOFD.

Bepaa- VoorHOOFDSLAAting, noemt men de Laating, ling. welke aan het Voorhoofd op eene der Voorhoofds- aderen (*Ven. e. frontalis*) (*bladz. 8.*) verricht wordt.

Voorzor- Wanneer men deeze Laating zal in 't werk gen. stellen, plaatst men den Lijder, zo voor *zich* als voor *hem* gemakkelijk, op geen te hoogen stoel.

Aanleg van den druk- band. Men laat eene *Das*, of wel een gedraaid *Ser- vet*,

de uivloeking van bloed bij deeze zomwijlen overvloedig; en niet zelden kan hier door de werkende *Heelmeester* belemmerd worden. — Zoude het dan in diergelijke omstandigheden *buiten den Regel zijn*, dat men dat wondje met een fijn *Naaldje* dwers doorstak; omwindende *dezelve* einden met een draad of iets anders, even als de *Smits*, hunne Paarden Adergelaaten hebbende, gewoon zijn te doen? Hier door zoude, mijns bedunkens, in deeze of soortgelijke gevallen, de Bloeding veilig tegengegaan; en deeze Vrees voorblzijnde, eenigen tijd daarna, des begeerende, een nieuw en gepast Verband kunnen worden aangelegd.

(*) PLATNER wil, dat wanneer men op de Halsader gelaaten heeft, het noodig zij, nog eene Ader aan den voet te openen. *Handleidinge tot de Chirurgie 2 deel, bladz. 326.*

vet, om het bovenste van den hals, door den Lijder of een Helper, zo veel hij kan verdraagen, toedraaijen: zodanig nogthans, dat de tussehen ruimte der twee einden juist voor, op de Luchtpijp kome (*).

De Ader genoegzaam zichtbaar zijnde, plaatst Operatie. men zich achter den Lijder, en bepaalt het vat met den linker-duim, ten einde het aldus bepaald zijnde, na gewoonte te openen.

Zo dra de opening gemaakt is, laat men het Hoofd, tot beter ontlasting van 't bloed, *voorer* houden.

Men laat vervolgens (bloeds genoeg ontlast hebbende) den Knelband los draaijen, en voorziet het eindelijk met een kompresje en een behoorlijk verband.

Dit Verband is, of het *Onderscheidend* (*des crimen*), of wel het *Schuit-verband* (*Scapha*). Het Verband.

Het *Eerste* deezer, is een op één hoofd opgerolde Zwachtel, van omtrend vier ellen lang, Eerste soort. en twee vingeren breed. — Het wordt gelegd op de volgende wijze: men neemt met het einde van den band de maat van het voorhoofd tot aan den nek; daarna laat men het gemeete einde

(*) Zommigen willen, in plaats van dit, den Knelband even boven de Wenkbrauwen aangelegd hebben,

de over het Aangezicht hangen, en gaat met den band, die men boven op de kruin laat vasthouden, over de *pijnaad* (*Saura sagitalis*) tot den nek; men slaat den band over, en leidt die in de rondte om het Voorhoofd, om den *eersten omgang* te leggen; het over het voorhoofd nederhangende einde, keert men te rug, en legt het over den kringwijzen omgang, en eersten omslag, naar het achterhoofd, om het aldaar met den aan de andere zijde rondloopen- den omgang te bedekken en vast te maaken: het overige van den band windt men zo lang om het hoofd, tot dat hetzelfde ten einde zij, en aan de zijde van het hoofd wordt vastgemaakt (zie *pl. II. fig. 5*).

Tweede loort. Het *tweede* of *Schuit - verband* (*Scapha*) is van even gelijke lengte en breedte, als het voorgaande, en verschilt alleenlijk hier in, dat, in plaats van op het midden van 't voorhoofd over de *Pijnaad* naar achteren te loopen, dit *schuit* over het voorhoofds - been, naar den nek gelegd wordt; en van daar over de ooren weêr naar het voorhoofd, tot het maaken van een *Circul*: het nederhangende eind slaat men te rug, en leidt hetzelfde ook *schuit* over de andere zijde, naar het achterhoofd; alwaar men het met de *Kringwijze Omgangen*, even als het vorige, vestigt (zie *pl. II. fig. 6*).

III.) ADERLAATING OP HET OOG.

Door OOGLAATING verstaat men de opening van *eene of meerdere* Takjes, welke door het *Bindvlies* van 't oog verspreid zijn. Bepaa-
ling.

Nimmer wordt dezelve in 't werk gesteld, dan daar, waar eene hevige Oogontsteeking (*Ophthalmia*) de bloedvaten van 't *Bindvlies* (*Adnara seu Albuginea*) doet zwellen en zichtbaar worden. Waar in
gebruik-
lijk.

Men plaatst den Patient, zo als voor Hem, en den Aderlaater het gemakkelijkst is, in eene behoorlijke gestalte: men houdt door den duim en voorsten vinger, of, dat nog beter is, door een *Oogspiegel* (*Speculum oculi*) de Oogleden van elkanderen. Voorzor-
gen.

Men opent als dan, met een *Lancet*, de meest gezwollen vatjes; of doorsnijdt ze met een *fijn Schaartje*; of, zo sommigen willen, door een *fijn krom Mesje*, liggende dezelve met de punt daar van, of ook des noods door eene naald of haakje daar toe, een weinig op (*). Manier
van Ope-
nen.

Zo lang het bloed vloeijen wil, belet men dit niet: en moet geduurig door eene Spons met *warm water*, of met het warme affiedzel van Wat ont-
der de O-
peratie te
doen.

Oo-

(*) Zie omtrend dit laatste J. Z. PLATNER in zijn meer gemelde werk 1. deel, bladz. 296.

Oogentroost (*Euphrosia*), *Hysop* (*Hysopus*), *Eerenprijs* (*Veronica*), of andere verdunnende Kruiden, nat gehouden worden, om daar door het bloed voor stremmen te bevrijden, en de uitvloeijing te bevorderen.

Wat na
dezelve.

Geen bloed meer willende uitvloeijen, belegt men het oog met eene kompres, in *Witte wijn* (*Vinum Album*), *Rozenwater* (*Aqua Rosarum*) of andere verkoelende en ontstekingweerende Middelen, bevochtigd: — hier over het enkeld \odot cerband (*Oculus Simplex*).

Het Ver-
band.

Dit *Verband* bestaat uit een op éénhoofd geroolden Zwachtel, twee en een half el lang, en twee duimen breed.

De aanleg daar van begint men onder het oor van het gelaaten oog, schuin over de wang en de kompres opklimmende; loopende boven het andere oor naar het achterhoofd, tot op de plaats, daar dezelve begonnen was; maakende dus drie schuine Kringswyze Omslagen, en eindigt met een ronden omgang om het *Voor-* en *Achterhoofd*; verzekerende eindelijk het einde met Spelden vast. (*Zie pl. II. fig. 7.*)

III. OVER DE ZELDZAAME ADERLAATINGEN.

I.) ADERLAATING ONDER DE TONG.

ONDER TONGS-LAATING, noemt men de Laa-^{Bepaa-}ting, waar in ééne of beide de Kikvorsch-^{ling,}Aderen (*Venæ Raninæ*) (*bladz. 8.*) geopend worden.

Den lijder behoorlijk geplaatst hebbende, legt ^{Voorzor-}men den Knelband, even als reeds in de Ader-^{gen.}laating voor het Voorhoofd (*bladz. 70.*) gezegd is.

Men richt het Hoofd zodanig, dat het Licht-^{Operatie,}schijnzel op de bestemde plaats nederkome; drukkende vervolgens met den voorsten vinger de tip der tong een weinig achterwaards naar het verhemelte — men vat het Lancet, tot digte bij de punt bewonden zijnde, niet op de gewoone manier, maar in eene rechte strekking, op de wijze eener Schrijfspen, tusschen den duim en voorsten vinger (*) en opent beide de aderen.

Men laat het Hoofd voor over buigen, tot beter uitvloeijing van het bloed.

Wanneer 'er genoegzaam bloed uitgelopen is, ^{Wat nede} ^{Operatie} maakt te doen.

(*) Zommigen gebruiken hier toe een *Klein Schaartje*: doch onzes bedunkens, is het Lancet geschikter tot deeze Operatie.

maakt men den drukband los, en de mond met Azijn en Water uitspoelende, houdt het bloed gemeenlijk met loopen op: — dit niet zijnde, brengt men een weinig plukzel, in *Brandewijn*, *Aluinwater*, of in eenige andere zaamentrekkende mid-delen gedoopt 'er tegen aan, — en dit nog niet genoegzaam zijnde, legt men een stukje Zwam (*Agaricus*) tegen de wondjes; of vulle anderszins dat deel zodanig met Plukzel op, dat het tegens de voorste Tanden aansteune; latende vervolgens de tong nederwaards drukken, — endeeze zullen in *Zwaare* zo wel als in *Ligte gevallen* genoegzaam zijn.

II.) ADERLAATING AAN DEN SLAAP VAN 'T HOOFD.

Bepaa- ling. SLAAP VAN 'T HOOFDLAATING, is die, welke ter plaatse der Slaapbeenderen, en zijdelijke deelen van 't voorhoofds-been, op eene der Slaap-aderen (*Vena temporalis*) verricht wordt.

Voor zorgen. Deze Aderlaating heeft, zo omtrend de plaats des lijders, als aanleg van den laat- of knelband, even het zelfde, als die, welke wij bij de *Aderlaating op het Voorhoofd* (bladz. 70) hebben aangewezen.

Operatie. Het Vat aan een' der zijde genoegzaam gezwollen zijnde, bepaalt men het zelve met den duim

tuim der Linkerhand, en opent het in de Lengte; laatende het Hoofd vervolgens zijdewaards overhouden, op dat het bloed niet over het aangezicht loope.

Na dat genoegzaam bloed uitgelopen is, Wat na de Operatie te doen. draait men den Knelband los; zuiverende het wondje, en de omgelegene door bloed besmette deelen, met de spons; leggende eindelijk een Drukdoekje, en hier over een Zwachtel aan. Het Vefband.

Deeze Zwachtel bestaat uit een éénhoofdige windzel, vier of vijf ellen lang, en twee vingers breed. — Men begint op de kompres, gaande over het Hoofd na de andere zijde, tot onder de kin door; doende dus na de lengte van 't Hoofd eenen ronden Circul; hier meede vervolgt men, tot omtrent de helft van den Zwachtel; wanneer men op de kompres een omslag maakt, en deezen met eene speld op dezelve vestigt; vervolgens leidt men den Zwachtel om het Achterhoofd naar het Voorhoofd, in de rondte; overkruisende aan de Slaapen des Hoofds de eerste Omwinding: — dit geschiedt zo lange met rondgaande Omgangen, tot dat dezelve ten einde is; moetende als dan, ter plaatse der overkruising, aan beide de zijden, met Spelden worden vast gemaakt. (*zie pl. II. fig. 8.*)

III. ADERLAATING OP DEN OOGHOEK.

Bepaa- ling. OOGSHOEKLAATING noemt men, wanneer eene der Aderen in den grooten Ooghoek tusſchen den neus en de oogleden gelegen, geöpend wordt.

Voor- zorgen. Wat de Voorbereidzelen, Plaats en Ligging des Knelbands aangaat, is in dit geval, even als wij *bladz. 70 hebben aangetoond.*

Operatie. Alvoorens men deeze Ader opent, laat men den lijder het oog fluiten; en zo dra de opening gemaakt is, het Hoofd voor over houden.

Het Ver- band. Het *Verband* beſtaat in een driehoeks gevouwen Kompresje (*zie pl. I. fig. 12*), en een Windzel, dat wij reeds, als ook deszelfs aanlegging, bij de Laating op het Oog (*bladz. 74.*) hebben beſchreeven.

Noodi- ge voor- zorgen. Bij *deeze Aderlaating*, als ook bij die van het *Voorhoofd* en *Slaapen van 't Hoofd*, moet de Punt van het Lancet zeer voorzichtig, een weinig ſchuin ingebracht, en in de holte gekomen zijnde, opligtende (*eleverende*) beſtierd worden, uit vreeze, dat wanneer de punt te recht, of te *Perpendicularair* wierd ingebracht, het Beenvlies (*Periostium*), waar op deeze vaten onmiddellijk gelegen zijn, zoude gekwetst worden.

IV.) ADERLAATING AAN DEN NEUS.

De Adër, welke aan den top van den Neus, <sup>Bepaa-
ling.</sup> tusfchen de twee Kraakbeenderen, (*bladz. 8*) ge-
legen is, wordt in dit geval geöpend.

De Plaats des Lijders en ligging van den Knel- <sup>Voorbe-
reidzels.</sup> band is, als in voorige Hoofdstukken (*bladz. 70.*)

Men plaatst zich voor den Lijder; bevelende ^{Operatie.} zijne Oogen te sluiten, om voor 't gezicht van het
lancet niet te schrikken; men vat den Neus tus-
fchen den duim en vinger der Linkerhand, hou-
dende denzelven aldus geflooten; men neeme het
Lancet, 't welk tot digte bij de punt moet be-
wonden zijn, en brenge deszelfs punt tusfchen de
genoemde Kraakbeenderen, een weinig opwaards
duuwende, zo verre, dat men het bloed ter zij-
de van het lancet ziet uitkomen, of dit niet zij-
de, zo verre de punt ontbloot is, binnen.

Zo men het geluk gehad heeft, de Ader te
treffen (dat echter maar bij geval is, en veel-
tijds missen kan, doordien deeze kleine ader, zo
voor het gezicht, als voor het gevoel, meeren-
deels onvatbaar is), dan laat men het Hoofd
voor over houden, om het bloed dus zindelijker
te doen uitloopen.

Genoegzaam bloed ontlast hebbende, maakt <sup>Wat na
de Ope-
raie te
doen.</sup> men den Knelband los, en hier door houdt ge-
meenlijk, de verdere uitvloeiing op. — Echter

moet

moet het Wondje zigthans met eene Kompres en Zwachtel voorzien worden.

†Het ver-
band.

Na alvorens dan het wondje en de omliggende deelen, door de Spons, van het bloed gezuiverd te hebben, legt men over hetzelfde een kompresje, en hier over een zwachtel aan.

Deeze moet twee vingers breed en een half el lang zijn, aan beide de zijden opgesneeden, latende omtrend drie vingers breed tuschen beiden heel blijven; moetende dit laatste heel gebleeven deel in deszelfs onderste met twee ronde openingen voor de Neusgaten voorzien zijn.

Men legt denzelfven met het heel gebleeven eind op de punt van den neus aan, zo, dat de Openingen tegen over de Neusgaten geplaatst zijn, latende de *twee onderste einden* boven de Ooren naar achteren gaan, alwaar zij vast gemaakt, of aan de Muts gespeld worden, de *twee bovenste einden* leidt men onder de Ooren naar achteren, bevestigende dezelve als de voorigen (*).

V.

(*) Welëer, (en moogelyk nog wel,) deeden de *Spanjaarden* en *Italiaanen*, voor Hoofd-pyn, en Oog Kwaa- len, Aderlaatingen in den Neus, door eene Pennes- chacht, welke zy in vieren spleeten en omgeboogen in den Neus bragten; dezelve dan driftig terug trekkende, zodanig, dat de omgekeerde punten het *binnenste neusvlies* (*Membrana Pituitaria Schneideri*) kwame te scheuren

en

V.) ADERLAATING OP DE MANLYKE ROEDE.

DE ADERLAATING DER ROEDE (*penis*) wordt nooit in 't werk gesteld, dan in eene *Ontsteking* van dat deel, of eene langdurige *Onwillige Stryfheid (Ereclie)* van het zelve. — En in deeze gevallen zijn de Vaten, welke over derzelver bovenste verspreid zijn (*bladz 10*) genoegzaam zichtbaar; behoevende daar toe (trouwens, dit is ook niet welmoogelijk) geenen Knelband, tot derzelver opzwellling aangelegd te worden.

Waar in gebruiklyk.

Alles in gereedheid hebbende, opent men voorzichtig eene der grootste Aderen; zorg draagende, dat men het lancet niet te diep, maar schuim oplichtende bestiere.

Operatie

Men laat het bloed loopen, tot dat de Roede begint te verslappen, en week te worden; of dat men uit de omstandigheden kan oordeelen, gehoegzaam bloed ontlast te zijn.

Vervolgens legt men op het wondje, één of twee Kompresjes, en een rondgaande Zwachtel, welken men om den Middel vast maakt. In acht

Het Verband.

nee- en te kwerzen. — Dit nochtans geschiedt nooit zonder gevaar: en moet dierhalven nimmer nagevolgd worden.

Sterke Bloedingen, Ontstekingen, Verzweelingen, Neusproppen enz. zyn de gevolgen deezer handelwijs.

mende, van het deel niet te veel te knellen; het welke Pijn, en meerdere Toevallen verwekken zouden.

VI. ADERLAATING AAN DE HEUP.

Bepaa- ting. DOOR HEUPLAATING verstaat men de Slaa-
ting, welke op eene der uirwendige Heup- aderen (*Venæ Iscaticæ externæ*) (*bladz. 10*), wordt in het werk gesteld.

Voor- zorgen. Den lijder behoorlijk, eenigzins zijdewaards, geplaatst hebbende, doet men ecnige Wrijvingen, doordien het leggen van eenen knelband hier in bezwaarlijk is, op dat de vaten zich zouden vertoonen.

Operatie. Wanneer eene der Aderen zich genoegzaam doet kennen, opent men dezelve, even als de voorigen.

Ver- band. Bloeds genoeg ontlast hebbende, zuivert men het wondje, en de omliggende deelen: — voorziende vervolgens het zelve, met een drukdoek, en een rondgaande langen Zwachtel: die eenige slagen om de Dije tusfchen het Been, en om de Heupen gaan moet.

VII. ADERLAATING AAN DE KUIT.

Voor- zorgen. Om deeze Vaten (*bladz. 10*) te openen, laat men den voet altoorens in warm water hou-
de

den (*bladz. 62*), ten ware de aderen zich genoegzaam vertoonden. — Leggende vervolgens den Knelband even onder de Knie aan (*bladz. 63**).

De Vaten genoegzaam zichtbaar zijnde, droogt men het deel af, latende den Lijder zich omwenden, steunende met de Knie tegen een stoel, of iets anders. — De *Aderlaater* plaatst zich achter den zelve, zittende op eene knie, en opent eenen der zichtbaarste takken. — Hier na laat men den Lijder zich omwenden, om het bloed des te beter te ontlasten: dit niet genoegzaam vlocijende, doet men het been op nieuw in 't water houden.

Operatie

Na genoegzaam aan het Oogmerk voldaan te hebben, maakt men den knelband los, zuivert het wondje, en de omliggende deelen van het bloed.

Wat na
dezelve
te doen.

Eindelijk belegt men het zelve, met een Kompres, en een op één hoofd op gerold Windfel, van omtrend drie ellen lang, en twee duimen breed: doende dit eerst eenige slagen om het been, ter plaatse van de Kompres gaan; vervolgens hooger opwindende, om ter meerder vastheid, het aldaar met spelden te verzekeren.

Het Ver-
band.

OVER DE REDENEN, WAAROM MEN ZO VEELE ON-
DERSCHIEDENE ADEREN, OP VERSCHILLENDE
LICHAAMS DEELEN OPENT.

Het is niet genoeg bijzondere Aderlaatin-
gen ding.

gen aan bijzondere Lichaamsdeelen na de Konst te komen verrichten; maar eenen Aderlaater is het volstrekt noodzaakelijk te weten, waarom men in die gevallen *deze*, en wederom in andere, *andere Aderen* opent.

Den- Het is genoegzaam bekend, dat de *Oude Ge-*
king der *nees-* en *Heelkundigen*, voor dat aan hun den
Ouden *Omloop* des bloeds bekend was, zeer omzich-
hier over. tig ter uitkiezing van bijzondere Aderen, of der-
zelfver bijzondere Takken, in onderscheidene
Ziektens te werk gingen. — De verlichte Eeuw
'Der He- is van *deze* stelling gezuiverd: nogthans, niet-
dendaag- tegenstaande het bloed, als ware het, tot eene
sche. vergaderplaats van alle zijne deelen, tot het Hart
wederkeert, (*zie bladz. 4.*); en dus op eene
plaats verminderd wordende, de geheele *Massa*
deze vermindering ondergaat; zo zijn 'er ver-
scheiden gesfeldhedens echter, die, willen wij ge-
lukkig slaagen, in bijzondere deelen, tot spoediger en nuttiger uitwerking, Aderlaatingen vereischen. — Wij zullen dierhalven, kortelijk, de voornaamste in aanmerking neemen.

Armla- *De Armlaating* is de gemeenste, en meest ge-
ting. bruikelijkste van allen; zo om de geschiktheid der plaats, als om de ligging en grootte der Ader-
takken. — In meest alle Ziektens of Onge-
seldheden, waar in Aderlaatingen worden voor-
geschreeven, is dezelve genoegzaam voldoende.

de. — Eenige echter en welke wij in de Aderlaatingen der overige deelen zullen aanmerken, zijn hier van uitgezonderd.

Het is altoos niet om't even, of men op den Rechter, dan wel op den Linker-arm Aderlaat: dikwerf ziet men, dat hoe meer nabij het beledigde deel de opening gemaakt wordt, de uitwerking des te spoediger volgen zal.

Handlaating wordt meerendeels bij verkiezing van den Lijder in het werk gesteld, zeldzaam door een *Geneesheer* voorgeschreeven; ten ware deeze Operatie op den Arm niet konde verricht worden.

De uitwerkzelen deezer Aderlaating zijn het zelfde, als die van den Arm: — Doch deeze laatste, zal boven de Hand de Voorkeur hebben; zo om de geschiktheid der plaats, als wel voornaamelijk om dat het bloed vrijer en spoediger, uit een' der armtakken, die grooter zijn, dan die der hand, zal kunnen uitvloeijen.

Voetlaating wordt aangepreezen in de meeste Ziektens der Baarmoeder, oorspronkelijk uit verstopte Maandzuiveringen (*Menstruæ*); in ophouding van den gewoonen vloed der Aanbeien; in ontsteekingen, of verstoppingen van eenige Hoofd- of Borst ingewanden; en eindelijk, in Bloedstoringen der bovenste Lichaams deelen. — Zie des,

zelfs uitwerkzel in de *afledende Aderlaating* (bladz. 41).

Halslaa-
ting.

Halslaating is zeer noodzaaklijk, bij alle Verdronkene, Gesmoorde, of Verstikte Voorwerpen: — wordt insgelijks aangepreezen, in heevige Ontsteekingen van den Hals, de Keel, de Hersenen, en Oogen; in Zwaarmoedigheid en raazende Koortfen.

Voor-
hoofds-
en Slaa-
pen van
de Hoofd-
laating.

Voorhoofds en Slaapen van het Hoofd Laatingen, zijn in hunne uitwerking het zelfde; en hangen alleenlijk van de verkiezing af.

Zij worden van eenigen aangepreezen, in Zwaare Hoofd pijnen, Zwaarmoedigheid, Krankzinnigheid, Oog- en andere langduurige en hevige Hoofd-ziektens.

Ooglaa-
ting.

Ooglaating komt te pas, in allerhevigste Oogontsteekingen, zodanig dat de vaten van het Bindvlies (*adnata*) zeer rood en opgezwollen zijn, en voor Blindheid doenvreezen. — Als ook in veele andere gebreken der oogen (*).

Onder-
rongs-
laa-
ting.

Ondertongslaating wordt aangepreezen, in Ontsteekingen der Keel, van den Hals en de Tonge.

Oog-
hoeksla-
ting.

Ooghoekslaating word aangepreezen, in hevige Ontsteekingen, en langduurige Kwaalen der Oogen.

Neus-

(*) Zie hier over L. HEISTER Heek. Onderw. 2 deel. bladz. 644. — en J. Z. PLATNER Handl. tot de Chir. I Deel, bladz. 296.

Neuslaating wordt thans zeldzaam, doch wordt weléer in eenige Zieklijke ongesteldhedens van den Neus, Puisten van het aangezicht enz. verricht. — *DIONIS* zegt, dat in zijn tijd aan *zommige Proevelingen*, in de Scholen van *S. Cosmus*, de opening deezer Ader als een Proeffhuk wierd voorgesteld (*).

Alle deeze Aderlaatingen, welke aan het Hoofd gedaan worden, worden zeldzaam en zo veelen willen, nog onnoodig verricht. — Met de Opening der *Halsader*, die de ontvangbak van bijna alle deeze voorgenoemde takken is (*zie bladz. 9*), wordt niet alleen spoediger, maar ook gemaklijker aan het oogmerk voldaan. — De grootte van derzelve vaten geeft gelegenheid, dat het bloed hier vrijer kan uitvloeijen, en bij gevolg ook een schielijker en heilzaamer uitwerking zal komen voortbrengen. — Alleenlijk sluiten wij de *Ooglaating*, en, in een naauwer zin, de *Ondertongslaating* uit; welke beiden, in zommige gevallen, van beter uitwerking dan de *Halslaating* zijn kommen.

Heuplaating wierd van de *Oude* (doch tegenwoordig zeldzaam) in eene hevige *Heuplaating* *Ficht* (*Isciaticus*) gedaan.

Kuitlaating eindelijk stelden de *Ouden* in *Poda* *Kuitlaating*.

(* *DIONIS*. Chir. Oper. *bladz.* 451.

dagreuse, en Jichtige beenen in 't werk. — Schoon onzes bedunkens, dit noodig zijnde, gevoeglijker, en mogelijk met meer nut op de voeten zoude kunnen verricht worden (*).

VOORZORGEN BIJ HET LEERSTUK DER ADERLAATINGEN IN HET BIJZONDER.

Herhaalde Aderlaating.

I. Wanneer men voorziet, dat de Aderlaating kort na de eerste Reize zal dienen herhaald te worden, maakt men het kompresje met *Olie* vochtig, waar door het wondje zal openblijven; en met den aanleg van den drukband *boven*, en eene ligte klopping *onder de Opening*, veeltijds het bloed zal doen uitspringen. — Dit mislukkende is men verpligt eene nieuwe opening te maaken: doch die moet nimmer op of in het voorige wondje verricht worden.

II.

(*) Schoon wy alle deeze voorgestelde Aderlaatingen niet noodzaaklyk in de beoëffening oordeelen, nadien door de Opening van de meest *gewoone Aderlaatingen*, niet zeldzaam, en moogelyk beter aan het voldoende oogmerk beantwoord wordt; zo hebben wy echter ten nutte der *Heelkundige Leerlingen*, niet ondienstig gevonden, om *alle*, zo weleer als nog gebruikykste Aderlaatingen, kortlyk te verhandelen. — Immers kunnen 'er zich gevallen en omstandigheden voordoen, waar in dan wel eens deeze, en op een' anderen tyd, eene andere Plaats en Ader ter opening wordt aanbevoelen.

II. Het *Bekken* of *Vat*, waar in men het bloed ontvangt, moet niet plat en ondiep, maar eene redelijke holte hebben; en zonder veel te schudden, stil worden neêrgezet. — Hier door geeft men aan de *vaste zelfstandigheid* beter gelegenheid om zich van het *wyeächtige* (*bladz. 33*) af te scheiden, dat, zo het Bekken plat is, of veel gefchud wordt, te spoedig verkoudt en stolt; en dus de behoorlijke afscheiding belet; 't welk de Beoordeeling van 't bloed meerendeels bedriegelijk maakt.

Waar in het bloed moet ontfangen worden.

Zommigen verwerpen om deeze Redenen het bloed in *kleine* en *verscheide Kopjes* te ontvangen; willende liever al het afgelaatene in één Vat doen loopen, en het zelve alvoorens een weinig warm gemaakt hebben.

III. De *Aderlaaters* zijn verpligt, daags na de Operatie *hunne Lyders* te komen bezoeken, en het *gelaaten deel* te bezichtigen: men neemt den Zwachtel, en het Kompasje, dat zomwijlen vastgekleeft zit, voorzichtig af. — Veelen zijn gewoon, als dan een *eenvoudig Pleistertje* op het wondje te leggen; doch wij oordeelen, zo dit laatstgenoemde genoegzaam geslooten is, 'er niets aan te doen, maar het deel o. zich zelve te laten berusten: of uit voorzichtigheid, dan wel 's noodt zijnde, een schoon Kompasje, en den Zwachtel op nieuw als yoren, doch wat losser daar overaanteleggen.

De Lijder moet daags na de Operatie bezocht worden.

VIERDE AFDEELING

OVER DE TOEVALLLEN , WELKE OP HET ADERLAA-
TEN KONNEN VOLGEN.

Wat toe- Door TOEVALLLEN (*Symptomata*) verstaat men
vallen tegennatuurlijke omftandigheden , dewelke zich
zijn. onder of na de Konstbewerking voordoen.

Verdee- Men verdeelt dezelve in Ligte, Aanmerklij-
ling. ke, en Zwaare of Gevaarlijke Toevallen.

In ligte, Onder *Ligte Toevallen* worden begreepen, de
Mistteek, Flaauwte, Wederöntspringing van het
bloed, Ontfteeking van het wondje, Blaauwe
vlek, en Bloedronning.

Aan- *Aanmerklijkere* zijn, de Uitvating, Pijn en
merkly- Verftemming, Kwetzing van een Watervat, en
ke, Verzweering van den Laatsteek.

En zwa- *Zwaare* eindelijk, en die zomtjids gevaarlijk
re of ge- worden, zijn, de Vloeiing op het gelaatene deel,
vaarlijke de Kwetzing van het Beenvlies, - van het Pees-
toeval- achtig uitspanfel, - eene Pees, Zenuw, en van eene
len. Slagader.

Oorzaa- De *Oorzaaken* deezer toevallen moet men al-
ken. toos bij ongeluk aanmerken: zij kunnen zo wel,
fchoon minder, bij eenen *Geoeffenden voorzich-
tigen*, als bij eenen *onbedreeven onbedachten A-
derlaater* voorvallen.

Vele omftandigheden kunnen tot dezelve ge-
legenheid geeven.

Aan

Aan den kant des *Aderlaaters* naamelijk, door eene ongelukkige of onvoorzichtige bestiering van het Lancet. — *Ongelukkig*, wanneer hij eene Zenuw of Watervat kwetst: want deezen zijn, gelijk wij (*bladz. 7-8.*) gezegd hebben, voor het gezicht en gevoel verborgen. — *Onvoorzichtig*, als dezelve eene Pees, Slagader, of eenig ander deel, voor eene Ader aanziet en opent.

Zij kunnen ook door den *Lyder*, 't zij toeval-
lig, of uit onvoorzichtigheid ontstaan. — *Toe-
vallig*, wanneer dezelve van een teder vreesäch-
tig gestel is, dat spoedig Bezwijmt: of van eene
Kwaadsappige hoedanigheid, waar uit de Ver-
zweering van den Laatsteek, en Vlocijng op dat
deel, gebooren worden. — *Onvoorzichtig*, wan-
neer hij zich onder, of na de Konstbewerking,
niet stil houdt.

En eindelijk kan een *Medehelper* gelegenheid
tot Toevallen geeven. — 't Zij hij den *Aderlaa-
ter*, of wel den *Lyder* onder het oogeblik van
den steek stoote; of eene schaadelijke beweeging
komt toe te brengen.

I. K L A S S E

OVER DE LIGTE TOEVALLLEN.

I. DE MISSTEEK.

DE MISSTEEK, gemeenlijk *Witte Aderlaating* Bepaa-
ge-ling.

noemd, is, wanneer het Lancet door de huid ter zijde, of niet tot in de holte van het vat steevende doorgaat, en hier op geen, of zomtijds maar weinig droppelen bloeds volge.

Oorzaaken.

De Oorzaak des Missteeks komt veelmaalen, door de kleinte, diepe, of losse en rollende ligging der vaten; of dat het Lancet te schuin, be- zijden, of niet genoeg tot in de ader wordt ingebracht; of eindelijk ook wel dat de Lijder, onder de operatie, het deel terug trekt, en dus aan den Aderlaater gelegenheid tot eenen Missteek veroorzaakt.

Geneezing.

Deeze Kwetzing is, zo 'er tevens geene andere deelen door het lancet geraakt zijn, van weinig belang. — Men herhaalt de Operatie bij dezelve, of op eene andere plaats; en verbindt en geneest vervolgens, even als in eene gewoone Laating, met een zuiver kompresje, en een daar toe geschikt verband.

II. FLAAUWTE.

Bepaa-
ling.

Door FLAAUWTE verstaat men eene min of meerdere aandoening des Lijders, waar door alle zijne Zintuigen verdoofd, en als ware het, in eene benaauwde bedwelming, en belemmerde werking geraaken.

Wordt
onder-

Twce Trappen van hevigheid worden in dit
Toe-

EN DESZELFS TOEVALLLEN.

Toeval onderscheiden. — In den eersten trap ^{scheiden} wordt het aangezicht bleek, de oogen donker ^{in twee}, de ooren ruischen, waar bij zomtijds eene Dui- ^{trappen.} zeling is. — Doch, in den Tweeden, of sterkeren, is de Lijder eenigen tijd lang zonder ge-
waarwording, zomtijds zonder gevoel, en de Pols en Adem zeer zwak.

Aandoenlijke, zwakke, of wel vreesachtige Voor- <sup>By wer-
ke voor-</sup> werpen zijn aan dit toeval het meeste onderwor-
pen. — Nogthans bij sterke of andere perfoo- <sup>werpen
plaats
heeft.</sup> nen, bij welke spoedig eene groote hoeveelheid
bloeds ontlast wordt, ziet men insgelijks dikwerf
dit toeval gebeuren: want het Hart, op dat oogen-
blik minder dan na gewoonte bloed ontvangen-
de, raakt als in eene verslaauwing zijner
werking, en onthoudt bij gevolg aan de Hersfe-
nen voor dien tijd hunne gewoone hoeveelheid
Arteriëus bloed; waar door natuurlijk het ge-
bruik der zintuigen verdoofd of belemmerd raakt.

Wanneer dit toeval onder de Operatie ge- <sup>Genee-
zing on-
der de O-
peratie.</sup> beurt, houdt het bloedt gemeenlijk van zelf met
uitvloeijen op; dit niet zijnde, zet men den duim
op de opening van het vat, en laat eenige Geest-
rijke middelen, als, *Azijn*, *Brandewijn*, *Eau de*
Luce of iets anders onder den neus houden (*);

en

(*) Men moet, als men iets onder den neus houdt, in
sicht neemen, dat men niet beide de Neusgaten te gelijk

met

en het aangezicht met koud water besprengen. — De Lijder bij zich zelve komende, laat men het bloed (zo 'er noch niet genoeg ontlast is) weder uitloopen: anderszins maakt men, intuschen dat een ander bezig is de geesten op te wekken, het wondje door het verband toe (*).

Na de
Opera-
tiena

Veelmaalen gebeurt dit Toeval, na dat de Operatie verricht, en het deel verbonden is. — Men bezigt de voorgestelde middelen en laat de Lijder op zijnen rug, in eene Horizontaale plaatsing nederliggen, en zo het moogelijk is, in eene andere, of open plaats versche lucht inademen.

Genee-
zing in
het twee-
de soort.

Wanneer men in een sterker Flaauwte, door de voorgestelde middelen geene genoegzaame verbetering bespeurd, wordt het gebruik van de *Spiritus Salis Ammoniaci* onder den neus gehouden, en aan de slaapen gewreeven, zeer aangepreezen.

Op deeze wijze kan ook het *Sal Volatile*,
Oleo-

met den doek (zo daar van gebruik wordt gemaakt) toe-
stoppe; maar dezelve verwisselende, dan tegen het eene;
en dan tegen het andere aanlegge: anderszins zoude men
de Ademhaling, die in dit geval reeds vry zwak is, ver-
der belemmeren.

(*) Men kan echter in dit toeval eenige voorzorgen
gebruiken; met naamlijk zulken, die hier aan onderhe-
vig zijn, op het bed liggende Ader te laaten; — of, on-
der het bloed ontlasten, telkens van oogenblik tot oogen-
blik schoon water doen drinken, Azijn laten ruiken; en
niet toestaan, veel na het bloed te zien,

Oleofum Sylvii, *Spiritus Cornu Cervi*, of het *Liquor Cornu Cervi Succuratus* enz. gebruikt worden. — Zij zijn inwendig tot opwekking, vermeerdering, en versterking der Leevensgeesten, van vijf-en-twintig tot vijftig Droppelen in Witte Wijn of Water gebruikt, ook van grooten dienst.

III. ONTSPRINGING VAN HET BLOED.

ONTSPRINGING VAN HET BLOED noemt men, Bepaa-
 Wanneer het Bloed, 't zij kort of langer na het ling.
 aanleggen van het verband, *onder* of *door* hetzel-
 ven sijpert, of uitvlocit.

De gelegenheid geevende *Oorzaaken* zijn, of De Oor-
 aan den kant van den *Aderlaater*, of wel aan dien zaaken,
 des *Lyders*. — De *eerste* ontstaat, wanneer het ver ontstaan
 band niet behoorlijk vast, of wel verkeerd is aan door den
 gelegd: *Verkeerd* noeme ik, als de kompres Aderla-
 niet behoorlijk op, maar ter zijde, of wel bo- ter.
 ven de Opening geplaatst wordt. — De Door den
andere, naamelijk waar de oorzaak zelve bij Lijder.
 den Lijder te zoeken is, komt daar van, dat
 dezelve het gelaatene deel in geen acht, en ge-
 noegzaame rust gehouden heeft.

Het ontspringen der *Armlaating* ontstaat ook
 veelmaalen door eene driftige en onbedachte
 rech uitsprekking, waar door het onderdeel van
 den

den zwachtel als open en gaapend, en het bovenste als eenen ring om den arm gesloten wordt:

Of door andere omstandigheden. Zomwijlen ook kan dit toeval gebeuren, wanneer eene Ader onmiddellijk boven of op eene Slagader gelegen en geöpend is; of dat dezelve naast ééne, of tussehen twee hoog opgezette Peezen, alwaar de opening niet genoegzaam door de kompres kan gedrukt worden, hare plaats heeft.

Herstelling. *De Herstelling* bestaat in het wechneemen van zwachtel en kompres, wanneer gemeenlijk het bloed dan ophoudt met uitvloeijen. — Men reinigt de met bloedbesmette deelen en legt op nieuw een schoon, en, zo het nodig is, een bepaalder en drukkender verband aan (*).

IV. ONTSTEEKING VAN HET WONDJE.

Bepaaling. Hier door verstaat men eene minder of meerdere

(*) Dit toeval is veelmaalen, wanneer men 'er spoedig bij is, van weinig belang: — nogthans heeft de Ondervinding meermaalen doen zien, dat diergelijke Voorvallen, bij eenigen, doodelijke uitwerkselen gehad hebben: 't zij dat dezulken in den *Slaap* of *Eenzaam* in eene Flaauwte geraakt zijnde, het gelaatene deel is los geraakt, het bloed zo lang heeft doen uitloopen, dat, eer men het ontwaar wierd, het Leeven des Lyders zo verre gedookt was, dat het niet konde opgewekt worden; of by anderen reeds zelfs geheel was uitgeblust.

te Roode, Jeukerige, of Steekende PIJN, aan, en in den omtrek van het wondje.

De Oorsprong is meerendeels in eene geduurige beweging van het gelaatene deel, of wrijving van eene ruuwe, of door bloed hard geworde Kompres, tegen, en over de opening der ader, gelegen.

De Geneezing bestaat in het aanleggen van eene zuivere linne Kompres, met *Witten Wijn, Azijn* enz. bevochtigd; hier over het gewoon Verband, en het deel doen stil houden. — Ook kan in dit geval, het *Unguentum Nutritum* van dienst zijn.

Geneezing.

V. BLAAUWE VLEK (*echymosis*).

Dit toeval ontdekt zich niet eerder, dan na het afneemen van het eerste Verband: — en vertoont een oppervlakkig zacht, rood, blaauw of geel gezwel.

Bepaaling.

Veroorzaakt door eene indringing des bloeds, in de Wijevaten der huid; of van het vet; of van eene Uitvating van bloed tusfchen deeze bekleedzelen.

Oorsprong.

In den beginne vertoont het zich rood of blaauwachtig, wordende vervolgens geel, waar na het eindelijk verdwijnt.

Vette perfoonen, of die, welke eene dunne en tedere huid hebben, zijn na eene Aderlaating

Welke voorwerpen hier

aan meest
onderhe-
vig. het meest aan dit toeval onderhevig: — 't zij, door dat men de wrijvingen te veelvuldig en te sterk gedaan hebbe; 't zij, dat de band te lang en te stijf gebonden zij geweest; 't zij, dat 'er eene Kreuk in den band of de kompres was; 't zij, dat de zieke zijnen arm, eer de wond geneezen was, te veel heeft uitgestrekt; 't zij eindelijk, dat het een gevolg van de Bloedronning zij.

Genee-
zing. Men geneest dit Toeval, 't welk doorgaans van weinig belang is, met het een of ander *Geest-rijk* Middel; als, met *Azijn*, *Wijn*, *Brandewijn* enz. te wrijven, en met *Kompresjes* daar in nat gemaakt, te beleggen.

VI. BLOEDRONNING (*Thrombus*).

Bepa-
ling. De BLOEDRONNING, ook wel *Bloedgezwel* ge-
noemd, is een min of meerder groot (*), zom-
wijlen rood of loodkleurig gezwel, 't welk zich
onmiddelijk na den steek, of onder het Aderlaaten,
in den omtrek van het wondje, voordoet.

Naaste
oorzaak. De *Naaste Oorzaak* van dit Toeval is eene
spoediger en meerdere uitvloeijing uit het wondje
der ader, dan wel uit dat der huid: hier uit moet
natuurlijk volgen, dat het *Vetvlies* (*Cellulosa*) in
den

(*) De grootte van dit gezwel, is geëvenredigd, aan de oorzaak geëvende gelegenheid, en kan van de grootte eens *Duiven*-tot dat van een *Hoender Ei* aangroeijen.

den omtrek van de opening min of meer met bloeddeelen wordt opgevuld.

De afgelegene, doch hier toe gelegenheid ge- Afgele-
vende, *Oorzaaken*, zijn: *vooreerst*, eene ruimer gen oor-
opening in de ader, dan in de huid; ten *tweede*, zaaken.
dat de opening van de ader niet overëenkomt
met die der bekleedzelen, maar het deel verdraaid,
of verschooven is; ten *derde*, wanneer één of
meer celletjes van het Vetvlies tusfchen de
opening van de huid geraaken; en eindelijk ten
vierde, dat de hand of voet (verönderfeld daar
op gelaaten te zijn) te lang in 't water geweest
zijnde, de huid doet bol worden, en hier door
het wondje natuurlijk doet vernauwen.

Zo dra men dit Toeval bespeurt, maakt men Voorzor-
den knelband een weinig los, om daar door eene gen.
vrijer doorstraaling te bezorgen, en het aanwas-
fen van het gezwel te verhoeden. — Doch
veelmaalen houdt het bloed met loopen op, en
men is verplicht, eene andere Ader, op het zelf-
de, of op een ander deel te openen.

De Geneezing bestaat in het aanleggen van Genee-
eene Kompres, in *Azijn* (*Acetum*) bevochtigd; zing.
en zo het noodig is, dit Middel ééns of meermaa-
len te herhaalen.

Zeldzaam, of laat ik liever zeggen, *nooit*, be-
hoeft men hier voor *Verzweering* of hevige toe-
vallen te vreezen: — het bloed is buiten an-
de

dere toevallen uit zich zelfs hier onbekwaam toe (*); maar zal eerder, dat echter in dit geval weinig gebeurt, tot *Verrotting* overgaan. — In dit laatste geval zullen sterke en herhaalde geestrijke middelen, als *Spiritus Vini Camphoratus*, *Spiritus Salis Ammoniaci* en meer anderen, van veel dienst zijn.

II. K L A S S E.

OVER DE AANMERKLIJKER OF GEWICHTIGER TOEVALLLEN.

I. DE UITVATING. (*exvasatio*).

Bepaa- Door UITVATING verstaat men, dat eene Ader
ling, door

(*) Wanneer het bloed in 't Vervlies is uitgestort, kan het nimmer, gelijk wij gezegd hebben, tot VERZWEERING overgaan, doordien het zelve in geene bijzondere Arterieuze Vaties (*Vasa Arteriosa*) wordt opgehouden, die in eene vermeerderde hitte, spanning en verstopping, eindelijk breeken; en met de vermenging van het *ingesloote Vocht*, *Vet*, en hunne *eige verbrookene deeltjes*, de VERZWEERINGSTOF (*Pus*) uitmaaken. Maar het keert veeltijds spoedig in de ontlaste ader terug; of deszelfs dunne en fyne deelen worden door de opslorpemde vaties (*Vasa Absorbentia*) spoedig op genomen, en het dikke Aardachtige, van tijd tot tijd, door de warmte en schuurring verdund en versmolten zijnde, gaat eindelijk als het voorige den zelfden weg. — Dit bewijst overtuigende de van tijd tot tijd verminderende zwarte of blaauwe kleur.

door en door gestookten zijnde, het bloed in de *Cellulosa* tusschen de Bekleedzelen en Spieren komt uit te storten.

De Kentekenen van dit toeval zijn: dat zich ^{Kentekenen.} in den beginne eene min of meerdere uitgebreide, donkere, roode, of blaauwe *Zwelling* voordoet, welke veelmaalen het deel doof gevoelig en zwaar maakt: — en zomwijlen, niettegenstaande alle voorzorgen, het geheele deel doet opzwellen, *Groote Pyn*, *ontsteeking*, ja somtijds *het vuur* (*Sphacelus*) enz. voortbrengt (*).

De Geneezing bestaat, in het deel zacht, en ^{Geneezing.} weinig drukkende te verbinden, geestrijke en zuure middelen aan te leggen.

Het uitgevate en gestremde bloed moet vloeibaar gemaakt en de verrotting verhoed worden: — hier toe wordt zeer aangepreezen *Ammoniac Zout*, in twintig maal zo veel *Water ontbonden*, met bijvoeging van een vierde gedeelte *Wijn* en een agtste *Azijn*; welke *Stooving* warm gebezigd, aan deeze oogmerken beantwoordt (†).

Doch

(*) Veele *Schrijveren*, en mooglyk wel de meeste *Heelkundigen*, verwarren de *Blaauwe vlek* met de *Uitvating* onder elkanderen; — doch zo men de bijzondere oorsprongen en aart derzelve beschouwt, doet het ons niet één, maar met recht twee onderscheidene toevallen noemen.

(†) Zie van SWIETEN, op de Korte Stellingen van *BOERHAAVE* 2 deel, bladz. 30.

Doch, indien deeze, of voortgelijke middelen; niet voldoende bevonden wierden, maar de toevallen vermeerderden, moeten, om de versterking tegente gaan, eenige Openingen op de gezwollenste plaatsen met het Lancet tot in het Vervlies gemaakt worden, om dus het uitgestorte bloed te ontlastten, en de spanning daar doorte verminderen.

Vervolgens belegge men het deel met de eene of andere Resolueerende Stooving, als b. v. de *Herb. Scord.*, *Thym*, *Absinth.*, waar onder de *Acetum* en *Spiritus Vini* vermengd zijn. — Zo er Versterking (*Sphacelus*) volgt, moet de Suppuratie, door uitwendige veretterende, en inwendig versterkende middelen, bevorderd worden.

II. PIJN EN VERSTRAMMING.

De ONTLEEDKUNDE (*Anatomia*) leert, dat een Klein Zenuw - Takje, de Inwendige Huid-Zenuw (*Nervus Cutaneus Internus*) genoemd, de Leverader (*Vena Basilica*) verzelt: een ander, naamelijk de Spier en Huid-zenuw (*Nervus Musculo Cutaneus*) loopt achter de *Midden-* en over de *Hoofd ader*: en een takje van de *Voorste Scheenbeens Zenuw* (*Nervus Tibialis Anticus*) verzelt de *Moederader* ter plaatse van den

den Enklaauw : en eindelijk , één of meer kleine takjes van het *Tweede Paar der Halszenuwen* verspreiden zich over de uitwendige Kropäderen (*).

Zomwijlen gebeurt het , dat men bij het o- <sup>Bepaa-
ling en
oorzaa-
ken.</sup> penen deezer Aderen eene van deeze kleine Zenuwtjes *steekt* of *affnydt*. — Als men dezelve alleenlijk steekt , verwekt men eene hevige pijn , die zich langs het geheele deel uittrekt , en gedurende eenigen tijd , doch in minder hevigheid doet gevoelen. — Wanneer de Zenuw geheel is doorgesneeden , is de pijn voor een oogenblik hevig ; doch wordt gevolgd , van eene *Doofgevoelighed* , *Verstraming* of *Verstyving* van dat deel , waar langs het gekwetste zenuwtakje zich uitspreidt.

Veelmaalen is de Pijn , eer de Aderlaating ge- <sup>Genee-
zing.</sup> heel verricht is , meerendeels gestild , of wel grootelijks verminderd : — doch zo niet , wrijve men het geheele pijnlijke deel met een mengzel uit *Oli van zoete Amandelen* (*Oleum Amygdalarum Dulcium*) , *Oli van Wormen* (*Oleum Lumbricorum*) en *Brandewijn* (*Spiritus Vini*).

De

(*) Zie hier nader over den Hoogleeraar , A. MONROS , Verhandeling over de Zenuwen enz. vertaald door den Konstmanende P. M. NIELSEN *bladz.* 154. — 164 — 165.
ez 183.

De *Verstraming* geneest men met *Balsam van Floraventie* (*Balsamum Floravenii*) en *Oli van Wormen* (*Oleum Lumbricorum*) onder elkander vermengd, waar meede men warm maakt zijde, het deel moet wrijven.

III. KWETZING VAN EEN WATERVAT (*Punctura vasis Lymphaticis*).

**Bepaa-
ling.** Wanneer men eenige uren, of daags na de laating, het Verband *nat*, en zomtjids eene ligte *Bolächte Zwelling*, zonder verändering der Huid's kleur, in den omtrek van het wondje vindt, betekent, dat 'er één of meerdere *Wye- of Watervatjes* met de Ader te gelijk doorstookten zijn.

**Behan-
deling en
Genee-
zing.** Zo dra men dit Toeval bespeurt, doorweekt men eene Kompres in eenig geestrijk vocht, *Wyn- of Bier Azyn* bij voorbeeld, of wel de *Spiritus aceti*, en belegt daar meede, het zelve, zo het nodig is, eenige reize herhaalende het beledigde deel. — En niet zeldzaam ziet men dit gebrek hier door binnen weinige dagen herstelen.

Doch zomtjids, in weerwil deezer Middelen, houdt de Uitvloeiing aan; of 'er wordt een gezwelleje door *uistoring* in den omtrek van het wond-

wondje gevormd: als dan is men verpligt, daar in eene kleine opening te maaken, om uitgang aan het Uitgestorte Water te geeven: — maakende vervolgens op de geöpende plaats, door een zacht dotje Plukzel, Kompres en Windzel eene maatige Drukking.

Dit niet helpende, zijn *eenigen* gewoon om de *Alcohol Vini*, of *Spir. Terebinthinae* op het Wondje, en een sluitend Verband, van de toppen der vingeren (verönderstelt het gebrek aan den Arm te zijn) tot aan den Schouder aan te leggen. — Doch onzes bedunkens, zal het gebruik van den *Helschen Steen* (*Lapis infernalis*), welke bepaalder zijne werking verricht, op de opening van het wondje gehouden, van beter en veiliger uitwerking zijn. — Hier door het Watervat toefschrociende, en de Eeltächtigheid verdelgende, wordt de geheele zaamenhechting van het vat, en van de kleine Pijpzweerächtige opening voortgebragt.

De *Loodwit Pleister* (*emplastrum de cerussa*) op de opening gelegd, en de Drukking na het gebruik van den *Helschen Steen*, volbrengen de Geneezing (*).

IV. VERZWEERING VAN DEN LAATSTEEK.

Dit toeval kent men, als het gemaakte wond- Bepaa-
je ling.

(*) Zie LA FAYE *beginzelen der Heelkunde*, bladz. 672.

je niet na gewoonte sluit, maar eenige dagen achter den anderen openblijft, en de omtrek pijnlijk, rood, ontstoken, en zich als een Etterend Zweertje vertoont.

Oorzaaken zijn uit- en inwendig. *De Oorzaaken zijn uit- of inwendig: — Uitwendig*, wanneer het Lancet of de Spons, waar meede de Bewerking verricht is, niet genoegzaam rein en gezuiverd was; of dat eene geduurige schuuring, van de met bloed hard geworde Kompres, het wondje doet open blijven, en ontsteeken; of dat een stukje van het Vetvlies, tuschen het wondje is ingeraakt, en de aanëengroeijing belet, of eindelijk, dat de wond wat groot, door een stomp Lancet gescheurd en niet wel bezorgd is. (*) — *Inwendig* eene ongesteldheid der vochten, welke door hunne scherpte de Herëening belemmeren.

Geneezing in uitwendige oorzaken. Die, welke uit *Uitwendige Oorzaaken* ontstaan, kan men genoegzaam zuiveren en heelen, door het *Unguentum Digestivum* of *Balsamum Arcæi* op een zacht wiekje gesmeerd; hier over de *Emplas-*

truu

(*) A. TIRZING merkt aan, dat eene Ontsteeking en Zweering in het Laagat, door opstijding der Klapvliezen kan ontstaan. Zie zijne *Verdonkerde Heelkonst. bladz. 389.*

Meestendeels kan men de Kweizing deezer Klapvliezen ontgaan, zo men acht geeft, van nimmer op de *zichtbaare inmondigen* der Adertakken te laten; naardien deeze plaatsen altoos van Klapvliezen voorzien zijn.

rum Defensivum of *Diapalmum* enz. : of men kan eenvoudig het wondje dekken met een vet gesmeerde *Emp. Defensivum Vigonis*.

Zo de Randjes eenigzins hard mogten zijn, gebruikt men de *Emplastrum Saponatum*, of *Mucilago*, onmiddelijk op dezelve gelegd.

Wanner de Zweering uit eene *inwendige Oorzaak* afhankelijk is, moet, buiten deeze voorgestelde middelen, de *Vochttroom* altoorens, door daar toe bekwaame voorchriften, verbeterd en gezuiverd worden.

In inwendige oorzaken.

III. K L A S S E.

OVER DE ZWAARE, EN ZOMTIJDS GEVAARLIJKE TOEVALLLEN.

I. VLOEIJING OP HET GELAATEN DEEL.

Zomtijds ziet men, dat na eene Aderlaating, schoon na de konst, zonder kwetzing van andere deelen verricht, — echter kort, of eenigen tijd na de Operatie, het gelaaten deel begint te zwellen, *Roosächtig*, *Ontflooken*, *Rood* en *Pijnlijk* te worden; ja zomwijlen zo spoedig en vreeslijk toeneemt, dat het deel in gevaar van *Stikking* en *Versterving* geraakt (*), — welk

Bepaaling.

(*) Zie hier van een voorbeeld bij *Dionis*, daar reeds den *tweeden dag* na dit Toeval het *Vuur* (*Spacelus*) en den *derden* de *Dood* volgde. *Chir. Oper. bladz. 532 & 533.*

welk *Toeval* als dan een *Vloeiing* (*fluxio*) op het *gelaaten deel* genoemd wordt.

De Oorzaak is altoos afhankelijk van eene *Ziekte - Stof*, welke in de *Vochten* des *Lijders* huisvest: want door de *Ontlasting* van dat deel, eene *Ruimte* vindende, geeft gelegenheid om zich aldaar neder te zetten.

In dit geval moet de *Aderlaater* altoos zienen toevlugt tot eenen *Genees - Heer* neemen, om den *Aart der Ziekte* met gepaste *Hulpmiddelen* tegen te gaan.

Uitwendig gebruikt men, zo het gebrek nog in den beginne en ligt is, verkoelende, en verzachtende *Stoovingen* (*fomenta*), als bij voorbeeld:

Warm gemaakten *Witte - Wijn* (*Vinum Album*); of wel,

De *Geest van Camfer Brandewyn* (*Spiritus Vini Camphoratus*), *Azyn van Goudglit* (*Acerum Lithargyrii*) en *Kalkwater* (*aqua Calcis*) onder elkanderen vermengd, en telkens een weinig warm met kompressen over het deel gelegd.

Ook is in dit geval het *Unguentum Nutritum & Album Camphoratum* op linnen gesmeerd en herhaalde reizen aangelegd, van veel dienst.

Doch zo het gebrek hevig is zullen de *Pappen* (*Cataplasmata*) van meer nut zijn. — Hier toe kan deeze volgende of diergelijke

verzachtende en pijnstillende Pap gebezigd worden, als:

neem,

℞.

Kamillen en Vlier Bloemen; Altea en Malva-Bladeren, van ieder een hand vol : kookt het in half Melken Water, tot een Pap.

Flores Camomillæ

— *Sambuci* ;

Herbæ altheæ

— *Malvæ, a. a. m. jē*

coque in lac dulcis &

aqua commune P.

æq. q. s. ut. F. Cata-

plasma.

Deeze *Pap* moet bloot op het beledigde deel, en zo warm als mogelijk is, doch wel uitgewaazemd, om de drie of vieruuren herhaald, aanggelegd worden.

Zo het toeval hevig wordt, en verftikking drijgt, moet het deel op eenige plaatsen met *Insnijdingen (Scarificationes)*, en met die middelen, welke in het *Heet- en Kouduur (Gangrena & Sphacelus)* bij de Heelkundige Schrijveren genoegzaam te vinden zijn, behandeld worden (*).

II.

(*) Van eenigen wordt in dit geval herhaalde Aderlaatingen op het tegen over gestelde deel aangepreezen: — doch hier door stelt men die deelen in een en hetzelfde gevaar als het eerste en zal dierhalven door voorzichtige *Genees en Heelkundigen*, hier in, nimmer goedgekeurd worden.

II. KWETZING VAN HET BEENVLIES (*Punctura Periostii*).

**Bepaa-
ling.** Wanneer de Ellepijps - Ader op den Arm, de Moeder - Ader aan de binnen enklaauw, of eenigen aan het Hoofd geöpend worden, loopt men, zo men het Lancet te diep steekt, gevaar van het *Beenvlies* (*Periostium*) te kwetzen.

**Kentee-
kenen.** Een buiten gewoon gevoel, op het oogerblik der steek, de weêrstand van het Lancet 't welke verftompt en zomtjids zonder punt te rug komt, veeltjids verzeld van pijn, spanning en ontsteeking, welke zich langs het been, welks Vlies gekwetst is, uitstrekt enz., zijn de aantoonende Kentekenen, eener kwetzing van dat deel.

**Genee-
zing in
ligte toe-
vallen.** Zo de Toevallen niet aanmerklijk zijn, verge-
noegt men zich met Kompresen, in een *vijfde
deel Brandewijn*, en vier deelen gemeen Water nat
gemaakt, 'er op te leggen.

**In zwa-
re toeval-
len.** Doch zo de Pijn hevig is, neemt men zijne
toevlugt tot pijnstillende Pappen. — hier toe
kan men met vrucht gebruiken:

Kruim van Witte Brood (*Micæ Panis albi*),
met Witte Wijn (*Vinum Album*): — of
kruim van witte Brood, Saffraan (*Crocus*),
zoete Melk (*Lac dulcis*): of die, welke
wij reeds *bladz. 109* hebben voorgesteld.

Dit

Dit noch anderen niet helpende, is men verplicht, het gekwetste en gespanne Beenvlies, tot vermindering der spanning, en bedaaring dertoevallen, te doorsnijden.

III. KWETZING VAN HET PEESACHTIG UITSPANSEL (*Punctio in Aponeurosi*).

Bij het openen van de Midden-ader (*Vena Mediana*) op den Arm, ter plaatse van de tweehoofdige Spier, waar van dit uitspanzel afstamt, is men meerendeels, zomtjids ook op de Hand en Voet, aan de kwetzing vandat deel onderworpen (*).

Eene Pijn, die zich aanstonds door het geheele deel verspreidt, en van tijd tot tijd vermeerdert, gevolgd zomwijlen van Zwelling en Hardheid, ter plaatse van de opening en een tegenstand aan de punt van het Lancet, zijn de Teken en deene Kenteke-
nen. deezer kwetzing.

Omslagen van zachte en verkoelende middelen, in den beginne gebruikt, kunnen van veel Genee-
zing. nut zijn, zie bladz. 103. — Ook is het *Unguen-*

(*) De Peezen (*Tendines*) bestaan uit dicht op elkandere gepakte vezeldraden (*fibræ*); maakende eene Ronde dikke of platte staart der Spier: anderen breiden zich als een dun Vlies nit; en dit laatste is het, 't welk gemeenlijk *Peesachtig uitspanzel* (*Aponeurosis*) genoemd wordt.

guentum Rosarum, *Populeum*, *Nuitum*, of diergelijke van veel dienst.

Doch zo de Toevallen hevig zijn, en 'er zwaare pijn, hardheid, zwelling en ontfteeking plaats heeft, moet men verzachtende en pijn stillende Pappen (*Cataplasmata*) (*bladz.* 109 en 110) aanleggen.

In het wondje druipt men (het zelve een weinig van elkanderen haalende, of des noods zijnde, het nog wat verwijderende) *Warme Terpentijn Olie*; of ook de zonder Alkali geprepareerde *Tinctuur van Barnsteen* met *Balsem van Peru* vermengd. — Anderen prijzen aanden *Balsem van Arceus*, *van Copaiven*, of de *Oli van Hyperici* enz. Zomwijlen doorweekt men een *Wiekje* met deeze *Oliën* of *Balsems*; en na dit alvorens op het wondje gelegd te hebben, houdt men 'er een warm gemaakte *Spatel* op. — Doch, met moet zorg draagen, dat dezelve, (of zo de *Oliën* en *Balsems* in het wondje gedruipt wierden, ook deezen) niet te heet zij, hier door zoude meer pijn en zwaare toevallen verwekt worden.

Inwendige hulpmiddelen. Veeltijds worden op een tegen over gesteld deel herhaalde Aderlaatingen, eene goede Leeswijze, verkoelende en ontbindende Hulpmiddelen, ten uiterste en allernoodzaaklijkst, in de aanhouding of vermeerdering der toevallen, vereischt.

Zo de toevallen niet bedaaren, is men verplicht de Opening te verwijderen en met de voorgesfelde middelen aan te houden. — Zomtjids worden 'er Ettergezwellen (*Abcesfus*) boven of onder de kwetzing voortgebracht, welke moeten geöpend, gezuiverd, en geheeld worden.

IV. PEESKWETZING (*Punctura Tendinis*).

Deeze Kwetzing kan niet alleen op de Hand en den Voet, maar ook, en wel het meest, in het vouwen van den Arm, aan de tweehoofdige spier, onder de Midden Ader gelegen (*bladz. 9*), voorvallen. Bepaa-
ling.

De hevige Pijn, die de Lijder op het oogenblik der steek, door den geheelen Arm, (verönderstelt op dat deel gelaaten te zijn) tot aan het Schouderbeens-hoofd (*Caput Ossis Humeri*) gevoelt, en den tegenstand, dien de Aderlaater aan de punt van zijn Lancet ontwaart, doen kennen, dat dit deel, of wel deszelfs Scheede (*Vagina*) gekwetst is (*). Kente-
kennen.

In+

(*) De Beroemde HALLER beweert, dat *Peezen* en *Peesachtige Uitbreidingen* van gevoel ontbloot zijn; en de toevallen, die uit de kwetzing dier deelen ontstaan, alleen afhankelijk zijn van gekwetste Zenuwakjes, welke in alle Lichaams deelen het gevoel verwekkend zintuig uitmaken. — Doch de BARON VAN SWIETEN betoogt, dat de

Gevol-
gen dee-
zer kwet-
zing.

Indien de Kwetzing maar ligtelijk geschied ; gaat de pijn zomtjids spoedig over : — maar wanneer dezelve aanhoud , wordt zij wel dra gevolgd van opzwellling , spanning , ontsteeking en verstijving van het geheele deel ; — van koorts , stuiptrekkingen , verzaameling van vochten , het koud vuur en eindelijk den dood.

Genee-
zing.

In den beginne zijá (op den anderen arm) herhaalde Aderlaatingen , welke de aangroei der toevallen verhinderen , zeer nuttig. — Men dekke het deel met een pijnstillende Pap of Stooving (*bladz. 109 en 110*) en behandelé het wondje , als in het voorige Hoofddeel (*bladz. 112*) gezegd is.

Door af-
snyding.

Niettegenstaande deeze voorzorgen , de toevallen echter vermeerderende , is de veiligste en eenigste wijze , om het deel en Leeven van den Lij-

onmiddelijke aanraaking der Peezen , welke van haar bekleedzel ontbloomt zijn , aanmerklijke toevallen verwekken ; maar met dit laatste voorzien , het gevoel minder is. — Zie hier van een overtuigend geval , door zijn ED. verhaald , in de Aanteekeningen op de Kotte Stelingen van BOERHAAVE 1 deel *bladz. 451 & seqq.*

Wij zullen derhalven in het verschil der Geleerden , over de gevoelig- of ongevoeligheid der peezen , niet intreden. — 't Is genoeg dat wij bewust zijn , dat uit de kwetzing dier deelen *eene Pijn* , en daar uit veelmaalen hevige en zwaare Toevallen ontstaan kunnen.

Lijder te behouden, *de Pees dwers af te snijden* (*). — Hier door wordt de Bron der heerschende toevallen gestuit: en door eene goede *Plaatsing*, en behoorlijke *Balsemächlige* middelen, heeft men meermaalen diergelijke deelen, zonder verlamming zien herëenigen (†).

V. ZENUW-KWETZING (*Punctura Nervi*).

Men kan geene scheidings des geheels maaken, op wat deel van 't Lichaam ook, of 'er zijn Kleine Zenuw-Vezeltjes in begreepen; — doch wij beöogen door eene *Zenuw-Kwetzings* eene Kwetzing van eenen der zichtbaare takken, welke bundeltjes zijn, en met eene scheidde bedekt (*zie bladz. 6*).

Ter

(*) Bij eene gekwetste Pees rekken derzelve heel gebleeven vezeldraaden geweldig uit, en verwekken na maate deezer uitrekking, een min of meerdere trap van Pijn, en deeze de verzellende toevallen. — Dierhalven, zo dezelve niet spoedig bedaaren, is de geheele afsnijding van dat deel onvermijdelijk. — Zelden echter zijn de toevallen zo hevig, dat deeze Operatie verëischt wordt.

(†) Dat de *Doorsnijding der Pees* het deel niet altoos verlamt, blijkt uit verscheide gegronde waarneemingen. — De Heer GRENIER had de Pees van de Tweehoofdigespier digte bij haare implanting, afgesneden; en echter wierd de beweging en krachten van den Arm hersteld. — *Zie de Fransche Merc. van Julij 1734.*

Op wat deel de zenuw meest gekwetst wordt. Ter plaatse van de Tweehoofdige-Spier (*Musculus Biceps*) in het vouwen van den arm, ligt derzelver Zenuw, en deeze is het, welke het meest ongelukkig, bij eene Aderlaating gekwetst wordt. — Zie ook *bladz.* 102.

Kentekenen. Bijna dezelfde Toevallen, doch wel zo hevig, als bij de Pees-Kwetsing, doen de *Zenuw-Steek* kennen.

Toevallen en derzelver oorzaken. Hoe eene Zenuw meer gespannen is, hoe weiniger vezelen eener Gekwetste Zenuw geheel zijn gebleeven, des te grooter zal derzelver rekking zijn; des te zwaardertoevallen zullen 'er komen; en des te heviger zal de pijn zijn: — uit de Pijn ontstaat Koorts en Ontsteeking; niet zelden komen 'er ook Stuiptrekkingen uit voort: — op de ontsteeking volgt zomwijlen het Vuur; doch zomtjids formeeren zich na de Zenuw toe, in het Vet als ook op afgelegene plaatzen, *Verzweeringen (Abscesfus)*: — inzonderheid worden de Klieren daar door aangedaan; en hier van blijven allerlei *Boezems*, en op het laatst *Pijpzweeren* over.

Maar op eene minder gespannen, of ook geheel doorgesneeden Zenuw, zullen diergelijke schriklijke ongemakken niet volgen (*).

De

(*) De Zenuw op zich zelve is eene zachte, weeke samenstelling, voortkomende uit het Merg der Hersenen

De behandeling van dit toeval evenaart aan *Genees- zing.*
 dat der Pees-Kwetsing, — dat is, men stelt her-
 haalde Aderlaatingen, eene naauwkeurige week-
 maakende en verkoelende Leevenswijs, zachte en
 pijnstillende middelen, in 't werk.

Gaande vervolgens zo dit vruchteloos is, tot
 de behandeling, als bij *hevige Pees-Kwetsingen*
 (*bladz. 114*) geleerd is, over (*). — Echter
 moeten wij aanmerken, dat *de Zwarte Bal-*
sem van Peru in het wondje gedruipt, door van
 SWIETEN, als een krachtdaadig middel in de *Ze-*
nuw en *Peeswonden* wordt aangepreezen (†).

Aan deeze Wonden, als ook aan die der Pee- *Welke*
 zen, zijn alle vette, koude, waterächtige, scher- *middelen*
 pe *schadelijk*
zijn.

(*Medulla Cerebri*); doch het Vlies, dat vrij dik is, en
 waar meede ieder afzonderlijk zenuwtje, en ook alle te
 gelijk meede bekleed zijn, geeft de tasi- en hardheid
 aan dit wezen. — Dierhalven hangt de geheele uitrek-
 king, en de daar op volgende toevallen, van deeze Vlie-
 zen of Rokken, en de varjes, die door dezelve verspreid
 zijn, en niet van het zenuw wezen zelven, af.

(*) Doch hier onder is begreepen, dat eene afgesnee-
 de Zenuw eene ongevoeligheid, en verlamming van dat
 deel, daar de zelve toe geschikt is, verwekt, en nimmer,
 noch door de *Natuur*, noch door de *Konst* kan herée-
 nigd of hersteld worden.

(†) Aantek. op de Korte Stellingen van BOERHAAVE, I deel
bladz. 452.

pe en uit honig bereide middelen nadeelig. — Ook moet de aandoening der lucht geweerd en gemyd worden.

Over het onderscheid der kenmerken, bij de Beenvlies-, Peesachtig Uitspanzel-, Pees- en Zenuw-Kwetzingen.

Het is in veele opzichten moeielijk uit de Toevallente besluiten, welke deelen door het Lancet gekwetst zijn, door dien deze vier laatste in haare uitwerkfelen zeer nabij den anderen komen; — echter zullen wij, ten nutte der Ongeoeffenden, eenige hier toe oplichtende bedenkingen mededeelen.

Tekenen der kwetzing van het Beenvlies, *De Kwetzing van het Beenvlies* geschied zelden, dan op den Voet, aan het Hoofd, en op de Ellepijps - Ader, en onderscheidt zich door eene in den beginne minder hevig en in 't vervolg diep liggende en bepaalde pijn; — ook dat ter plaatze der steek gaene Peezen of Zenuw-Takken gelegen zijn.

Tekenen van de kwetzing van 't peesachtig uitspanzel. *Het Peesachtig Uitspanzel* toont zich gekwetst te zijn, door de nabij gelegenheid van Peezen, en de bewustheid, dat het Lancet niet op dezelve geraakt heeft. — Hevige pijn in den omtrek van dat deel, eene spoedig opkomende hardheid enz, doch eene mindere hevigheid van toevallen, dan in de Pees- en Zenuw-Kwetzing plaats

plaats heeft, zijn de verzellende en schetzende kenmerken.

Eene Peeskwetzing blijkt uit de ligging, en Tekenen aanwezigheid eener Pees juist onder de ge eener Pees. maakte opening, — verzeld van de daar kwetzing, bij (*bladz. 112.*) opgegeeven toevallen, die zich echter in den beginne niet verder, dan tot in de inplanting van derzelver deelen uitstrekt.

Doch de Zenuw-Kwetzing ontdekt zich, dat Tekenen daar ter plaatse geene Pees, geen Uitspanfel, of eener Zenuw-Beenvlies gelegen is: ten minsten dat men be- kwetzing, wust is, dat deeze deelen door het Lancet niet zijn geraakt: — en echter de hevige aanhoudenheid van de pijn, welke zich in, door en over andere deelen uitstrekt. — Veelmaalen worden deeze Kwetzingen ook spoediger gevolgd van ontsteeking, Kramp, Koorts, en andere toevallen. (*).

VI. SLAG-ADERKWETZING.

Wanneer men op den arm de Leverader (*Ve- Gebeure na meest op*)

(*) Men moet omtrent alle deeze Toevallen in acht neemen, of zij *alleen* uit de aangebragte Kwetzing, dan wel, of ze met eene Kwaad-Sappige Lichaams gesteldheid zijn zaamengesteld.

Ook zullen zij in een sterk en zwak Lichaam verschillen: want bij den *eersten* wordt het bloed met meer geweld *em*, en *na* het gekwetste deel gedreeven, dan bij den *Laatsten*, en verwekt hier door des te heviger en geweldiger toevallen.

De arm
slagader. *na Basilica*) opent, kan zomwijlen de Arm Slag-
ader (*Arteria Brachialis*), welke nevens of on-
der deeze ader ligt, ligtelijk, bij ongeluk of
onvoorzichtigheid gekwetst worden. (*).

Verdee-
ling. Deeze Kwetzing is in derzelver Holte door-
gaande, of alleenlijk in haare buitenste Vlie-
zen. — Die, welke tot in haare Holte door-
gaat, is weder onderscheiden, door dat, het
bloed buiten de luid en bekleedzelen uit-
stort, of onder de huid en tussehen de be-
kleed-

(*) Het is echter niet altoos zeker, dat de Arm-Slagä-
der de Lever-Ader verzelt: — bij zommige Voorwer-
pen ligt de Slagader zeer diep; bij anderen boven de
Spieren even onder de huid; en wederom bij anderen
overkruisen zij elkanderen: — doch zomwijlen wijkt
de loop deezer Slagader wel eens van haare natuurlijke lig-
ging af; en de Waarneemingen bevestigen, dat zij meer-
maalen de Hoofd-Ader verzeld. — Zie hier aangaande
Vink *Aanmerkingen op de Chir. Oper. van DIONIS, bladz.*
216.

Dierhalven is het (dat nogthans maar al te veel ver-
zuimd wordt) van de uiterste noodzaaklijkheid, zo men
een deezer Vaten wil openen, alvorens men den Band
legge, de *Plaats en Ligging* der Slagader (als *bladz. 46*
geleerd is) te onderzoeken.

Wij vinden bij C. GUATTANI, dat ook een der Kleine
Takken van de *Arteria Tibialis*, op den Rug des voets
gelegen, bij eene Laating op dat deel kan gekwetst wor-
den. — Zie hier van een Voorbeeld in zijn *Ver-
hand. over de Slag-Adergezwollen, 22 Waarn. bladz. 89.*

kleedzelen invloed: aan welke laatste men den naam van VALSCHE SLAGADERBREUK (*Aneurisma Spuria*) heeft toegevoegd.

De Oorzaaken zijn: — 1.) dat de Aderlaater (wel meest bij het openen der Lever-Ader op den arm) ongelukkig de Slagader geheel of ten deele doorsteekt; — 2.) en vooräl kan dit gebeuren, wanneer de Slagader zich boven de Ader verheft, en dus dezelve voor de laatste doet aanzien; — 3.) ook wanneer de Lijder door Stuiptrekkingen is aangetast, waar door het deel in eene geduurige beweging is, en dus de Ader moeilijk van de Slagader kan onderscheiden worden; — 4.) of dat aan den Aderlaater geen genoegzaame tijd, om den arm gade te slaan, gegund wordt; — 5.) en eindelijk, dat men bij het openen der voorgemelde Ader de punt van het Lancet te *Perpendiculair*, en niet schuin *E-leverende* genoeg, inbrengt.

In het Eerste Geval, naamelijk, als de Slagader tot in derzelve Holte geöpend is, springt het Slagaderlijke Bloed met geweld als eene straal en scheutsgewijs na de beweging der Pols uit. — Deszelfs Kleur is veel Rooder dan dat van de Aderen; het sremt zeer schielijk; eene drukking boven de opening vermindert deszelfs drift; daar in tegendeel de drukking onder dezelve de uitvloeijing vermeerderd.

H 5

Zo

Hoe zich hier in te gedragen, Zo dra men uit deeze verschijnselen bespeurt, de Slagader geopend te hebben, moet men zich vrijmoedig en onbeschroomd aanstellen, en het ongeluk is het mogelijk, voor Lijder en Omstanders verbergen (*).

Men trekt den Knelband zo stijf toe, als mogelijk is, latende een Helper den arm ondersteunen; intusschen dat de Aderlaater een ander, en steviger verband gereed maakt, bestaande in een stukje Zwam (*Agaricus*), of bij gebrek van dit, een stukje gekaauwd en uitgeperst Papier, ter grootte van eene Nootmuscaat; twee of drie Kompresjes, de eene grooter dan de andere; en eindelijk een Zwachtel van vijf of zes ellen lang.

Wanneer 'er eene genoegzaame menigte bloeds ontlast is, zo dat de Lijder flauw wordt (†);

zet

(*) Om dit gepast te doen, moet de Aderlaater voor-geeven, dat het bloed van den Lijder zeer driftig is, en bij gevolg meer ontlast en nauwkeuriger verbonden moet worden. — Doch, indien de Lijder of omstanders den mislag merken, moet hij dit niet stijfhoofdig blijven ont-kennen; maar de fout, als iets dat den goëffendsten Ader-laater kan gebeuren, openhartig belijden, en voorgeeven, dat 'er geene zwaarigheid is, zo de Lijder zich maar stil houdt, en aan de bevelen van den Aderlaater gehoorzaamt.

(†) Men moet echter niet altoos wachten (gelijk veelen wil;

zet men den duim boven de opening, neemende den Laatband weg, en na alles gezuiverd te hebben, legt men het *stukje Zwam*, of het *gekaauwd Papier* op het wondje; hier op de kleinste Kompres en vervolgens de overigen, zodanig, dat dezelve boven het waterpas van den arm uitsteecken: hier over legt men den Zwachtel, doch stijver dan in de gewoone Aderlaating aan, bevelende den arm voor het lijf geboogen, en zeer stil te houden.

Men bezoekt den Lijder herhaalde keeren, om te zien of het bloed niet door het verband heen dringt; en beveelt den Zwachtel nog eenige dagen, uit aanmerking van de drift des bloeds, om te houden; maakende denzelven den tweeden of derden dag, alleenlijk een weinig losser, zonder nogthans aan eene der Krompresen te raaken. — En zomtjids is men gelukkig

ge.

willen) tot dat de Lijder srauw wordt: — dit zoude nadeelige gevolgen kunnen hebben. — Bij eene *Zwangere Vrouw*, of bij Persoonen, welke dit toeval niet ligt ondergaan, was het gevaarlijk. — Zomwijlen loopt het bloed onder de huid in het Vervlies (*Cellulosa*), en in dit geval, is de toemaaking hoe eer hoe berer nuttig.

Men Richt zich den liever na de *hoeveelheid bloed*, welke de gekwetste Slagader ontlast heeft, en na de omstandigheid der verschijnzelen.

genoeg, door deeze manier, eene Slagäder - Kwetzing te geneezen (*).

Valfche
slagäder-
fpat.

Doch het geluk begunftigt hier in niet altoos den Aderlaater: — veelmaalen loopt het bloed, en vooräl zo de opening van de Slagäder niet over een komt met die der huid; of dat het zelve zo driftig niet uit het laatstgemelde kan uitvloeijen, in de *Celluloſa* tuſſchen de Spieren onder de huid uit; — of wel, indien de opening in de Slagäder zeer klein is, en het bloed niet door de bekleedzelen kan uitloopen, ſtolt het alvorens het een merklijken aſtand der opening van het vat is voortgeſtooten, en maakt een beletzel voor eene verdere uitvloeijing en verſpreiding van het volgende bloed in de *Celluloſa*.

(*) Zie een Voorbeeld, en diergelijke gelukkige Behandeling, bij DIONIS, *Chir. Oper. bladz.* 435.

Het woord *Geneezen* beöogt niet, dat de Vliezen der geöpende Slagäder (gelijk in de Aderen gebeurt) wezentlijk weder herëenigen. Het tegengeſtelde is te klaar be- toogd: en zo men bezeft, dat de Slagäder in eene geduurige beweeging is, de gekwetſte Spiervezeltjes altoos zijn gewoon in te krimpen, en hier door het Openingje doen verwijderen, zo zal men klaar bevatten, dat de *Herëening*, zo niet onmooglijk, echter zeer bezwaarlijk, en maar zeldzaam zijn kan. — Maar door *Geneezen* verſtaan wij, dat het Wondje der Slagäder door een ſoort van *Callus* of eeltachtigheid (denkelijk door bij gelegene deelen geformeerd) geſtooten wordt.

Ja, het welk in kort als een vast en hard Li-
chaam wordt (*). — Zomwijlen formeert dit
bloed, onder de *Aponeurosis*, een gezwel, ge-
lijkende na eene waare Slagäderbreuk (†).

In deeze of diergelijke gevallen kan de BE-
WINDING van het geheele deel, als het bij Onder-
vinding best en veiligste middel, aangewend wor-
den. Behan-
deling.

Men begint (den Lijder alvorens aan de bele-
digde zijde ontbloomt en wel geplaatst hebben-
ding. Door de
Bewin-
ding.
de) met op het wondje eene welgedroogde Ke-
gelvormige fijne Spous te leggen, waar van de
Punt uit de buiten spons bestaat; hier over een
plat, doch grooter stuk, en vervolgens trapswij-
ze drukdoekjes; leggende op den Stam der Slag-
ader aan den Opperärm, eene lange dikke Kom-
pres aan. — Dit alles wordt zo lang vast ge-
houden tot dat men alle de vingeren der hand,
ieder afzonderlijk met eenen zwachtel van een'
duim breed en vervolgens met een' breeder,
de geheele Hand, den Onder- en Opperärm, met
langzaame opklimmende slagen, (en vooräl ter
plaatse van de Wond, alwaar ze eenigzins vaster
en

(*) Zie hier over de fraaije Verhandeling van den Hoog-
leeraar MONRO, *Edenburgsche Proeven*, 2 deel, bladz.
168 & seqq.

(†) Zie zodanig een Voorbeeld, door den Heer PE-
TIT, *dans les Mem. de l'Acad. des Sciences de 1736.*

en kruisfende dienen te zijn) tot onder de Ozel; en zelfs eenigen om de borst doende, heeft omwonden en vast gemaakt (*); — wordende dit al-

(*) Het verband tot de Hand en den Arm bestaat, zo als gezegd is, uit twee Zwachtels, ieder op één hoofd opgerold, waar van de eerste één duim breed en omtrent zes elle lang is, doch de andere moet een half duim breeder, en wel eens zo lang zijn.

Dit Verband wordt dusdanig volbragt: — als men het Windzel (veronderstelt het smalste) op één hoofd gerold heeft, maakt men het met eenige kringwijze slagen om de voorhand vast; daarna leidt men het zelve schuin over de nahand, tuschen den Ringvinger en den Pink, bedekt den Pink met kruipende omgangen, en gaat weder langs de nahand rugwaards tot de voorhand om eene Kringwijze leiding te maaken. — Men moet in acht nemen zo dikwijls men te rug keert, dat men altoos om de voorhand een kringwijzen Omgang maakt, om het verband vast te doen liggen. — Van de voorhand gaat men met het windzel weder schuin opwaards over de nahand na den Ringvinger, om denzelven, gelijk als de Pink, met gemelde kruipende slagen te omwinden; en leidt het zelve weder te rug, schuin over de nahand en den voorigen omgang om een X te maaken; van daar komt men weder tot de voorhand. — Met zodanige omwindingen vaart men voort, tot dat de overige twee Vingeren en den Duim bewonden zijn; omwindende vervolgens de hand met kringwijze omflagen, tot aan den onderarm, alwaar men dit windzel vastmaakt.

Vervolgens neemt men het breeder of langer Windzel, beginnende daar meede ter plaatze daar het eerste geëindigd is, loopende voorts opwaards, zodanig dat de eene Om-

alles van tijd tot tijd met Azijn en Koud Water (*Oxyeraat*) bevochtigd (*).

Dit Verband wordt om den anderen of derden dag vernieuwd, en eenigzins vaster aangeflooten; zonder dat nochtans de Drukdoekjes of Sponsjes worden aangeroord, 't welk niet voor den zestienden of twintigften dag moet geschieden (†).

Inwendig moeten verkoelende middelen, en Inwendige behan-
deling.

slag een gedeelte van den anderen bevat, tot aan het vouwen van den Arm, ter plaatze der kwetzing, alwaar men eenige Kraakelingswijze omslagen onder en boven den elleboog doet, even als in het gewoone verband tot de Aderlaating (*bladz. 52*) gebruikelijk is. Daar na loopt men verder opwaards tot onder den Oxel; den zwachtel over de Schouder heen leidende, brengt men denzelven over de Borst onder den overgelegen Oxel door, bevestigende denzelven met één of meer omwindingen, na maate de lengte des zwachrels is, om het bovenlijf vast (zie pl. II. Fig. 8.)

(*) Bij het gebruik der Spons moet wel in acht genomen worden, dat dezelve volmaakt droog, fijn, en zonder eenig bloed besmet, op het wel afgedroogde wondje der Slagader gelegd wordt, waar op zij aanstonds vastkleeft, en zwellende, eene zachte veerachtige drukking maakt. Zonder hier op acht te geeven is zij veeltijds Nutloos.

(†) Zie over dit Verband en deszelfs nuttigheid, het Aanhangzel van den kundigen Hand-Arts J. van der HAAR, achter de Verhandeling over de Slagadergezwellen van GUATANI geplaatst. — Als ook J. Z. PLATNER *Handl. tot de CHIR. I Deel* bladz. 408. & Seqq.

herhaalde Aderlaatingen gebezigd worden. — De Lijder moet weinig eeten, en niet dan waterigen en vooräl geen 'Geestigen drank drinken (*).

Tweede
manier
van bin-
ding.

Doch zomwijlen voldoet deeze handelwijs zo min als de eerste aan het Oogmerk; het bloed vlocit uit de opening, 't zij onder de huid of door het verband heen.

In dit geval word het Draaikoord (*Tourniquet*) (†) om den Opperarm (verönderfelt het

VOO-

(*) Zie J. Z. PLATNER, *ibid* 410.

(†) 'Er zijn twee soorten van *Tourniquets*, het eenē dat door Konst bereid is, en het andere *Eenvoudige* of *Gewoone*, dat in tijd van noodzaaklijkheid, en bij gebrek van het eerste gebezigd wordt.

Het eerste, zijnde een Schroef-tuig, maakt op den Stam der slagäder eene bepaalde drukking. Zie deszelfs Beschrijving en Afbeelding onder anderen bij J. Z. PLATNER *Handl. tot de Chir. pl. 1 fig. 7.*

Het andere Eenvoudige of *Gewoone* TOURNIQUET bestaat uit een vast opgerold windzel, drie of vier Vingers breed: geschikt om op den stam der Arm-Slagäder binnenwaards op den opper-arm aangelegd te worden; waar over men een' langwerpige Kompres, om den arm aanvoegt; over welke laatste weder een sterke Band of Koord tweemaal omwonden wordt, bevestigende denzelven aan de buitenzijde met eenen Knoop en Strik vast; onder welchen Band ter plaatse der Knoop men een stukje Bordpapier steekt, en daar over een stevig Houtje, ter lengte en dikte eens vingers, door welk laatste om te draaijen men den Band zo dicht tochaald, als men noodig oordeelt; kon-

nen:

voorige verband alvorens weggenoomen hebbende) op den Stam der Slagäder, omtrend vier of vijf vingeren breed, onder het hoofd van 't Opper-arm-been aangelegd; zodanig, dat deszelfs drukkende Magt, aan den binnekant des arms, juist op den Stam der Slagäder aankome (zie *pl. II fig. 1*).

Het *Tourniquet* genoegzaam toegedraaid hebbende, verwijdert men de wond der bekleedfe-len, om uitgang aan het ondergelopen en uitgestort Bloed te geeven, hierna strijkt men, met eene zachte drukking, op de omliggende en met het uitgestort bloed gevulde deelen na deeze gemaakte opening ter ontlasting aan. — Vervolgens legt men op het wondje der gekwetste slagäder een stukje Zwam (*Agaricus*), hier over weder een grooter, en nog een grooter, vervolgens wat Plukzel, eenige Kompresfen, en eindelijk het Verband aan. Zie *bladz. 125* (*).

Na dit alles draait men het *Tourniquet* een
wei-

nende het zelve door een ander bandje onder het eerste op een duim breed na bij het stukje gestooken of vast gemaakt, dus gedraaid op het deel bevestigd worden.

(*) Men begriipe ligtelijk, dat de Zwachtel in dit geval, niet gelijk in het voorige, tot onder de Okfel en om het lijf kan heengaan; maar uit aanmerking van het *Tourniquet*, tot *aan of onder* het zelve moet aangelegd en bevestigd worden.

weinig los, doch niet meer dan dat men even den Polsslag voelen kan, en neeme het zelve niet eerder, dan na verloop van eenige dagen, nit vreeze voor nieuwe en gevaarlijke Bloedstortingen, eindelijk, van tijd tot tijd het iets losfergemaakt hebbende, gheheel weg. — Verder behandelt men, als in het voorige Géval *bladz.* 127 gezegd is.

Over- Dit niet helpende, is men verplicht om den gang tot Arm en Lijder, zo het moogelijk is te behouden, en voor het dringend gevaar te redden, de Onder- den, en voor het dringend gevaar te redden, als dan de *Operatie der Onderschepping* te beproeven.

Dit wordt op de volgende manier verricht: — de Bekleedselen boven en onder de kwetzing genoegzaam verwijderd zijnde, (men veronderstelle, dat het *Tourniquet* is aangelegd, en zodanig toegedraaid, dat de klopping der Pols-Slagader (*Arteria Radiaa*) niet meer gevoeld wordt) brengt men een fijn Stiletje na boven in het wondje der gekwetste Slagader, liggende haar met het zelve een weinig op, om dus van de naast-aangehechte deelen, en, zo het moogelijk is, ook van de Zenuw te scheiden. — Vervolgens neemt men twee kromme stompe Naalden, met gewaschte draaden voorzien, brengende een boven, en den anderen beneden het wondje der Slagader, om dezelve aldaar (het Stiletje alvoor-
rens

rens weggenomen hebbende) met een tweemaal doorgestookten, of *Heelmeesters - Knoop*, te vastigen.

Het midden-deel der Slagader tusfchen deeze twee Bindingen, moet niet afgefneeden worden; om door de inkrimping der einden, geene af-fchuiwing der draaden, en dus geene nieuwe bloeding of andere toevallen te verwekken.

Vervolgens verbindt men de Wond met zachte en *Ettermaakende Digestiven*, met Plukzel maatig opvullende; hier over Kompresfen met warme *Wijn*, *Brandewijn* of iets diergelijks bevochtigd; en eindelijk een geen te knellend Verband. — Zelfs is het nuttig den geheelen Voorarm, welke geboogen en voor het lijf gebonden is, met deeze voornoemde *Stoovingen* of *Fomentatien* te beleggen.

Met het *Tourniquet* handelt men als vooren *bladz. 129* gezegd is.

Na deeze verrichting wordt gemeenlijk de onderarm en Hand doof, ongevoelig, koud en bleek; de klopping der Pols laat zich niet meer gevoelen. — Doch met het gebruik der zo even genoemde stoovingen, het vlijtig wrijven met A-zijn en Water enz. ziet men meermaalen, dat dit Deel na eenigen tijd in Warmte, Roodheid, Gevoel, en *zomtijds* de Pols in eene flaauwe

Gevol-
gen der
Operatie.

Klopping, (*) begint te herleeven, men vervolgt als dan met de *Verëtering*, *Zuivering* enz. van de wond, tot de geneezing (†).

Na

(*) Ik zegge *zomtijds*: want bij aldien men eenigen tijd na de Operatie den Polsslag in de *Radice* niet gewaar wierd, moet dit geenzins als een voor dat deel doodlijk gevolg aangemerkt worden; nadien zomwijlen die nimmer daar in meer gevoeld wordt, en echter in kracht en sterkte kan herstellen. Zie MONRO in de *Edenb. Proeven 2 deel bladz. 174.*

(†) De *Ontleedkunde* leert; dat de Arm-Slagader (*Arteria brachialis*) in het buigen van den Arm, zomtijds hooger dan laager, zich in twee takken verdeelt, welke na den Voorarm en Hand loopen. — Veel en raaden de *Onderschepping*, in geval de kwetzing boven de verdeeling plaats had, volstrekt af, uit aanmerking, dat daar door de Leevend-voedende invloed, na het ondergelegen deel, onderscheept en belemmerd wordt, en hier uit, natuurlijk eene versterking voortvloeit.

Doch onzes bedunkens kan de *Onderschepping* en *Toebinding*, schoon boven de verdeeling, echter veilig, en veelmaalen met eene heilzaame uitwerking werkstellig gemaakt worden. — De *ontleedkunde* leert, en de *Ondervinding* bevestigt, dat 'er bij het bovenste deezer Slagader een aanzienlijke Tak afdamt, welke na den Onderarm loopt, en bij ontbeering van deezen, kunnen de kleine zijtakjes, die geduurig uit de *Arteria Brachialis* voortkomen, en *inmondigen* (*inosculationes*) met de *Radice* en *Ulnaris* maaken, genoegzaam verwijderen, om eene genoegzaame hoeveelheid bloeds, aan de ondergelegen deelen te verschaffen.

Wij

Na de Operatie, (schoon geneezen zijnde ,) ^{Zwak-} ^{heid na} blijft zomwijlen eene Zwakheid in dat deel over. ^{de Ope-} ^{ratie.} Hier toe zal het gebruik van het *Unguentum Nervinum*, het welk met krachtige gedistilleerde O-
liën aangezet is, van veel dienst zijn:

Wanneer echter, na verloop van vier- en- ^{Dood-} ^{lijke ver-} ^{schijze-} ^{len.} twintig uren, het deel onder de binding onge-
voelig en koud blijft, geen Polsslag zich ver-
toont,

Wij zullen tot meerder opheldering van dit gezegde kortelijk twee gewichtige gevallen van Slagäder-Kwetzin-
zingen, welke onder vele anderen gelukkig door de Ope-
ratie geneezen zijn, hier bijvoegen. — Het *eerste geval*
beschrijft de Hoogleeraar MONRO, zijnde eene kwerzing
van den Stam der Arms-slagader, door eene ongelukkige
Aderlaating veroorzaakt, en welke na verloop van een
Jaar door de Operatie, in korten tijd, zonder verminde-
ring van Sterkte of beweeging van dat deel, hersteld wierd.
Zie de Edenb. Proeven 4 deel, bladz. 185 & seqq.

Het *anderen* verhaalt SEVERINUS, betreffende een Jou-
geling, welken de Slagäder in het midden der Dije (*Fem-
or*) gewond was, en eene hevige bloedstoring verwek-
te; doch door een Verband op dien tijd geslooten wierd.
Echter liep het bloed in de *Cellulosa* uit, en verwekte den
volgenden dag eene groote zwelling en klopping: den veer-
tigsten dag wierd de plaats geöpend, wordende omtrend
zes Ponden klonterig bloed ontlast: de Slagäder wierd bo-
ven en beneden de opening onderschept en gebonden; en was
na verloop van zes Weeken, zonder het minste nadeel
aan de Dije of aan het Been toe te brengen, geneezen. *Vid.*
de efficaci medicina, lib. 1. part 2, pag. 51.

toont, Blaaren (*Vesica*) op de hand komen, Blaauwe Vlekken zich voordoen enz. toont, dat 'er verstikking en aanstaande versterfing van 't geheele deel plaats heeft, en noodzaakt den *Heelmeester*, als dan het zelve, even onder den Schouder, tot behoud van 't Leeven wech te neemen. — Zie over de manier deezer Operatie *Le Dran*, *Sharp* en meer anderen.

Waare Slagader-
spat. Wanneer men bij de Laating alleenlijk de *buitenste vliezen* der Slagader gekwetst heeft, zo worden de binnensten, doordien zij den tegenstand van het aanvlietende bloed niet wederstaan kunnen, door de opening der buitenste heen gedreeven, en maakt langzaam of spoediger, een min of meerder groot Gezwel ter plaatse der kwetzing: — 't welk men eene WAARE SLAGADER BREUK (*Aneurisma Vera*) noemt.

Kentekenen. *De Kentekens* zijn: ('t zij het gezwel kort, of lang na de kwetzing zich voordoet) dat men op het zelve drukkende eene Klopping ontwaart, even als in de Slagader gevoeld wordt; — ligtelijk kan men het, zo het nog klein is, door drukking doen verdwijnen; doch keert, de vingeren of drukkende Macht wegneemende, oogenbliklijk weder; behoudende de huid haare natuurlijke kleur.

Geneezing. *De Geneezing* van dit gebrek bestaat voor eerst, na het gezwel alvorens te rug geduwd, en het
deel

deel in zijn natuurstaat gebragt te hebben, in eene bepaalde en aanhoudende Drukking, door het daar toe van den Hoogleeraar SENF uitgevonden Konstuig (*).

Dit niet genoegzaam voldoende, (dat mogelijk maar al te veel bewaarheid is) gaat men tot de *tweede*, en bij ondervinding aangeprezen manier, de *Bezwachting* naamelijk, van den geheel en arm, als reeds *bladz. 125* geleerd is, over.

Doch wanneer het Gebrek zeer groot en uitgebreid is, loopt men gevaar dat er eene *Valfche Slagäder-Spat* (*Aneurisma Spuria*) zal gebooren worden. — Dierhalven is het in dit geval beter de *Onderschepping*, even als in het vorige te beproeven, dan geduchter Toevallen af te wachten. — Alleenlijk moet men hier bij aanmerken, dat, wanneer het deel boven en onder gebonden zijnde, de Zak, die de *Aneurisma* maakt, moet geöpend, en het inhebbende bloed ontlast worden (†).

Wij

(*) Zie J. Z. PLATNER *Handel. tot de Chir.* pl. 1. fig. 10.

(†) Omtrend de Waare *Slagäderspat* (*Aneurisma Vera*) welke gelukkig door de Operatie geneezen is, is onder anderen Leezenswaardig de Verhandeling van den Heer JOHN MARGILL. zie het *Tweede Deel der Edenburgsche Proeven*, *bladz. 158 & seqq.*

Aanmer-
king.

Wij zullen de kwetzing der Slagader sluiten, in betrekking tot derzelve Operatie, met deeze aanmerking: dat, wanneer het bloed (door het openen der bekleedzelen) uit de bijliggende vaten, dit fijne handwerk moogt belemmeren, men als dan de gemaakte wond, alvorens men verder gaat, met Plukzel belegge en opvulle, even gelijk men in de *Trepaan Stelling* gewoon is. — Dit verzekerd en het bloeden opgehouden zijnde, gaat men op nieuw zonder verhindering tot de verdere Operatie over (*).

Ons

(*) Zie hier over den geleerden Brief van den Heer SERMES in de *Rust Uren* van A. TITSING, *bladz.* 139.

Ons oogmerk was om de Aderlaating zonder de Slagaderöpening den Leerlingen voor te stellen ; — doch by nader inzien, oordeelden wij het niet ondienstig, deeze laatste bij wijze van Aanhangzel tot dit deel te voegen. — Immers de overeenkomst is te naauw aan den anderen verknocht om dezelve daar van geheel af te zonderen.

SLAGADERLAATING.

Arteriotomia.)Bepaa-
ling.

Het Opschrift geeft genoegzaam het kenmerk deezer Operatie te verstaan: — naamelijk eene door konst in de Slagader gemaakte opening, om daar uit na vereisch bloed te ontlasten.

Waar ver-
richt
wordt.

*Slagadere*n, welke onmiddlijk op een been liggen, en voor het gevoel en gezicht vatbaar zijn, zijn het geschiktste tot deeze opening. Uit dien hoofde wordt hier toe gemeenlijk de *Slaapslagader* (*Arteria Temporalis*) verkoozen (*).

Voorzor-
gen.

Alles in gereedheid hebbende, als in de Aderlaating *bladz.* 26 gezegd is, plaatst men den Lijder op eene bekwaame plaats, latende zijn hoofd zijdewaards houden. — Men legge een smallen Band even *boven* de plaats daar men de Opening maaken wil aan; om daar door dit Vat des te beter te bepaalen, en te doen zwel- len (†).

Daar-

(*) De Heer MARTIN wil ook, dat men in gevaarlijke en hevige Borstkwaalen de Polsader (*Arteria Radica*) zal openen. Zie *Traité de La Phlebotomie & de L'Arteriotomie pag.* 481. — Doch hoe minder dit gevolgd wordt, hoe nuttiger en veiliger moogelijk voor het Menschdom.

(†) Sommigen echter gebruiken geen band, en bepaalen

Daarna neemt men een gewoon doch stevig Lancet, 't welk men geöpend in den mond steekt (zie *bladz. 27*). — Men tekent met inkt of iets anders, zo de Slagäder niet genoeg zichtbaar is, de plaats daar men dezelve gevoeld heeft, en die men verkiest te openen. — Men spanne de huid met den duim en voorsten vinger, en tuschen deeze beiden maakt men de Opening, even als in de Aderlaating (*bladz. 27*) geleerd is.

Operatie.
Eerste wijze.

Men kan ook, zo eenigen willen, een der kleinste Takjes deezer Slagäder geheel *dwars afsnyden*; en hier door kan de bloeding veiliger gestild worden.

Tweede wijze.

Het bloed springt onmiddelijk boogsgewijs, met sprongen en horten uit de gemaakte opening.

Na eene genoegzaame hoeveelheid hier van ontlast te hebben, (dat echter een goede *kwan- titeit*, wil het van nut zijn, dient te wezen) moet men bedacht zijn het zelve gevoeglijk te stuiten. — Hier toe maakt men den Band los; intuschen zet men den duim der linkerhand *onder* de opening, op het Vat, om het zelve genoegzaam te drukken; men zuivert het wondje en de omliggende deelen met de spons, leggende vervolgens een stukje

Wat onder de Kunstbe- werking verricht wordt.

Zwam

alleenlijk het vat met den vinger. — Dit is goed wanneer de Slagäder *vol* en zeer *zichtbaar* is; doch dit niet zijnde, is het zekerder, een band te leggen.

Zwam op de welafgedroogde opening der *Slagäder* hier over een *Kompresje*, en over dat een grooter, zo, dat de meeste drukking op het wondje bepaald zij; verzekerende dit eindelijk door het Verband.

Het ver-
band en
deszelfs
aanleg.

Dit Verband (*Knoop - Verband Fascia Nodosa* genoemd) bestaat uit een op twee hoofden opgerold sterk Windzel, van omtrent vyf of zes ellen lang en één duim breed. — Het midden wordt ter plaatse der wond op de *Kompres* aangelegd, gaande de eene rol over het Voorhoofd boven de *Wenkbraauwen*, en de andere om het *Achterhoofd* tot aan de overgestelde zijde; aldaar verwisfelt men de *Rollen* van hand en gaan ieder langs den zo even genoemden weg tot op de begonnen plaats; alwaar men andermaal de *Rollen* verwisfelt, en op de *kompres* een *Kruis* of zogenaamde *Knoop* maakt, om de *Slagäder* wel toe te drukken; men brengt als dan de bovenste rol over het hoofd tot aan de tegenoverstaande *Slaap*, gaande met de andere onder de *Kin* door, en aan de andere zijde weder opwaards, tot dat men op die *slaap* insgelijks de *Rollen* verwisfelt, brengende de bovenste nederwaards onder de *Kin*, en de andere opwaards over het hoofd; beiden tot op de *Kompres*; alwaar op nieuw de *Rollen* verwisfeld worden, om een *Tweeden Knoop* te
maa-

maaken ; — dan voert men de rollen weder als de eerstemaal om het Voor- en Achterhoofd ; aan de tegenoverzijde verwisselende, gaat men weder tot op de kompres, leggende als dan den *Derden Knoop* ; en na het Windfel stijf aangehaald te hebben, eindigt men met nog een enkelden omgang in de rondte om het hoofd, om als dan met spelden vast gemaakt te worden (zie *pl. II. fig. 9.*) Men is bedacht, dat intusschen de *Aderlaater* den *Zwachtel* aanlegge, een *Helper* met zijne Vingeren den omgang van den zelve op de kompres, en deeze laatste op het wondje, of in een woord het geheele Verband zodanig steune, dat door de geweldige aanpers van het *Arterieuze* bloed, de *Aderlaater* in zijn werk niet belemmerd, en de aanleg des verbands niet vruchteloos gemaakt werde.

Dit Verband blijft eenige dagen zitten ; be- Hoe ver-
der te be-
handelen,
velende den Lijder eene geduurige rust en stilte, latende hem niet dan dunne voedselen gebruiken.

Wanneer hetzelve wordt afgenomen, (dat nogthans in de eerste vier of vijf dagen niet geschied,) moet men met voorzichtigheid te werk gaan ; en zo het *Strukje Zwam* was vastgekleefd, dit niet aanroeren, maar op nieuw het voorige Verband iets losser aanleggen.

In

Waar in
nuttig.

In gevaarlijke Beroertens, hevige en langdurige Hoofdpijnen, Oogontsteekingen en spoedige door volbloedigheid veroorzaakte Blindheid enz., is deeze wijze van Laating meermaalen van vrucht geweest.

E I N D E.

VERKLAARING

DER

P L A A T E N.

PLAAT I.

Fig. 1.

Vertoont een Hoofd, waar aan de Aderen tot de Aderlaating betrekkelijk kunnen gezien worden, met den knelband om den Hals.

a . . de voorhoofds-ader.

b . . de Ader van de slaap des Hoofds.

c . . de Ooghoeks ader.

d . . de Hals-ader.

e . . de Knelband om den hals aangelegd, waar van de einden in den nek gevestigd zijn.

f . . de kompres op de hals-ader, op of even boven het sleutelbeen gelegen; zodanig nogthans, dat dezelve onmidlijk op een derzelver takken eene drukking maaken kan.

g . . het bandje onder den knelband doorgestoken, om door hetzelfde afstreckende, de Ademhaaling te beveiligen, en de kompres op de ader te doen drukken.

Fig. 2.

Vertoont eenen arm in zijne aderen, met den knelband

band zodanig geplaatst, als in de aderlaating ge-
bruikbaar is.

- a . . de laat- of knelband, wiens strik aan de
buitenzijde des arms met de luts na boven ge-
legen is.
- b . . de Hoofd-ader.
- c . . een tak van de hoofd-ader, welke met
- d . . een tak van de Lever-ader — de midden-
ader uitmaakt.
- e . . de Lever-ader.
- f . . de ellepyps-ader.

Fig. 3.

Vertoont een hand in haar aderen, met den knel-
band ter plaatse als hij in de hand laating gemeen-
lijk gelegd wordt.

- a . . de knelband.
- b . . de hoofd-ader.
- c . . de pink-ader.

Fig. 4.

Vertoont een' voet in zijn Aderen, met den knel-
band omwonden.

- a . . de Band even boven den enklaauw, de
plaats daar dezelve gewoonlijk gelegd wordt.
- b b . de in- en uitwendige Moeder-Aders en der-
zelve takken.

Fig. 5

Fig. 5.

Vertoont het garstekorn-lancet (lancette à grain d'orge).

- a. a. *de twee schildpadden bladen.*
- b. . *het Lemmer.*
- c. . *het staafje, daar de bladen en het lemmer meede vereenigd zijn.*
- d. . *het gebruineerde van het lancet.*
- e. . *het ongebruineerde of ruuw gedeelte.*

Fig. 6.

Vertoont het Haverkorn-lancet (lancette à grain d'avoine), in de gedaante van eenen flauwen driehoek geboogen, even als tot de Aderöpening vereischt wordt.

Fig. 7.

Vertoont het pyramieds-of slangentongs-lancet (lancette à pyramide).

Fig. 8.

Vertoont het zogenaamde kleine Lancetje (lancette à petit fer).

N. B. Alle deeze Lancetten zijn in hunne natuurlijke grootte afgebeeld.

Fig. 9.

Vertoont eene hand, waar in een lancet tusfchen

K

den

den duim en wijsvinger wordt gehouden , zodanig als om eene ader te openen , verëischt wordt.

Fig. 10.

Vertoont eene Ader , die op drie onderscheidene wijzen , in eene natuurlijke grootte , geöpend is.

- a . . eene schuine opening.
- b . . eene dwerse opening.
- c . . eene rechte of na de lengte van het vat loopende opening.

Fig. 11.

Vertoont de gewoone kompres of drukdoek toegevoegen , in haare natuurlijke grootte.

Fig. 12.

Vertoont den driehoeksgevouwen drukdoek , voor de laating op den ooghoek gebruikelijk , in zijne waare grootte.

PLAAT II.

Fig. 1.

Vertoont eenen arm , waar om het gewoone tourniquet en het verband tot de laating van den arm gelegd is.

- a . . wijst , hoedanig de aanleg van het eenvoudige of gewoone draaikoord (tourniquet) gelegen is.

b . .

b . . de ligging van den zwachtel tot de laating van den arm gebruikbaar.

Fig. 2.

Vertoont eene hand gelaaten zijnde, door den zwachtel bewonden.

Fig. 3.

Vertoont een voet, waar om het verband, tot deszelfs laating geschikt, gelegd is.

Fig. 4.

Vertoont het verband tot de laating van den Hals.

a . . de band, welke over het hoofd gelegd wordt.

b . . de rondom den hal gaande zwachtel, waar aan de Band a met Spelden voor het afschluiven gehecht wordt.

Fig. 5.

Vertoont het onderscheidend verband (descrimen) tot de laating aan het voorhoofd.

Fig. 6.

Vertoont het Schuit-verband (Scapha), zijnde als Fig. 5 tot de voorhoofds-laating gebruikbaar.

Fig. 7.

Vertoont het één oogdig verband (oculus simplex), waar van de driehoekige kompres ter plaatse van den neus, onder het verband, kan gezien worden.

Fig. 8.

Vertoont het verband tot de Aderlaating aan de Slaap van 't hoofd: — en de bewinding van de geheele hand en den arm.

a . . het verband tot de laating aan de slaap van 't hoofd.

b. b . de geheele bewinding van de hand en den arm.

c. c . de kruiswijze windingen ter plaatze van het vouwen des arms.

d. d . de omslagen, welken om de Borst loopen.

e . . de omslag, welke van onder den arm over den Schouder na de overgestelde zijde loopt, en waar van de windingen d. d. voortkomen.

Fig. 9.

Vertoont het knoop-verband (Fascia Nodosa), tot de Slagäder-laating aan de slaap des Hoofds, of tot derzelve kwetzing gebruikbaar.

N. B. Van alle deeze afbeeldingen is afzonderlijk en min of meer na deszelfs verëisch omstandig in de verhandeling zelve gesproken.

E I N D E.

BLAD.

B L A D W I J Z E R

DER

Z A A K E N,

IN DIT WERK VERHANDELD.

Wat men door aderlaaten verstaat.	bladz. 1
Oorsprong daar van.	ibid
Hoedanigheden van eenen Aderlaater.	2
Verdeeling van het leerstuk der aderlaatingen.	ibid

EERSTE AFDEELING

VAN HET ADERLAATEN IN HET ALGEMEEN.

Wat in deeze eerste afdeeling gevonden wordt.	Bl. 2
1.) VAN DE ADEREN ENZ.	3
Wat dezelve zijn.	ibid
derzelver rokken.	ibid
omloop van het bloed.	ibid
welk bloed zich in de bovensten en welk zich in den ondersten stam der holäder ontlast.	4 *
onderscheid tusfchen eene ader en slagäder.	5
. . . tusfchen eene Ader en Pees.	6
. . . tusfchen eene Ader en Zenuw.	ibid
. . . tusfchen eene Ader en een Watervat.	7
hoedanig het watervat verdeeld wordt.	ibid
of eene zenuw uitwendig kan gevoeld worden.	ibid *
welke watervaten bij de laating gekwetst zijnde, eene lekking veroorzaaken.	ibid §

2.) PLAATS DER ADERLAATING.	bl. 8
verdeeling in algemeene, en bijzondere plaatsen.	8
welke Aderen aan het hoofd geöpend worden.	ibid
en waar deeze zich ontlasten.	9
. . . aan den Hals geöpend worden.	ibid
en waar ontlasten.	ibid
. . . aan den arm geöpend worden.	ibid
en waar zij zich ontlasten.	10
welke Aderen op de hand geöpend worden.	ibid
van waar afkomstig.	ibid
. . . aan de Roede geöpend worden.	ibid
. . . aan de Heup.	ibid
. . . aan de Kuit.	ibid
. . . op den Voet.	ibid
waar zich alle deeze vaten ontlasten.	11
3.) OVER DE WERKTUIGEN BENOODIGT TOT HET DOEN EENER ADERLAATING.	Bl. 11
welke werktuigen gebezigd worden.	ibid
wat de Laatband is.	ibid
. . . het Lancet is.	ibid
een gebreiden laatband moet nimmer gebruikt wor- den; en reden waarom.	ibid *
verdeeling van het lancet.	12
deszelfs grootte.	ibid
vier foorten van lancetten; en welke.	ibid
welke instrumenten in vroeger tijd om ader te laten gebruikt wierden.	13 *
het lancet heeft de voorkeur boven de snepper; en waarom.	14
4.) DE	

- 4.) DE OPLETTENHEID VAN BIJZONDERE VOORWERPEN EN GEVALLEN WAAR IN MEN ADERLAAT. bl. 14
- Inleiding. ibid
- het is noodig, dat een Aderlaater bijzondere voorwerpen en gevallen gadeslaat. 15
- Laatingen, welke door een geneesheer zijn voorgesteld, kunnen altoos niet veilig verricht worden. ibid *
- waar op een Aderlaater dient acht te geeven. 16
1. op de krachten. ibid
- ... ouderdom. ibid
- ... manier van leeven. 17
- ... gewoonte. ibid
2. tijd van Aderlaating ibid
- wordt onderscheiden in een tijd van noodzaaklijkheid ibid
- en in een tijd van verkiezing. 18
- men moet niet kort na den eeren aderlaaten. ibid *
- in eene voorbehoedende Aderlaating wordt de zuivering der eerste wegen aangepreezen. ibid
3. gevallen, waar in eene Aderlaating vereischt wordt. 18
- wat bloedrijkheid is, oorzaken, kentekenen en gevolgen. 20 *
4. geseeldheden, waar in de Aderlaating schaadelijk is. 20
- de Aderlaating kan bij waterzuchtige niet altoos vermijd worden. 22
- bijzondere omstandigheden kunnen, schoon bij tegenstelde voorwerpen, echter eene Aderlaating vereischen. 23 *

5. De Aderlaating bij zwangere vrouwen wordt
in vijf klassen verdeeld. b. 23
een voorbeeld van menigvuldige aderlaatingen bij
eene zwangere vrouw. 25
- 5.) VAN HET HANDWERK EENER ADERLAATING. Bl. 25
wat het zelve zij. ibid
wat voor de operatie moet verricht worden. 26
. . . onder dezelve te doen. ibid
Plaatzing is, of uit noodzaak, of uit verkiezing. ibid
aanlegging van den knielband. ibid
hoe de operatie verricht wordt. 27
de tijdperken deezer operatie. ibid
de steek. ibid
de opsnijding. 28
hoe het lancet wordt iugebragt. ibid
. . . de vaten geöpend worden. ibid
eene grootte opening boven eene kleine te verkie-
zen; en redenen waarom. 29 *
wat na de operatie verëischt wordt. 29
dezelve moet met zo weinig onslag als mogelijk is
verricht worden. 29 †
een geval door DIONIS verhaald van een ongemeen
omslagige Aderlaater. ibid
- 6.) OVER DE HOEVEELHEID VAN HET AFGELAATEN
BLOED. bl. 30
hoe veel bloeds op eens afgelaaten wordt. ibid
wat zommigen voor een teken, dat 'er genoegzaam
bloed ontlast is, houden. ibid *
de herhaaling eener Laating kan niet bepaald wor-
den. 31
TON.

’t onnoodig Aderlaaten is schadelijk, en geeft gele- genheid tot bloedrijkheid.	bl. 31
de gevolgen hier van	ibid *
in hoe korten tijd het bloed bij een gezond mensch hersteld wordt.	ibid †
voorbeelden van menigvuldige Aderlaatingen.	ibid
hoe men zich van ’t onnoodig Aderlaaten ontwent.	32 *
 7.) BESCHOUWING VAN HET BLOED.	Bl. 33
Wat men door bloed verstaat.	ibid
Waar uit zaamengefeld.	ibid
hoe het zelve na de aftapping zich vertoont.	ibid
het bloed nog warm afgetapt zijnde, damp’t ’er een wafem uit; en wat eenigen daar van gevoelen.	ibid *
het vaste gedeelte, wat het zij.	33
wat de wijze is.	34
waar uit men de hoedanigheid van ’t bloed beoor- deelt.	ibid
de evenredigheid.	ibid
. . . Aart.	35
Welke gesteldheden het bloed bij bijzondere voorwer- pen heeft.	ibid *
de Kleur.	36
. . . van het vaste gedeelte.	ibid
. . . van het vloeijbaare.	37
de korst op het bloed.	ibid
is goedaartig,	ibid
of kwaadaartig.	ibid
het schuim.	38
wanneer de Aderlaating in eene ontsteekings-korst nuttig is.	ibid
wanneer schadelijk.	ibid
	Het

Het bloed van zwangere vrouwen is meest altoos met
 een ontsteekings-korst bezet, reden hier van. bl. 38 *
 hoe lang de Aderlaating herhaald wordt. 39
 de bloote beschouwing van het bloed, is alleen niet
 genoegzaam. ibid*

TWEEDE AFDEELING.

OVER DE UITWERKZELEN VAN HET ADERLAATEN.

- Verdeeling van dit Hoofdstuk. Bl. 39
 . . . in algemeene en bijzondere uitwerkfelen. ibid
- 1.) OVER DE UITLEDIGENDE ADERLAATING. 40
 derzelve uitwerkfelen. ibid
 hoe lang herhaald moet worden. ibid
 doch heeft altoos geen regel. 41 *
 waar in schadelijk. 41
- 2.) OVER DE AFLEIDENDE ADERLAATING. bl. 41
 hoe dit uitwerkfel wordt voortgebracht. 42
 nut deezer Aderlaating. ibid
- 3.) OVER DE AANTREKKENDE ADERLAATING. bl. 43
 op wat plaatsen verricht wordt. ibid
 verschil over de afleidende en aantrekkende Aderlaa-
 ting. ibid *
- 4.) OVER DE VERMINDERENDE ADERLAATING. bl. 43
 Bij welke voorwerpen gebruikelijk. 44
 hoe dezelve werkt. ibid

DERDE AFDEELING.

OVER DE ADERLAATINGEN IN HET BIJZONDER. bl. 44
 Verdeeling,

in gewoone,	Bl. 44
. . minder gewoone, en	
. . zeldzaame Aderlaatingen.	ibid
I. LOVER DE GEWOONE ADERLAATINGEN.	
I. ARM-LAATING.	Bl. 45
Bepaaling.	ibid
Welke Aders op den Arm geöpend worden.	ibid
Wat tot deeze operatie vereifcht wordt.	ibid
Noodige toefstel en plaats van den Lijder.	ibid
Onderzoeking van den Arm.	46
De aanleg van den Laataband.	ibid
De huid in 't aanleggen van den band niet opschuiven.	47 *
Redenen, waaröm men den band boven de plaats die men openen wil, aanlegt.	ibid †
De uitkiezing van het vat.	48
Het doen der operatie.	ibid
Noodige verrichtingen onder het uitloopen van 't bloed.	49
De aanleg van het verband.	50
Wat de kompres is.	51
. . . zwachtel is.	52
Hoe dezelve wordt aangelegd.	ibid
Verschillende manieren van aanlegging bij zommigen gebruikelijk	ibid *
De bezorging,	
zo van den Arm	
als van den Lijder.	54
De slaap mag men toefstaan.	ibid
Doch is zomtjids fchaadelijk.	ibid.
	EENI.

EENIGE AANMERKINGEN BETREKLIJK DE
ADERLAATING OP DEN ARM.

I. Hoe het licht geplaatst wordt.	bl. 55
II. Geene aders zonder het gezicht of gevoel te openen.	ibid
Verkeerd gevoelen van cenige Heelmeesters hier over.	ibid *
III. De plaats niet uit het gezicht verliezen.	56
IV. Waar de ader geöpend moet worden.	ibid
V. Hoe men de pees van de tweehoofdige spier ontdekt.	ibid
VI. Omzichtigheid bij zommige Aderlaatingen.	57
VII. . . . bij de midden en Leverader.	ibid
VIII. . . . bij het aderlaaten in de kinderziekte.	5 ⁸
IX. . . . bij waterzuchtigen.	ibid
X. Hoe men met de rechterhand op den linker-arm Aderlaat.	59

II. ADERLAATING OP DE HAND.

Bepaaling.	Bl. 59
Welke aders op de hand geöpend worden.	ibid
Voorzorgen.	60
Aanleg van den laatband.	ibid
Hoe geöpend en verder behandeld wordt.	ibid
Waar aan men de hoeveelheid van het uitgelopen bloed ontdekt.	61 *
De kleur van 't water is onzeker.	ibid
Het verband.	61
Deszelfs aanleg.	62
	III.

III.) ADERLAATING OP DEN VOET.

Bepaaling.	bl. 62
Welke vaten op den Voet geopend worden.	ibid
Voorzorgen.	ibid
Hoedanig deeze Operatie verricht wordt.	63
Eenigen leggen den Laatband onder de knie, en waarom.	ibid*
Het Verband.	64
Bezorging van het deel.	65
De opening moet altoos ruim gemaakt worden.	ibid
De Voetlaating wordt aangepreezen 's namiddags te doen; en waarom.	ibid*

II. OVER DE MINDERGEWONE ADER-
LAATINGEN.

I.) ADERLAATING AAN DEN HALS.

Bepaaling.	Bl. 66
Voorzorgen.	ibid
Aanleg van den Laatband.	ibid
Hoedanig dezelve te openen.	67
Wat na de opening te doen.	ibid
Wanneer de strotader niet zichtbaar is, konnen twee van haare takken geopend worden.	ibid*
Het Verband.	68
Anders een Konst-tuig.	69
Bij noodzaaklijkheid kan het wondje met eene naald toegemaakt worden.	ibid†

2.) ADERLAATING OP HET VOORHOOFD.

Bepaaling.	Bl. 70
	Voor

Voorzorgen.	Bl. 70
Aanleg van den Drukband.	ibid
Manier van Opereren.	71
Het Verband.	
Wordt onderscheiden,	
in het onderscheidend en	
— schuitverband.	ibid
De aanleg van het eerste.	ibid
— van het tweede.	72

III.) ADERLAATING OF HET OOG,

Bepaaling.	Bl. 73
Waar in gebruikelijk.	ibid
Voorzorgen.	ibid
Manier van Opereren.	ibid
Wat onder de Operatie te doen.	ibid
. . . na dezelve.	74
Het Verband.	ibid

III. OVER DE ZELDZAAME ADERLAATINGEN.

I.) ADERLAATING ONDER DE TONG.

Bepaaling.	Bl. 75
Voorzorgen.	ibid
Manier van Opereren	ibid
Wat na de Operatie te doen.	ibid
Het Lancet heeft boven de Schaar de voorkeur.	ibid *
	II.)

II.) ADERLAATING AAN DEN SLAAP VAN
HET HOOFD.

Bepaaling.	bl. 76
Voorzorgen.	ibid
Manier van Opereren.	ibid
Wat na de Operatie te doen.	77
Het Verband.	ibid

III.) ADERLAATING OP DEN OOGHOEK.

Bepaaling.	Bl. 78
Voorzorgen deezet Operatiën.	ibid
Hoe dezelve verricht wordt.	ibid
Het Verband.	ibid
Noodige voorzorgen , betrekkelijk de <i>voorhoofds-Slaap- pen van het Hoofd - en Ooghoekslaating.</i>	ibid

IV.) ADERLAATING AAN DEN NEUS.

Bepaaling.	Bl. 79
Vorbereidzels.	ibid
Operatie.	ibid
Wordt bij geluk getroffen.	ibid
Wat na de Operatie te doen.	ibid
Het Verband.	80
Aderlaating in den Neus, Wordt afgekeurd ; en Reden waarom.	ibid *

V.) ADERLAATING OP DE MANLIJKE ROEDE.

Waar in gebruikelijk.	81
Behoeft geenen Knelband.	ibid
Operatie.	ibid
	Hoe

Hoe veel bloed in deeze laating wordt afgerapt.	bl. 81
Het verband.	ibid

VI.) ADERLAATING AAN DE HEUP.

Bepaaling.	82
Waarin gebruikbaar.	ibid
Operatie.	ibid
Verband.	ibid

VIII. ADERLAATING AAN DE KUIT.

Voorzorgen tot deeze Laating.	ibid
Hoe geöpend wordt.	83
Wat na dezelve te doen.	ibid
Het verband.	ibid

OVER DE REDENEN, WAAROM MEN ZO VEE-
LE ONDERSCHIEDENE ADEREN OP
VERSCHILLENDE LICHAAMS
DEELEN OPENT.

Inleiding.	Bl. 83
Denkwijs der Ouden over de bijzondere aderlaatingen.	84
. . . . der hedendaagsche hierover.	ibid
Nut der Armlaating.	ibid
. . . . Handlaating.	85
. . . . Voetlaating.	ibid
. . . . Halslaating.	86
. . . . Voorhoofds- en slaapen van het hoofd laatingen.	ibid
. . . . Ooglaating.	ibid
	Nut

Nut der Ondertongslaating.	bl. 86
. . . . Ooghoekslaating.	ibid
. . . . Neuslaating.	87
Noodige aanmerkingen over de laatingen, welke aan het hoofd verricht worden.	ibid
Nut der Heuplaating.	ibid
. . . . Kuitlaating.	ibid
Aanmerking, dat 'er gevallen kunnen voorkomen, welke deeze voorgestelde Aderlaatingen vereis- schen.	88*

VOORZORGEN BIJ HET LEERSTUK DER ADERLAA-
TINGEN IN HET BIJZONDER.

Herhaalde aderlaating.	88
Waar in het bloed moet ontvangen worden.	89
De Lijder moet daags na de operatie bezocht wor- den.	ibid

VIERDE AFDEELING.

OVER DE TOEVALLEN, WELKEN OP HET ADERLAA-
TEN KONNEN VOLGEN.

Wat toevallen zijn.	90
Verdeeling in ligte, aanmerklijke, en zwaare of gevaarlijke toevallen.	ibid
Oorzaaken. ontstaan door den Operateur, Lijder, of helper.	ibid 91

I. K L A S S E.

OVER DE LIGTE TOEVALLEN.

I. DE MISTEEK.

Bepaaling.	bl. 91
Oorzaaken.	92
Geneezing.	ibid

II. FLAAUWTE.

Bepaaling.	ibid
Wordt onderscheiden in twee trappen.	ibid
Bij welke voorwerpen plaats heeft.	93
Geneezing onder de operatie.	ibid
. . . na de operatie.	94
. . . in het tweede soort.	ibid
beide de neusgaten moeten met den doek niet te ge- lijk toegestopt worden.	93 *
Voorzorgen in dit toeval.	94 *

III. ONTSPRINGING VAN HET BLOED.

Bepaaling.	95
Oorzaaken ontstaan.	ibid
door den Aderlaater,	
. . . . Lijder,	ibid
of door andere omstandigheden.	96
Herstelling van dit toeval.	ibid
Kan zomtijds gevaarlijk zijn.	ibid *

IV. ONTSTEEKING VAN HET WONDJE.

Bepaaling.	96
Oor-	

DER HOOFDSTUKKEN.

II. <i>De slaauwte.</i>	bl. 92
III. <i>Wederömspringing van het bloed.</i>	95
IV. <i>Ontsteeking van het wondje.</i>	96
V. <i>Blaauwe vlek.</i>	97
VI. <i>Bloedronning.</i>	98

II. KLASSE.

Over de aanmerklijker of gewichtiger toevallen.

I. <i>De uitvating.</i>	100
II. <i>Pijn en verstramming.</i>	102
III. <i>Kwetzing van een watervat.</i>	104
IV. <i>Verzweering van den Laatsteek.</i>	105

III. KLASSE.

Over de zwaare en zomtjids gevaarlijke toevallen.

I. <i>Vloeijsing op het gelaaten deel.</i>	107
II. <i>Kwetzing van het Beenvlies.</i>	110
III. <i>van het Peesächtig uitspanzel.</i>	111
IV. <i>Pees - Kwetzing.</i>	113
V. <i>Zenuw - kwetzing.</i>	115

Over het onderscheid der kenmerken, bij de Beenvlies-, Peesachtig uitspanzel-, Pees- en Zenuw - kwetzing.

VI. <i>Slagader - kwetzing.</i>	118
---------------------------------	-----

SLAGADERLAATING.	138
------------------	-----

E I N D E.

DRUKFEILEN.

Bladz. 13	reg. 1	staat	<i>grains</i>	Lees	<i>grains</i>
— — —	13	—	het IJRAMIEDS	—	het PIJRAMIEDS
— 74	— 11	—	Ooerband	—	Oogverband
— 82	— 7	—	<i>Isaticæ</i>	—	<i>Isiaticæ</i>
— 112	— 1	—	<i>Nuitum</i>	—	<i>Nuzritum</i>
— 113	— 4	—	<i>abcesfus</i>	—	<i>abscesus</i>

Oorsprong.	bl. 97
Geneezing.	ibid

V. BLAAUWE VLEK.

Bepaaling.	ibid
Oorsprong.	ibid
Welke voorwerpen hier meest aan onderworpen.	ibid
Geneezing.	98

VI. BLOEDRONNING.

Bepaaling.	ibid
Naaste oorzaak.	ibid
De hoegrootheid van dit gebrek.	ibid *
Afgelegen oorzaken.	99
Voorzorgen.	ibid
Geneezing.	ibid
Gaat nimmer tot verzwearing over.	ibid
Reden daar van.	100 7

II. K L A S S E.

OVER DE AANMERKLIJKE OF GEWICHTIGER TOEVALLLEN.

I. DE UITVATING.

Bepaaling.	100
Kentekenen.	101
Veele verwarren de <i>Blaauwe vlek</i> met de uitvating , doch te onrecht.	101 *
Geneezing.	101

II. PIJN EN VERSTRAMMING.

Bepaaling.	103
	Oor-

Oorzaaken.	bl. 103
Geneezing.	ibid

III. KWETZING VAN EEN WATERVAT.

Bepaaling.	104
Hoe behandeld, en	
Geneezen wordt.	ibid

IV. VERZWEERING VAN DEN LAATSTEK.

Bepaaling.	105
Oorzaaken	
zijn uit en	
— inwendig.	106
Geneezing,	
in uitwendige oorzaaken.	ibid
.. inwendige.	107

III. K L A S S E.

OVER DE ZWAARE EN ZOMTIJDS GEVAAR-
LIJKE TOEVALLLEN.

I. VLOEIJING OP HET GELAATEN DEEL.

Bepaaling.	ibid
Oorzaaken,	
zijn altoos inwendig.	108
Vereischt eenen <i>Geneesheer</i> .	ibid
Uitwendige hulpmiddelen.	ibid
Verkeerde behandeling van eenigen in dit toeval.	109 ⁿ

II. KWETZING VAN HET BEENVLIES.

Bepaaling.	110
Kenntekenen.	ibid
	Ge

Geneezing	
in ligte toevallen,	bl. 110
— zwaare.	ibid

III. KWETZING VAN HET PEESACHTIG UITSPANSEL.

Bepaaling.	III
Kentekenen.	ibid.
Wat men door het Peesachtig Uitspanfel verstaat.	ibid*
Geneezing.	III
door uitwendige, en	
— inwendige hulpmiddelen.	III

IV. PEESKWETZING.

Bepaaling.	113
Kentekenen.	ibid
Verschil over de gevoel- of ongevoeligheid der Peezen.	ibid*
Gevolgen deezer kwetzing.	114
Geneezing.	ibid
— — door afsnijding.	ibid
Noodzaaklijkheid der afsnijding.	115*
De afsnijding der Pees geeft altoos goene verlamming.	ibid†

V. ZENUW-KWETZING.

Bepaaling.	115
Op wat deel de Zenuw meest gekwetst wordt.	116
Kentekenen.	ibid
Toevallen, en	
derzelver oorzaaken,	ibid
L 3	Wat

Wat men door de Zenuw op zich zelve verstaat. bl. 116	
Geneezing.	117
Eene afgesneede Zenuw verlamt het deel daar de- zelve toe geschikt is.	ibid*
Welke middelen in dit toeval schadelijk zijn.	117

*Over het onderscheid der kenmerken, bij de
Beenvlies- Peesächtig Uitspanzel-, Pees-
en Zenuw-kwetzingen.*

Het onderscheide kenmerk deezer toevallen is moei- lijk.	118
Tekenen der kwetzing van het Beenvlies.	ibid
. . . . van de kwetzing van 't Peesachtig Uit- spanzel.	ibid
. . . . eener Pees-kwetzing.	119
. . . . eener Zenuw-kwetzing.	ibid
Aanmerking omtrend den aart der toevallen.	ibid*

VI. S L A G A D E R K W E T Z I N G.

Gebeurt meest op den Armslagäder.	119
Deszelfs ligging is verschillend in onderscheiden Voor- werpen.	120*
Deeze kwetzing kan ook door eene laating op den voet geschieden.	ibid
Verdeeling	120
Oorzaaken.	121
Tekenen van de kwetzing tot in derzelve holte.	ibid
Hoe zich hier in te gedraagen.	122
Moet voor lijder en omstanders, zo het mogelijk is, verborgen blijven.	ibid
Doeh niet stijfhoofdig blijven ontkennen.	ibid*
	Men

KORTE INHOUD
DER
HOOFDSTUKKEN.

EERSTE AFDEELING.

VAN HET ADERLAATEN IN HET ALGEMEEN	Bladz. 2
1. <i>Van de Aderen enz.</i>	3
2. <i>Plaats der Aderlaating.</i>	8
3. <i>Over de Werktuigen benoodigd tot het doen eener Aderlaating.</i>	11
4. <i>De oplettendheid van bijzondere voorwerpen en gevallen waar in men Aderlaat.</i>	14
5. <i>Van het Handwerk eener Aderlaating.</i>	25
6. <i>Over de hoeveelheid van het afgelaaten bloed.</i>	30
7. <i>Beschouwing van het bloed.</i>	33

TWEEDE AFDEELING.

OVER DE UITWERKSELEN VAN HET ADERLAATEN.	39
1. <i>Over de uitledigende Aderlaating.</i>	40
2. — <i>afleidende Aderlaating.</i>	41
3. — <i>aantrekkende Aderlaating.</i>	43
4. — <i>Verminderende Aderlaating.</i>	43

DERDE AFDEELING.

OVER DE ADERLAATINGEN IN HET BIJZONDER.	44
---	----

Over de gewoone Aderlaatingen.

1. <i>Armlaating.</i>	45
-----------------------	----

**

Eeni-

KORTE INHOUD

<i>Eenige aanmerkingen betrekkelijk de Aderlaating op den Arm.</i>		bl. 55
II.	<i>Aderlaating op de Hand.</i>	59
III.	— — — — — <i>op den voet.</i>	62
<i>Over de Mindergewoone Aderlaatingen.</i>		
1.	<i>Aderlaating aan den Hals.</i>	66
II.	— — — — — <i>op het voorhoofd.</i>	70
III.	— — — — — <i>op het oog.</i>	73
<i>Over de Zeldzaame Aderlaatingen.</i>		
1.	<i>Aderlaating onder de Tong.</i>	75
II.	— — — — — <i>aan den slaap van 't hoofd.</i>	76
III.	— — — — — <i>op den ooghoek.</i>	78
IV.	— — — — — <i>aan den neus.</i>	79
V.	— — — — — <i>op de manlijke roede.</i>	81
VI.	— — — — — <i>aan de Heup.</i>	82
VII.	— — — — — <i>aan de kuit.</i>	ibid
<i>Over de redenen, waarom men zo veele onderscheidene Aderen op verschillende lichaams deelen opent.</i>		83
<i>Voorzorgen bij het Leerstuk der Aderlaatingen in het algemeen.</i>		88

VIERDE AFDEELING.

<i>OVER DE TOEVALLEN, WELKEN OF HET ADERLAATEN KONNEN VOLGEN.</i>	90
---	----

I, KLASSE.

Over de ligte Toevallen.

1. <i>De missteek.</i>	91
II. <i>De</i>	92

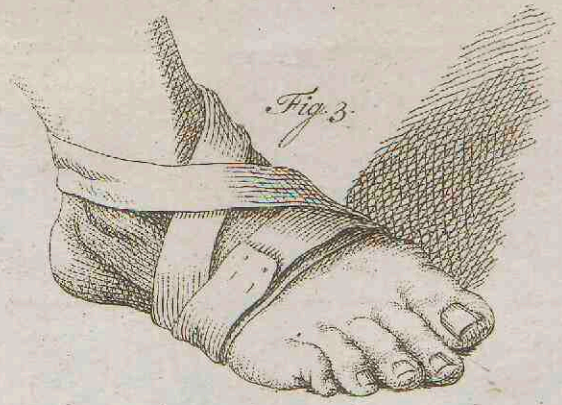
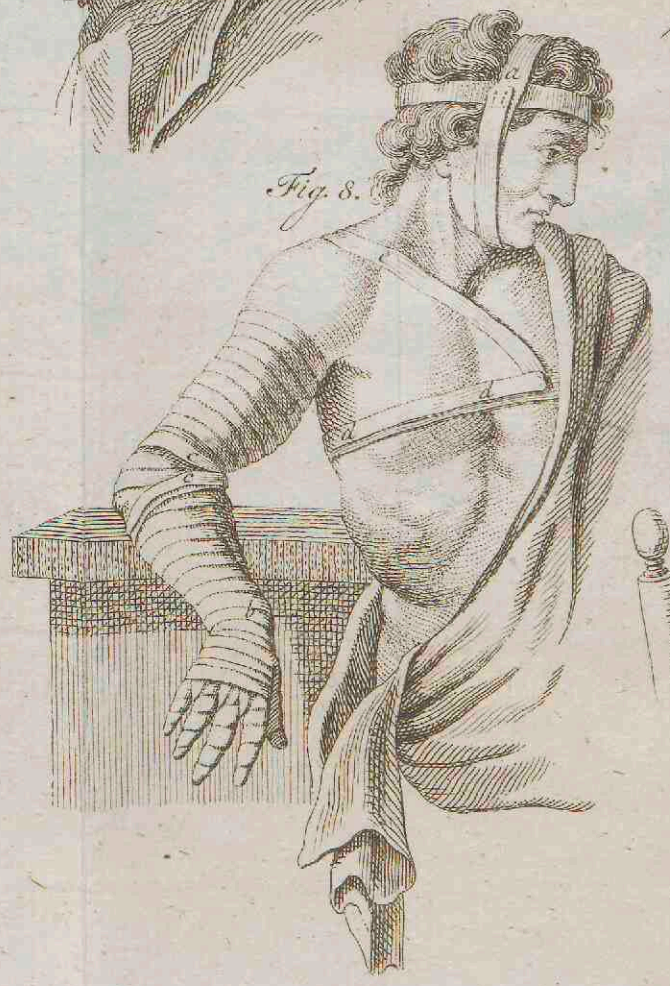
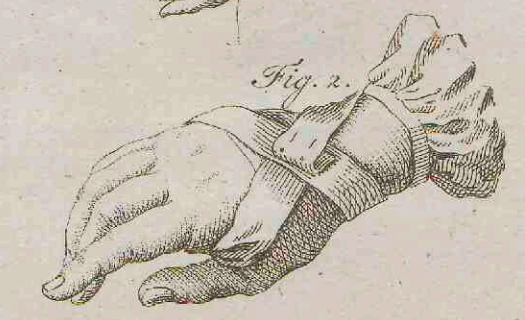
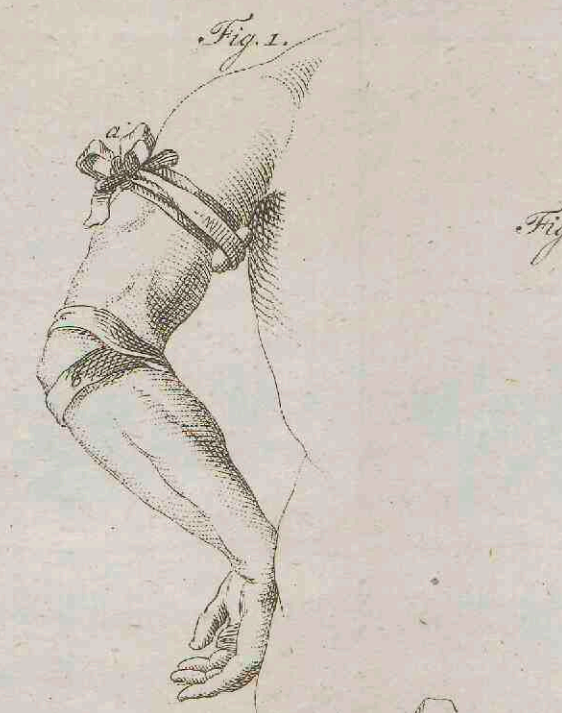
Men laat het bloed loopen, tot dat de Lijder slaauw wordt.	bl. 122
Doch dit is zomtjids gevaarlijk.	ibid†
Wat door het woord <i>Geneezen</i> in dit toeval verstaan wordt.	124*
Valsche slagäderspat.	
Wat dezelve zij.	124
Behandeling bestaat	
In de bewinding.	125
Hoedanig, en waar door dat verband wordt aangelegd.	126*
Inwendige behandeling.	127
Tweede manier van binding.	128
Het <i>tourniquet</i> , hoe veel soorten,	
Waaruit bestaat, en hoe aangelegd wordt.	ibid†
Overgang tot de Onderschepping.	130
Hoedanig deeze Operatie verricht wordt.	ibid
Gevolgen daar van.	131
Dat de klopping der pols niet wederkomt is altoos geen bewijs, dat het deel versterft.	132*
Veiligheid der onderschepping aangetoond.	ibid†
Zwakheid na de Opetatie.	133
Doodlijke verschijnselen.	ibid
Waare slagäderspat.	134
Kentekenen, en	
Geneezing.	ibid
Vereischt veelmaalen de Operatie.	135
Aanmerking tot besluit.	136
Bericht, waaröm wij de slagäderlating bij dit Leerstuk gevoegd hebben.	137

SLAGADERLAATING.

Bepaaling	bl. 138
Op wat plaats en verricht wordt.	ibid
Wordt van eenigen op de pols (radiaa) aangepreezen.	ibid*
Voorzorgen tot deeze operatie.	138
Operatie.	
Eerste wijze.	
Tweede wijze.	139
Wat onder de konstbewerking verricht wordt.	ibid
Het verband en deszelfs aanleg.	140
Hoe verder in dit geval gehandeld wordt.	141
Nut dezer Operatie.	142

E N D E.

C. D. ad v. d. d.

A. N. de J. d. p.

